

STARPTAUTISKĀ BIBLIOTĀKU ASOCIĀCIJAS UN
INSTITŪCIJU FEDERĀCIJA (IFLA)

Publisko bibliotēku pakalpojumi
IFLA/UNESCO vadlīnijas attīstībai

(The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development. 2001)

Publisko bibliotēku sekcijas uzdevumu sagatavojuši darba grupa
Filipa Gila (*Philip Gill*) vadībā

Rīga
Latvijas Nacionālās bibliotēkas
2008

Publisko bibliotēku pakalpojumi: IFLA/UNESCO vadlīnijas attīstībai

Izdevums tulkojuma veidā:

The Public library service: IFLA/UNESCO guidelines for development /
International Federation of Library Associations and Institutions. – München : K.G.Saur,
2001. – XVI, 116 p. – (IFLA Publications, Vol. 97)
ISBN 3-598-21827-3

Izdevums latviešu valodā publicēts tikai elektroniskā formātā.

Tulkojumu latviešu valodā sagatavojusi Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliotēku attīstības
institūta darba grupa:
Inese Kazāka,
Anna Mauliņa,
Anda Saldovere

© International Federation of Library Associations and Institutions, 2001

© Latvijas Nacionālā bibliotēka, tulkojums latviešu valodā, 2008

ISBN 978-9984-607-91-7

Saturs

Priekšvārds latviešu izdevumam IV

Priekšvārds V

Ievads VII

1 Publiskās bibliotēkas loma un mērķi 1

- 1.1 Ievads 1
- 1.2 Publiskās bibliotēkas definīcija 1
- 1.3 Publiskās bibliotēkas mērķi 2
- 1.4 Pārmaiņu stenotāja 8
- 1.5 Informācijas brīvība 8
- 1.6 Piekļuve visiem 9
- 1.7 Vietējās vajadzības 9
- 1.8 Vietējā kultūra 9
- 1.9 Publisko bibliotēku kultūras saknes 10
- 1.10 Bibliotēkas *bez sienām* 11
- 1.11 Bibliotēku tīkls 11
- 1.12 Resursi 12

2 Juridiskā un finansiālā struktūra 13

- 2.1 Ievads 13
- 2.2 Publiskās bibliotēkas un pārvaldība 13
- 2.3 Publisko bibliotēku likumi 15
- 2.4 Finanšjums 18
- 2.5 Publiskās bibliotēkas pārvaldība 21
- 2.6 Publiskās bibliotēkas administrācija 21
- 2.7 Publicitāte un reklāma 22

3 Las t ju vajadz bu apmierin šana 23

- 3.1 Ievads 23
- 3.2 Potenci lo las t ju noteikšana 24
- 3.3 Sabiedr bas vajadz bu anal ze 25
- 3.4 Pakalpojumi 25
- 3.5 Las t ju apkalpošana 37
- 3.6 Las t ju apm c ba 39
- 3.7 Sadarb ba un resursu koplietošana 40
- 3.8 Elektroniskie t kli 43
- 3.9 Pakalpojumu pieejam ba 45
- 3.10 Bibliot ku kas 46

4 Kr jumu att st ba 53

- 4.1 Ievads 53
- 4.2 Kr jumu p rvald bas politika 53
- 4.3 Resursu diapazons 56
- 4.4 Kr jumu att st ba 58
- 4.5 Kr jumu glab šanas principi 59
- 4.6 Kr jumu standarti 61
- 4.7 Elektronisk s inform cijas standarti 62
- 4.8 Kr jumu att st bas programma jaunveidot m bibliot k m 62
- 4.9 Komplekt šanas un norakst šanas proporcijas 64

5 Cilv kresursi 67

- 5.1 Ievads 67
- 5.2 Bibliot kas person la prasmes 67
- 5.3 Person la kategorijas 68
- 5.4 tikas standarti 71
- 5.5 Bibliot kas person la pien kumi 72
- 5.6 Darbinieku skaits 72

- 5.7 Bibliotēku darbinieku izglītība 73
- 5.8 Apmācība 73
- 5.9 Profesionālā izglītība 74
- 5.10 Darba apstākļi 75
- 5.11 Brīvprātīgā atbalsta tīkli 76

6 Publisko bibliotēku pārvaldība un tirgvedība 77

- 6.1 Ievads 77
- 6.2 Pārvaldības prasmes 77
- 6.3 Tīklu veidošana un uzturēšana 80
- 6.4 Finanšu pārvaldība 81
- 6.5 Resursu pārvaldība 82
- 6.6 Personālvadība 82
- 6.7 Bibliotēku sistēmu plānošana un attīstība 83
- 6.8 Pārmaiņu pārvaldība 83
- 6.9 Pilnvaru deleģējums 84
- 6.10 Pārvaldības pamācība 84
- 6.11 Tirgvedība un pakalpojumu attīstība 89

Pielikumi 94

- 1 *IFLA/UNESCO* Publisko bibliotēku manifesti 94
- 2 Somijas Bibliotēku likums, 1998 98
- 3 Bakingemšras grāfistes bibliotēkās lasītāju harta 105
- 4 Bibliotēku standarti - Ontario (Kanāda) un Barselonā (Spānijā) 108

Resursu saraksts 112

Priekšmetu rādītājs 118

Priekšvārds latviešu izdevumam

IFLA/UNESCO 2001.gadā izdotās vadlīnijas publisko bibliotēku attīstībai – „*The Public Library Service: IFLA/UNESCO Guidelines for Development*” (<http://www.ifla.org/VII/s8/proj/publ97.pdf>) – tulkotas daudzās pasaules tautu valodās un pieejamas gan atsevišķs grāmatās, gan IFLA tīmekļa vietnē (<http://www.ifla.org/VII/s8/news/pg01.htm>).

LNB Bibliotēku attīstības institūta speciālisti piedāvā izdevuma tulkojumu latviešu valodā: „**Publisko bibliotēku pakalpojumi: IFLA/UNESCO vadlīnijas attīstībai**”.

Kopš šo vadlīniju izstrādāšanas un izdošanas situācija bibliotēku nozarē ir būtiski mainījusies, paši saistībā ar moderno informācijas tehnoloģiju izmantošanu. Tāpēc daudzi ieteikumi, kas izraudzīti no dažādu pasaules reģionu bibliotēku labākās pieredzes, jau zaudējuši aktualitāti.

Tomēr vadlīnijas ietvertās pamatnostādnes – publisko bibliotēku loma un mērķi, tiesiskais un finansiālais regulējums, lasītāju vajadzību apmierināšana un krājumu attīstība, pērvērtība un tirgvedība u.c. – joprojām ir aktuālas un diendienā praksē stenojamās.

2009.gada Pasaules bibliotēku un informācijas kongresā / IFLA 75. gada konference “Bibliotēkas veido nākotni, pamatojoties uz kultūras mantojumu” („*Libraries create futures: building on cultural heritage*”) Milānā (Itālija) paredzēts prezentēt IFLA speciālistu izstrādātās jaunās vadlīnijas – publisko bibliotēku attīstībai 21.gadsimtā.

Interese par topošo izdevumu gatavošanas procesi liecina, ka publiskajām bibliotekām nepieciešamas jaunas vadlīnijas, kurās ievrotas pārmaiņas informācijas pasaulē un bibliotēku darbībā. Autori cer, ka Vadlīnijas būs noderīgas 21.gadsimta sākuma publiskajām bibliotekām dažādos attīstības posmos. Tās palīdzēs bibliotēkām veiksmīgi risināt sarežģītās ikdienas problēmas. Ar šādu pielikumu autori piedāvā izdevumu visiem, kas saistīti ar publisko bibliotēku attīstību dažādās pasaules valstīs.

Ievads

1994.gad tika publicēta *IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifesta (IFLA/UNESCO Public Library Manifesto)* trešā versija. Šis laiks tika atzīts par svarīgu publisko bibliotēku darba pamatprincipus izklāstošu dokumentu. Publisko bibliotēku manifesti tulkoti vairāk nekā divdesmit valodās un būtiski ietekmējis bibliotēku attīstību (skat. 1. pielikumu). Tomēr drīz kļuva acīmredzama nepieciešamība precīzākā dokumenta, ko bibliotēkari un nozares atbildīgi darbinieki varētu izmantot kā lietišķas publisko bibliotēku pakalpojumu darba pilnveidošanas un attīstības vadlīnijas un darba standartus. Tādēļ *IFLA Publisko bibliotēku sekcijas komiteja* nolēma izstrādāt jaunas vadlīnijas un uzdeva veikt šo darbu sešu cilvēku darba grupai.

1973.gad *IFLA* publicēja *Publisko bibliotēku standartus (Standards for public libraries)*, ko ar nelielām izmaiņām atkārtoti izdeva 1977.gad. 1986.gad tās aizstāja *Vadlīnijas publiskajām bibliotēkām*. Abus minētos izdevumus apsteigusi pēdējā gadu straujā informācijas tehnoloģiju attīstība. Kā norāda virsraksti, šie izdevumi pārstāv divas dažādas pieejas lietišķajām vadlīnijām. 1973.gada *Standartu* ievadda teikts:

“Standartu izstrādāšana atsevišķam valstīm netika uzskatīta par lietderīgu, jo vispārīgiem rīcības valsts bija vienādi, noteicošais faktors bija attīstības trūkums”.

1973.gada Publisko bibliotēku *Standartu* versija piedāvāja virkni kvantitatīvu standartu, kas aptvēra krājumu apjomu, administratīvo struktūrvienību skaitu, darba laikus, darbinieku skaitu un bibliotēku standartus.

Citāds viedoklis bija 1986.gada *Vadlīniju* gatavotājiem:

“Apstākļos, kad vajadzības un resursi ir tik atšķirīgi, nav iespējami vienoti pakalpojumu standarti... Mēs nepiedāvājam noteikumus, bet sniedzam ieteikumus, kas pamatoti uz

t du daž du valstu pieredzi, kam var tu rast plašu un visp r ju izmantošanu... Ar v lamajiem resursu l me iem saist tas rekomend cijas, balst tas uz pavisam citos apst k os g tu pag tnes pieredzi, noteikti b s maldinošas un uz t m nevar s pa auties”.

Pielikum tika iek auti daž du valstu publisko bibliot ku statistikas dati, ko bibliot ku darbinieki var ja izmantot darba sal dzin mai v rt šanai.

Gatavojot jauno *Vadlīniju* izdevumu, tika izvirz ti un analiz ti daudzi jaut jumi, tr s svar g kie ir š di:

- Vai gal gaj dokument l dztekus *Vadlīnijām* iek aut ar kvantit tes standartus?
- Vai b tu iesp jams sagatavot variantu, ko bibliotek ri var tu izmantot valst s, kur s publisko bibliot ku att st bas un resursu l me i ir atš ir gi?
- Vai iesp jams sniegt ieteikumus inform cijas un komunik ciju tehnolo iju izmantošan publiskaj s bibliot k s, ja ir lielas atš ir bas inform cijas pieejam b un bibliot ku uztur šan ?

Viedok us par šiem un citiem jaut jumiem preciz ja 1998.gada august Nordvijkas (N derland) semin r , kas bija velt ts jaun izdevuma satura un formas apspriešanai. Semin r piedal j s 22 bibliotek ri, kas p rst v ja 21 valsti no daž diem pasaules re ioniem, k ar daž du att st bas stadiju publisk s bibliot kas ar atš ir giem resursiem. Semin ra secin jumi sniedza der gu inform ciju darba grupai, kas veica dokumenta p rstr di.

Nordvijkas deleg ti p rliedzinoši atbalst ja viedokli, ka jaunaj izdevum ietveramas ne vien vadl nijas un rekomend cijas, bet ar daž i lietiš i standarti. Neskatoties uz to, ka par 1973. gada *Standartiem* bija plaša inform cija un zin m m r tie v l arvien ir izmantojami, 1986.gada *Vadlīnijas* nebija radušas lietiš u pielietojumu. Apzinoties soci lo un ekonomisko apst k u daudzveid bu, k dos publisk s bibliot kas darbojas daž d s valst s, darba grupa nol ma, ka, lai jauno izdevumu lab k izmantotu, taj ietverami ar daž i ieteicoši standarti.

L mums iekaut *Vadlīniju* izdevumu standartus uzsvērt otrajā jautājumā nozīmē: vai standartu un vadlīniju kopumam var būt universāls izmantojums? Tiklīdz katrs atsevišķs projekts tika pabeigts, to nosūtīja vārtšanai Nordvījkas seminārdalībniekiem un virknei citu speciālistu, kas bija izrādījuši interesi par topošo izdevumu. Saistībā ar *Vadlīniju* projektu ir notikušas sanāksmes IFLA konferencu ietvaros Amsterdamā (1998), Bangkokā (1999) un Jeruzalemē (2000). Konsultatīvais process kļuva par vārtgoko projekta sastāvdaļu un atklājis gan starptautiskās publiskās bibliotēkās atbalsta kustības virzienumu, gan līdzības un atšķirības publiskās bibliotēkas darbībā dažādās valstīs un sabiedrībās.

Neraugoties uz atšķirīgo bibliotēku pakalpojumu līmeni un nevienādo finansēšanas apjomu publiskās bibliotēkas uzturēšanai un pilnveidošanai, tika lemts, ka nebūtu mērķtiecīgi gatavot jaunu izdevumu tikai vienai publiskās bibliotēku grupai, piemēram, *attīstītajās vai jaunattīstības* valstīs. Šāds dalījums būtu nepareizs, jo pakalpojumu līmenis un diapazons, kā arī to efektivitāte ne vienmēr ir atkarīga no pieejamajiem resursiem. Bibliotēkas jebkurā valstī un jebkurā attīstības stadijā ir spējīgas pilnveidoties un tām var būt gan stiprās, gan vājās puses. Šī iemesla dēļ tika nolemts izstrādāt vadlīniju un standartu kopumu, kas varētu būt saistošs jebkurai publiskajai bibliotēkai. Sprotams, ka var būt problemātiski izpildīt standartu prasības apstākļos, kad, piemēram, nav pieejami precīzi dati par iedzīvotāju skaitu, tādēļ mēs piedāvājam alternatīvus risinājumus. Iesakām izmantot arī detalizētā izstrādātā IFLA speciālās sekcijas vadlīnijas. Ja publiskās bibliotēkas nevar nodrošināt īpašu visu standartu un ieteikumu izpildīšanu, ceram, ka tās izvirzīs konkrētus mērķus un centīsies tos sasniegt. Vadlīnijas galvenokārt paredz tās bibliotēku pakalpojumu pilnveidošanai.

Vadlīnijas esam ietvēruši virkni dažādu valstu bibliotēku pakalpošanas piemēru. Tie nav domāti kā visaptveroši vai izcili pakalpojumu sniegšanas piemēri, taču kā ilustratīvas materiāls dažādu valstu publiskajās bibliotēkās notiekošajiem procesiem sniedz vispārīgu priekšstatu par dažādu konkrētu problēmu risinājumiem. Mēs saprotam, ka tie ir tikai atsevišķi piemēri un varētu minēt daudzus citus ne mazāk pārlicinātos. Kopumā tie uzskatāmi atklāj, kas pasaulē tiek darīts, lai publiskās bibliotēkas pakalpojumus pielāgotu

las t ju vajadz b m lok l kontekst . Ietvert s t meka vietnes nodrošina pieeju detaliz t kai inform cijai par atseviš m iniciat v m.

P d jo gadu strauj inform cijas tehnolo iju att st ba radik li main jusi inform cijas izguves, kr šanas, atspogu ošanas un pieejam bas nodrošin šanas pa mienus. Inform cijas un komunik ciju tehnolo iju savstarp ji papildinoš mijiedarb ba auj nodrošin t t dus piek uves veidus inform cijai, ko bija gr ti paredz t 1986.gada *Vadlīniju* izdevum . P rmai as notiek oti strauji, process nep rtraukti turpin s, rpus ietekmes sf ras atst jot tikai dažas atseviš as cilv ka darb bas jomas. Publisk bibliot ka, kuras galvenais uzdevums ir inform cijas nodrošin jums, atrodas uz radik lu p rmai u sliekš a organizatoriskaj darb un lietiš u pakalpojumu sniegšan .

Daudzas publisk s bibliot kas ir atsaukuš s *elektroniskās revolūcijas* izaicin jumam un izmantojušas t s rad t s iesp jas att st t pakalpojumus, izmantojot drosmgus un netradicion lus risin jumus. Ta u šai meda ai ir ar otra puse. Apvienoto N ciju Organiz cijas 1999.gada *Ziņojums par cilvēku resursu attīstību (United Nations Human Development Report)*, apgalvojot, ka internets ir vis tr k progres jošais sazi as l dzeklis, k ds jebkad bijis cilv ces v stur , vienlaikus v rš uzman bu ar uz apst kli, ka Dienvid zij , kur dz vo 23.5% pasaules iedz vot ju, ir tikai maz k par 0.1 % no pasaules interneta lietot jiem. Ceturtaj da pasaules valstu ir maz k par vienu telefonu uz simts iedz vot jiem. Lai izmantotu iesp jas, ko sniedz inform cijas un komunik ciju tehnolo ijas, nepieciešama las t un rakst t prat ba, datorprasme un droši sakaru t kli. Risks pieaugt plaisai starp *informācijas bagātajiem* un *informācijas nabagajiem* nekad nav bijis liel ks k pašreiz. Tas nav tikai jaut jums par plaisu starp valst m, kas ir daž d s att st bas stadij s, bet ar starp aužu grup m un atseviš iem indiv diem konkr t s valst s. Apvienoto N ciju Organiz cijas zi ojum teikts: “Nepieciešams pielikt visas p les, lai att stoš s valstis, k ar visas pasaules nabadz gos cilv kus iesaist tu glob l sarun .”

Publiskaj m bibliot k m ir lieliska iesp ja sadarboties, pal dzot ikvienu iesaist t šaj glob laj sarun un p rmest tiltu p r t saucamo *digitālo plaisu*. To iesp jams veikt, nodrošinot inform cijas tehnolo iju pieejam bu plašai publikai, apm cot

informācijpratīb un piedaloties lasīšanas un rakstpratības mērķu programmās. Tādu, lai stenotu vienādas pieejamības principu visiem, publiskajām bibliotekām j turpina piedāvāt arīvien jaunos pakalpojumus, kas nodrošina tradicionālo informāciju, piemēram, iespiest veid vai izmantojot mutiskās komunikācijas tradīcijas. Kaut arī elektroniskās informācijas piekuves nodrošinājumam jāskatās par vienu no publisko bibliotēku galvenajiem uzdevumiem, pieliekamas visas pūles, lai paliktu pieejami arīprātie sāzi āskanli, ar kuru starpniecību gūstamas zināšanas un informācija. Šie faktori izvirza publiskajām bibliotekām sarežģītu uzdevumu un veids, kādā tas veikš šo uzdevumu, noteiks turpmāko tādāz votsprāji. Izstrādājot *Vadlīnijas*, ņemti vērā visi minētie nosacījumi.

1986.gada *Vadlīniju* ievadā Artūrs Džouns (*Arthur Jones*) rakstīja:

“Darba grupa izvirzīja vairākus uzstādījumus – daudzos gadījumos lietoti vārdi “nepieciešams” un “darms”. Neraugoties uz to, šis nav likumu krājums ideālas bibliotēkas veidošanai, tas ir tikai lūdzeklis to pakalpojumu attīstīšanai, kas vislabāk atbilst daudzveidīgās sabiedrības prasībām. Vadlīnijas ieteiks to, kas būtu vēlamams un iespējams, tādu vietījie apstākļi precīzās, kas ir reāli stenojams gan pakalpojumu saturu, gan darba organizāciju”.

Apliecināsim vēlreiz šo paziņojumu! Publiskā bibliotēka ir vietēja institūcija, kas nodrošina vietējās sabiedrības vajadzības un darbojas šīs sabiedrības interesēs. *Vadlīniju* mērķis – palīdzēt bibliotēkām jebkuros apstākļos attīstīt efektīvus publisko bibliotēku pakalpojumus, kas atbilstu vietējās sabiedrības prasībām. Tiem, kas mēdzenā straujā un sarežģītajā informācijas pasaulē tiecas pārcīnāšanā, informācijas un radošā darba, ir būtiski, lai *Vadlīnijas* tiktu veiksmīgi ieviestas praksē.

Filips Gils (*Philip Gill*)

1

Publisk s bibliot kas loma un m r is

“Publisk bibliot ka k lok ls zin šanu ieguves avots nodrošina pamatapst k us pilso u un soci lo grupu m žizgl t bai, patst v gai l mumu pie emšanai un kult ras att st bai.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

1.1 Ievads

Noda apl koti visp r ji pie mumi par publisk s bibliot kas lom u un m r iem. Galvenie jaut jumi detaliz t k apskat ti n kamaj s noda s.

1.2 Publisk s bibliot kas defin cija

Publisk s bibliot kas ir pasaules fenomens. T s darbojas visdaž d kaj s sabiedr b s, atš ir gu kult ru valst s un daž dos cilv ces att st bas posmos. Lai gan daž die apst k i, k dos bibliot kas darbojas, nenov ršami rada atš ir bas to sniegtajos pakalpojumos un pa mienos, ar k diem šie pakalpojumi tiek pied v ti, parasti t m ir rakstur gas kop gas iez mes, ko var tu defin t š di:

Publisk bibliot ka ir instit cija, ko dibina, atbalsta un finans sabiedr ba – viet j s vai re ion l s pašvald bas, valsts vai sabiedrisk s strukt ras. Izmantojot resursus un sniedzot pakalpojumu s, t nodrošina pieeju zin šan m, inform cijai un m kslniecisk s jaunrades darbiem visiem sabiedr bas locek iem, neatkar gi no rases, taut bas, vecuma, dzimuma, reli isk s pieder bas, valodas, fiziskajiem vai gar gajiem trauc jumiem, ekonomisk vai nodarbin t bas statusa un izgl t bas l me a.

1.3 Publisk s bibliot kas m r i

Publisk s bibliot kas pamatm r is ir daudzveid gu resursu un pakalpojumu pied v jums, lai apmierin tu atseviš u indiv du un grupu izgl t bas, inform cijas un person bas pilnveides vajadz bas, ieskaitot atp tu un br v laika pavad šanu. Sniedzot ikvienam indiv dam neierobežotu pieeju plašam un daudzveid gam zin šanu, ideju un uzskatu diapazonam, bibliot kas veic noz m gu lomu demokr tiskas sabiedr bas uztur šan un att st b .

1.3.1 Izgl t ba

“Atbalsts individu lajai izgl t bai un pašizgl t bai, k ar visu l me u form lajai izgl t bai.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

Iemesls, k p c tiek veidotas un uztur tas liel k da a publisko bibliot ku, ir nepieciešam ba p c visiem pieejamas iest des, kas nodrošina piek uvi zin šan m un sekm form lo un neform lo izgl t bu, pied v jot iespiestos vai cita form ta inform cijas nes jus. Tas ar uzskat ms par publisk s bibliot kas galveno m r i. Dz ves laik cilv kiem nepieciešama izgl t ba, ko tie g st vai nu ofici l s m c bu iest d s, piem ram, skol s, koledž s un universit t s, vai neform l s izgl tojoš s strukt r s, kas saist tas ar cilv ku darbu un ikdienas dz vi. M c šan s nebeidzas ar form l s izgl t bas ieg šanu, liel kajai da ai cilv ku šis process turpin s m ža garum . Augošas sarež t bas sabiedr b nemit gi n kas apg t daž das jaunas prasmes. Publiskajai bibliot kai ir noz m ga loma š procesa virz šan .

Publiskajai bibliot kai j nodrošina las t ji ar atbilstoša form ta materi liem, kas veicina form lo un neform lo m c bu procesu. Tai j pal dz gan efekt vi izmantot m c bu l dzek us, gan tehnisko apr kojumu. Iesp ja piek t inform cijai, k ar t s lietder ga izmantošana ir vit li svar gi izgl tošan s procesa priekšnoteikumi. Viet s, kur tas iesp jams, publiskaj m bibliot k m j sadarbojas ar cit m izgl t bas strukt r m inform cijas resursu izmantošanas iema u apm c b . Ja ir piem rots tehnisko l dzek u

nodrošinājums formālās izglītības procesa nodrošināšanai, publiskajai bibliotekai jāpapildina citu iestāžu piedāvātos pakalpojumus, tomēr dublēt tos nevajadzētu.

Publiskajai bibliotekai aktīvi jāiesaistās analfabētisma likvidēšanas kampaņās, jālasīt un rakstīt prasme ir atslēga uz izglītību un zināšanu, kā arī uz bibliotēku un informācijas pakalpojumu izmantošanu. Tikko lasīt un rakstīt prasmi apguvušiem cilvēkiem nepieciešami brīvi pieejami saturiski atbilstoši materiāli, kas palīdz jaunapgūt prasmes nostiprināt un attīstīt.

Dažs valsts, kur izglītības procesa veicināšana ir pašsvarīga, publiskajām bibliotekām jāatbalsta tieši formālās izglītības ieguve. Eksistē daudz dažādu veidu, kā publiskās bibliotēkas var atbalstīt gan formālo, gan neformālo izglītību. Kā tas tiek panākts, atkarīgs no vietējiem apstākļiem un bibliotēkas rīcībā esošajiem resursiem.

- Singapūrā publisko bibliotēku mērķis ir “nepātraukti pilnveidot valsts iedzīvotāju izglītības iespējas, izmantojot nacionālo bibliotēku tīklu un informācijas resursu centrus.”
- Dienvidāfrikā, kur daudzi cilvēki dzīvo šaurbāzē un nepiemērotos sadzīves apstākļos, pat bez elektrības, un līdz ar to mājās mēģināt nevar, publiskās bibliotēkas galveno uzmanību velta apmeklētāju nodrošināšanai ar elementārām mēģinājumu iespējām (elektrību, galdiem, krēsliem).
- Daudz valstīs ir bibliotēkas, kas veic gan publisko, gan skolu bibliotēku funkcijas. Trafordā (Anglijā) trīs nelielas bibliotēkas ir integrētas citās struktūrās – viena bibliotēkas filiāle ir pievienota skolas bibliotekai, bet divas citas – iekārtas atpazītas iestāžu struktūrā.
- Bulavaijā (Zimbabvē) pārvietojamās bibliotēkas reizi nedēļā apmeklēt sdesmit septiņas pamatskolas, ievrojami paplašinot pilsētas bērnu pieejamo bibliotēku pakalpojumus.
- Amazones štats (Venecuēlā), kur nav skolu bibliotēku, skolnieku un skolotāju bibliotēkām apkalpošanu nodrošina lauku bibliotēkas.
- Barselonas provincē (Spānijā) dažas bibliotēkas atbalsta Katalonijas Atvērto universitātes tīklā mācības studentus.

- Kvinslendā štat (Austrālijā) publiskās bibliotēkas nodrošina resursus pamatskolu vecākiem skolniekiem un vidusskolu audzēkņiem, iekļaujot mājdarbu veikšanas klubus bibliotēkās. Iespējama arī elektroniskā palīdzība mājdarbu veikšanai. (<http://netlinks.slq.gld.gov.au>)

1.3.2 Informācija

“Publiskā bibliotēka ir vietējais informācijas centrs, kas nodrošina pieejamību visu veidu zināšanām un informācijai.”

(*IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifestācija*, 1994)

Viena no cilvēku pamattiesībām ir iespēja piekļūt informācijai un to saprast. Šobrīd informācijas apjoms ir liels, nekā jebkad agrāk cilvēces pastāvēšanas vēsturē. Katrām sabiedrībām pieejamai institūcijai, publiskajai bibliotēkai ir vadošā loma informācijas komplektēšanā, organizēšanā un izmantošanā, kā arī pieejamības nodrošināšanā plašam informācijas avotu klāstam. Publiskā bibliotēka ir pašatbildīga par vietējās informācijas vākšanu un tās pieejamību. Publiskā bibliotēka vienlaikus darbojas arī kā pagātnes atmiņu krātuve, vācot, saglabājot un nodrošinot pieejamu materiālu par sava novada vēsturi un tās ieviešanu personām. Nodrošinot vispārīgu informācijas klāstu, publiskā bibliotēka veicina sabiedrības iesaistīšanos nozīmīgu problēmu risināšanā un svarīgu lēmumu pieņemšanā. Informācijas komplektēšana un izplatšana, kā arī pieejamo resursu labā izmantošana publiskajai bibliotēkai sadarbojas ar citām iestādēm.

Straujais informācijas apjoma pieaugums un nepārtrauktā informācijas tehnoloģiju maiņa radikāli ietekmējis informācijas izmantošanas pamatus un publisko bibliotēku pakalpojumus. Informācija ir nozīmīgs faktors individuāli un sabiedrības attīstībai, savukārt jaunās tehnoloģijas nodrošina tās pieejamību un izmantojamību. Neskatoties uz tehnoloģiju straujo attīstību, pasaules iedzīvotāju lielākajai daībai tās nav pieejamas. Plaisa starp *informācijas bagātājiem* un *informācijas nabagājiem* turpina pieaugt. Publisko bibliotēku svarīgā uzdevums ir cenzties šo plaisu samazināt, nodrošinot brīvā piekļūvi internetam, kā arī izplatot informāciju tradicionālās formās. Publiskajām bibliotēkām jāapzinās un jāizmanto iespējas, ko nodrošina straujā informācijas un

komunikāciju tehnoloģiju attīstība. Tāpat jāskatās par *elektroniskiem vārtiem* uz informācijas pasauli.

- Sabahas štata bibliotēka (Malaizijā) filiāles iekārtojusi speciālus *elektroniskos stūrītšus*. Tās ir vietas, kur vienlaicīgi var iegūt informāciju un izklaidties, jo ir pieejams internets un plašs lasāmats kompaktdisku (*CD-ROM*) klāsts. Publiskos semināros apgūstama interneta izmantošana.
- Dažas publiskās bibliotēkas Dienvidāfrikā darbojas informācijas kioski un telecentri.
- Igaunijas publiskās bibliotēkas ir interneta brīvpieejas punkti.
- Piecas Āfrikas valstis (Benīnā, Malī, Mozambīkā, Tanzānijā un Ugandā) izveidoti daudzfunkcionāli lauku sabiedriskie telecentri, lai nodrošinātu piekļu modernajiem informācijas un saziņas līdzekļiem.
- Publiskā bibliotēka Sanderlendā (Anglijā) veido *ciematu elektroniskās zāles*, kas izvietotas dažādās vietās, ieskaitot bibliotēkas, tūlītīgās koledžu, vietējo biznesa centru, kā arī sabiedrisko brīvprātīgo dienestu tīklu. Šajās zālēs nodrošināta bezmaksas piekļuve datoriem un internetam, plašs datorprogrammu piedāvājums bērniem un pieaugušajiem, kompetents un atsaucīgs personāls.

1.3.3 Personāla attīstība

“Labvēlīgu apstākļu nodrošināšana personāla radošai attīstībai.”

(*IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests*, 1994)

Sabiedrības attīstība nozīmīga ir piemērotu apstākļu nodrošināšana radošas personāla attīstībai un jaunu interešu ieviešanai. Lai to sasniegtu, cilvēkiem nepieciešama piekļuve zināšanām un radošs darbs. Publiskā bibliotēka, izmantojot dažādus paņēmienus, var nodrošināt pieeju bagātām un daudzveidīgām zināšanu un radošo sniegumu klāstam, kas pašsīkai nav sasniedzams. Pieeja nozīmīgām pasaules literatūras un zinātnes kolekcijām, ieskaitot vietējo sabiedrības devumu, ir unikāla

publisk s bibliot kas misija un viena no svar g kaj m funkcij m. Piek uves nodrošin šana radošajiem un zin tnskajiem darbiem ir noz m gs publisk s bibliot kas ieguld jums katra indiv da izgl t bas un pilnv rt gas atp tas stenošan .

Publisk bibliot ka var sniegt b tisku ieguld jumu ikdienas dz v , soci laj un ekonomiskaj att st b , nodrošinot inform ciju jaunatt st bas valst s dz vojšiem cilv kiem, piem ram, sniedzot inform ciju par dz ves iema u apguves, pieaugušo pamatizgl t bas un AIDS profilakses programm m. Sabiedr b s, kur s ir augsts analfab tisma l menis, publiskajai bibliot kai j pied v pakalpojumi las t un rakst t neprat jiem un nepieciešam bas gad jum inform cija j izskaidro vai j p rtulko. Bibliotek ram j m ca inform cijas izmantošanas pamatiema as.

- Mali lauku audiobibliot kas izmanto kasetes inform cijas izplat šanai par personisko higi nu, vesel bu, lopkop bu un citiem jaut jumiem, kas skar ikdienas dz vi. Kasetes izplat tas 146 ciemos; organiz tas to kolekt vas noklaus šan s.
- Bol vij viet j s bibliot k s tiek r koti visdaž d kie pas kumi, piem ram, vesel bas aizsardz bas kampa as, nodarb bas par higi nas un uztura jaut jumiem, m tes un b rna klubi, jauniešu klubi.
- Darba inform cijas centri iek rtoti ASV ūjorkas štata bibliot ku sist mas (*Pioneer Library System*) 13 bibliot k s. Darba mekl t ji tajos var sa emt zi as par vakanc m, elektroniski aizpild t pieteikumus vai sagatavoties darba intervij m. Projekts sekm jis bibliot ku un re ion l s Darbasp ka att st bas sist mas (*Workforce Development System*) sadarb bu.
- Venecu las lauku teritorij s bibliot ku darb bas galvenais m r is ir dz ves kvalit tes pilnveidošana, pied v jot aktu lu inform ciju par lauksaimniec bu un lopkop bu, t d j di apmierinot s ko, ne p r k tur go fermeru vajadz bas.

1.3.4 B rni un jaunieši

“B rnu las šanas iema u veidošana un nostiprin šana no agras b rn bas.”

(*IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests*, 1994)

Publiskajai bibliotikai jācenšas apmierināt visu sabiedrības grupu vajadzības, neatkarīgi no to pārstāvju vecuma, fiziskā, ekonomiskā vai sociālā stāvokļa. Tā uztur pašas ir atbildība par bērnu un jauniešu vajadzību nodrošināšanu. Ja bērni agrāk vecumā iemācās ar iedvesmu attiekties pret aizraujošo zināšanu apguves un mākslas darbu iepazīšanas procesu, visticamāk, viņi šos personības pilnveides elementus izmantos dzīves laikā, tādējādi bagatīnot gan pašus, gan apkārtni sabiedrībā. Bērni spēj iedvesmot ar vecākus un citus pieaugušos apmeklēt bibliotēku. Būtiski, lai jaunieši, kam ir grūtības apgūt lasītprasmi, varētu apmeklēt bibliotēku un saņemt nepieciešamos mācību materiālus (skatīt 3.4.2 un 3.4.3 paragrāfus).

1.3.5 Publiskās bibliotēkas un kultūras attīstība

Viens no svarīgākajiem publiskās bibliotēkas uzdevumiem ir sabiedrības uzmanības pievēršana kultūras un mākslas attīstībai, tādējādi sekmējot kultūras identitātes apzināšanu un pilnveidošanu. Tas sasniedzams, sadarbojoties ar vietējiem un reģionālām organizācijām, nodrošinot telpas kultūras aktivitātēm, stenojot dažādas kultūras programmas un sekojot, lai kultūras novitātes būtu atklātas bibliotēkas materiālos. Reģionālām bibliotēkām ieguldījumam jāatspoguļo konkrētās sabiedrības kultūras daudzveidība. Bibliotēkām jābūt pieejamiem materiāliem visās valodās, kurās runā un raksta vietējās sabiedrības pārstāvji, kā arī jābalsta vietējās sabiedrības kultūras tradīcijas.

- Amazones štata (Venecuēlā) bibliotēkās ir apmēri darboties kā dažādu kultūru starpnieki, jo daudzi lauku rajonos dzīvojoši cilvēki prot sazināties tikai dzimtajā valodā.

1.3.6 Publiskās bibliotēkas sociālā loma

Publiskās bibliotēkas ir nozīmīga sabiedrības tikšanās vieta. Paši svarīgi tas ir apstākļi, kur maz šķēršļi nākamajam rotu vietu. Dažreiz publiskās bibliotēkas tiek dāvātas par *sabiedrības viesistabu*.

Bibliotēkas izmantošana pārniecība, informācijas meklēšanai, izglītībai brīvā laika pavadīšanai rosina cilvēkus dibināt neformālus kontaktus ar citiem sabiedrības locekļiem. Publiskās bibliotēkas apmeklētājiem var sniegt pozitīvu sociālu pieredzi.

1.4 Pārmaiņu stenotēja

Veicinot pārmaiņas sabiedrībā, publiskās bibliotēkas līdzdarbojas kā sociālas un personālas attīstības aģentūras, kas pozitīvi ietekmē pārmaiņas konkrētā sabiedrībā. Piedāvot daudzveidīgus materiālus izglītībai un nodrošinot piekļuvi informācijai, publiskās bibliotēkas var sniegt ekonomisku un sociālu labumu gan atsevišķiem indivīdiem, gan sabiedrībai kopumā. Turklāt ieguldījumu labi informētas un demokrātiskas sabiedrības veidošanā un attīstībā un palīdz cilvēkiem paaugstināt personīgās un sociālās dzīvības līmeni.

Publiskajai bibliotēkai jābūt informātai par jautājumiem, kas satrauc sabiedrību, un jānodrošina nepieciešamā informācija to racionālai apspriešanai.

1.5 Informācijas brīvība

“Krājumi un pakalpojumi nedrīkst būt pakauti ideoloģiska, politiska vai reliģiska rakstura cenzūrai, kā arī komerciālam spiedienam”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifesti, 1994)

Publiskajai bibliotēkai jāpārstāv plašā sabiedrības pieredzes un viedokļu spektrs un jābūt brīvai no cenzūras. Dažs valsts šķēršļi būtu ieviešanu palīdz nodrošināt *Likums par informācijas brīvību*. Bibliotēkai un bibliotēku pārvaldības orgāniem ir jābalsta šis cilvēku pamattiesības un jāpretojas atsevišķu personu un grupu spiedienam ierobežot piekļuvi dokumentiem publiskajās bibliotēkās.

1.6 Piek uve visiem

Publiskās bibliotēkas darbības pamatprincips ir tās pakalpojumu pieejamība visiem, nevis tikai atsevišķai aužu grupai. Pieņemami noteikumi, kas garantē tu bibliotēkas pakalpojumu pieejamību sabiedrības minoritiskajām grupām, kuras dažādu iemeslu dēļ nevar izmantot pamatpakalpojumus. Tādā veidā, piemēram, valodiskās minoritātes, cilvēki ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem vai attālinātās teritorijās dzīvojošie, kas nevar apmeklēt bibliotēku. Finansējums, piedāvāto pakalpojumu apjoms, bibliotēku iekšējais plānojums un darba laiks nosakāms, par pamatu ņemot vispārīgās piekuves koncepciju (skatīt 3.nodaļu *Lasītāju vajadzību apmierināšana*).

Ar krājumu veidošana balstāma uz vispārīgās pieejamības principa ieviešanu, pašmācību grupām jānodrošina pieeja dokumentiem vajadzīgajās formās, piemēram, grāmatām Braila rakstā vai *runājošām* grāmatām nedzirdīgajiem cilvēkiem. Informācijas un komunikācijas tehnoloģijas izmantojamas piekuvei bibliotēkas resursiem gan uz vietas, gan arī attālināti.

1.7 Vietējās vajadzības

Publiskās bibliotēkas ir vietējās sabiedrības vajadzībām paredzētās institūcijas, kam jānodrošina šai sabiedrībai nepieciešamie informācijas pakalpojumi. Piedāvātajiem pakalpojumiem jābūt pielāgotiem vietējām vajadzībām, kas regulāri izvērtējamās. Ja šis noteikums netiks ieviests, publiskā bibliotēka zaudēs saikni ar tās apkalpojamajiem klientiem, kā rezultātā bibliotēkas potenciāls netiks izmantots pilnībā. Tādēļ bibliotēkām pastāvīgi jābūt lietotas kursā par izmaiņām sabiedrībā, ko ietekmē daudzi faktori kā sociāli un ekonomiskā attīstība, demogrāfiskā situācija, vecuma atšķirības, izglītības līmenis, nodarbinātības modeļi, citu izglītības un kultūras struktūru veidošanās.

1.8 Vietējā kultūra

Publiskajai bibliotēkai jābūt vienai no galvenajām vietējās sabiedrības institūcijām, kas veic, saglabā un nodrošina publicitāti vietējās kultūras sasniegumiem, izmantojot visdažādākos paņēmienus: novadpētniecības materiālu apkopošana, izstādes, atmiņu vakari, stāstu stāstīšana, vietējās informācijas publicēšana, vietējai tematikai veltītu

interaktīvu programmu izveide. Vietās, kur svarīgās sazināšanās līdzekļi ir mutvārdu tradīcijas, publiskajai bibliotēkai jāveicina to saglabāšana un pilnveidošana.

- Pakalpojums, ko piedāvā *Lauku bibliotēku un resursu attīstības programma (Rural Libraries and Resources Development Programme)* Zimbabvē, līdz šim tādām informācijām sniegšanas pamācībām kā teātris, dziesma un dejas tiek piedāvāta grāmatu lasīšana un izsniegšana, kā arī lasīšanas un rakstīšanas prasmju apguve.
- Botsvanā ciematu lasītavas kalpo kā *setsvanas* literatūras, valodas un kultūras saglabāšanas un popularizācijas centri. Tajos pulcējas diskusiju grupas, tautasdziesmu un deju izpildītāji, notiek arī citi pasākumi.
- Lauku bibliotēkas Kajaņmarkā (Peru) iesaistās vietējās Andu iedzīvotāju valodas bēzē atjaunošanā un iedzīvotāju izstrādātais projekts vietējās kultūras materiālu publicēšanai, kā rezultātā izdota *Lauku enciklopēdija*, kas kļuvis par skolēnu nodarīgu alternatīvu mācību un pašizglītības līdzekli.
- Singapūrā speciālā *Āzijas bibliotēku pakalpojumu grupa (Asian Library Services Unit)* nodrošina lasītāju apkalpošanu vietējās ķīniešu, malajiešu un tamilu valodās.
- Kubas bibliotēkas darbojas kā dzejnieku tikšanās vietas, kā arī piedāvās lauku rajonu mutvārdu tradīciju pētīšanu un saglabāšanu.
- Viens no Indijas ciematu bibliotēkām ir nodrošināt bēzē tradicionālo zināšanu dokumentācijai. Tiek izdotas vietējo ciematu iedzīvotāju sarakstītas grāmatas.

1.9 Publisko bibliotēku kultūras saknes

Lai bibliotēka sekmīgi darbotos ilgstošā laikposmā, tās darbam jābalstās uz tās valsts vai teritorijas kultūru vai kultūras, kurā tā darbojas. Publiskās bibliotēkas pamācībām ir mazāk pārliecinoši, ja tās forma un struktūra tiek aizgūta no kādas valsts vai teritorijas ar atšķirīgu kultūru.

1.10 Bibliotikas bez sienām

Planojot pasākumus publiskās bibliotikas mērķu īstenošanai, uzsvaram liekams uz pieeju tajiem pakalpojumiem. Apmierinot vietējās sabiedrības vajadzības, publiskā bibliotika sniedz virkni pakalpojumu, kuri visefektīvāk realizējami bibliotikā, piemēram, piekļuve apjomīgiem iespiesto materiālu krājumiem. Tomēr daudzos gadījumos piemērotā ir pakalpojumu sniegšana ārpus bibliotikas. Dažādas sabiedrības grupām atšķirīgiem iemesliem, tomēr noteicošā loma jebkuras bibliotikas darba vadlīnijā izstrādāšanā ir bibliotikas attīstības plānošanas principam, kur pamatā ir tie pieeju pakalpojumi, nevis bibliotikas iespējas. Pakalpojumu nodrošinājums, izmantojot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas, sniedz plašākas iespējas informācijas pieejamībai jebkurā vietā.

Dažādi transporta līdzekļi tiek izmantoti bibliotiku pakalpojumu sniegšanai reti apdzīvotās teritorijās. Bibliotēku un informāciju pakalpojumu nodrošinājums cilvēkiem, kas nespēj apmeklēt bibliotiku fiziski vai garīgā traucējumu vai, piemēram, transporta trūkuma dēļ, garantē piekļuvi informācijai jebkurā vietā, neatkarīgi no tās atrašanās vietas.

- Publisko bibliotiku pakalpojumu sniegšanai ir izmantojis visdažādākos transportlīdzekļus – grāmatu piegādi veic ar automašīnām, velosipēdiem un motorlaivām, kā arī izmantojot nestāvējošus dzīvniekus. Šādā veidā grāmatas un cita iespiedprodukcija atrod ceļu pie visdažādākā vecuma iedzīvotājiem, neatkarīgi no viņu dzīves vietas. Līdzīgi grāmatas tiek nogādātas arī atpūtas nāmiem, slimnīcām un cietumiem.

1.11 Bibliotiku kas

Bibliotiku kā mērķa loma bibliotēku pakalpošanas nodrošināšanā. Tā ir būtisks projekta mērķis, lai nodrošinātu bibliotiku pakalpojumu pieejamību visiem sabiedrības locekļiem, tā ir būtiska pielāgojuma jaunu pakalpojumu ieviešanai mūsdienu straujmainīgajās apstākļos. Bibliotiku kā mērķa izvēle ir pamatota, kur notiek sabiedriskās aktivitātes, piemēram, veikalos un kultūras centriem. Iespējams robežs

bibliotēku k m j b t izmantojam m sabiedrisku pasākumu organizāšanai, piemēram, sanāksmēm un izstādēm, bet lielākās – teātra izrādēm vai muzikāliem uzvedumiem, izmantojot audiovizuālos un multimediju līdzekļus. Saprātīgi izmantotas bibliotēkas dos nozīmīgu ieguldījumu apdzīvotās vietās aktīvas sabiedriskās dzīves uzturēšanai un k s par nozīmīgu izglītības un sociālās saskarsmes centru, kā arī tīkšanās vietu, pašattīstībai lauku rajonos. Tādējādi bibliotēkām jāseko, lai bibliotēkas tiktu izmantotas efektīvi un sniegtu maksimālo ieguldījumu sabiedrības interesēs.

1.12 Resursi

Lai apmierinātu vietējās sabiedrības augošās vajadzības, kā arī veidotu un attīstītu jaunus pakalpojumus, publiskās bibliotēkas rēķinā j b t pietiekamiem resursiem, turklāt ne tikai tās dibināšanas brīdī, bet arī ilgstošā laikposmā. Tas nozīmē, ka bibliotēkai jāpiedāvā dokumenti jebkuras formātos, kā arī tie regulāri jāatjauno, lai savlaicīgi apmierinātu atsevišķu individuālu vai sabiedrības grupu mainīgās vajadzības, ietverot pavisam jaunus dokumentus vai tādus, kas aizvieto novecojušos. Turklāt, lai ietaupītu patiesi nozīmīgu vietu sabiedrības dzīvē, publiskajai bibliotēkai nepieciešams apmēcēt personāls un finanšu resursi paredzamo pakalpojumu sniegšanai.

2

Juridiskie un finansi lie aspekti

“Viet j s un valsts p rvaldes instit cijas ir atbild gas par publiskaj m bibliot k m. Bibliot ku darbu nosaka speci li likumi, bet finans šanu nodrošina valsts un viet jie varas org ni. Bibliot kas darbam j b t noz m gam kult ras att st bas, inform cijas nodrošin šanas, las šanas veicin šanas un izgl t bas ilgtermi a strat isk pl na pamatkomponentam.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

2.1 Ievads

Publisk s bibliot kas ir sabiedriskas instit cijas, kas viet j l men nodrošina piek uvi zin šan m un inform cijai k atseviš iem indiv diem, t visai sabiedr bai. Lai saglab tu noteiktaj m funkcij m atbilstošu pakalpojumu l meni, kas atbilst t s funkciju pild šanai, publisk bibliot ka aizsarg jama likuma k rt un nodrošin ma ar past v gu finans jumu.

2.2 Publisk bibliot ka un p rvald ba

Past v daž di publisko bibliot ku un p rvaldes strukt ru attiec bu mode i. Tikpat daudzveid gi un sarež ti ir ar bibliot ku darb bu reglament jošie likumi un finans šanas meh nismi. Daž d s valst s bibliot ku pakalpojumu piln b vai da ji nosaka provin u, rajonu, štatu vai pils tu pašvald bas. T k publisk s bibliot kas ir viet ja l me a iest des, visizplat t k s to p rvald bas strukt ras ir viet j s pašvald bas. Cit s valst s publisko bibliot ku pakalpojumi tiek nodrošin ti re ion l vai valsts l men . Š dos gad jumos nacion l bibliot ka ir atbild ga par publisko bibliot ku pakalpojumiem.

Zinīmi piemēri, kad bibliotēku pakalpojumu sniegšanas jomā sadarbojas divu vai vairāku līmeņu pavalsts struktūras.

- Igaunijas *Publisko bibliotēku likums* (1998) detalizēti izklāsta visu līmeņu pavalsts orgānu atbildību. Tajā noteikts, ka publisko bibliotēku dibina vietējās pašvaldības, rajona vai pilsētas bibliotēkas ir atbildīgas par darba koordināciju, starpbibliotēku grāmatu apmaiņu un pārvietošanu bibliotēkām. Vietējās pašvaldības savukārt nodrošina personāla atalgojumu, tāu finansē līmeņu atbildības par bibliotēkas krājumu komplektāšanu tiek sadalīta starp vietējo pašvaldību un valsti.

2.2.1 Alternatīvās struktūras

Dažs valstīs, neskatoties uz to, ka vietējās pašvaldības ir atbildīgas par publiskās bibliotēkas darbību, to rēķinā nav nepieciešamo finansēlo līdzekļu, tādēļ publisko bibliotēku darbības koordināciju uzņemas nevalstiskās organizācijas vai privātie fondi. Tāu pastāvīgā attāstību un informācijas tīkla uzturēšanu publiskās bibliotēkas var nodrošināt tikai saistībā ar atbilstošā līmeņa valsts vai pašvaldību orgāniem, no kuriem saņemams finansējums. Par eventuālo mērķi uzskatāma publiskās bibliotēkas iekāršana oficiālās valsts vai pašvaldību struktūrās, kas darbojas saskaņā ar nacionālajiem likumiem un kurām ir noteikts finansējums.

- Argentīnā ir 1600 publiskās bibliotēkas, ko finansē nevalstiskās organizācijas vai sabiedriskās struktūras, kas darbojas saskaņā ar valsts likumiem.

2.2.2 Nacionālā informācijas politika

Lai labāk izmantotu bibliotēku un informācijas resursus, kā arī realizētu iespējas, ko sniedz elektroniskā informācijas avotu attāstība, daudzas valstis izstrādā nacionālo informācijas politiku. Publiskajām bibliotēkām jābūt par noteicošo šādās politikas

elementu. Bez tam publisko biblioteku darbiniekiem jāseko, lai viņi pilnībā tiktu iesaistīti šīs izstrādāšanā.

2.3 Publisko biblioteku likumi

Publiskajām bibliotekām jābalstās uz likumiem, kas nodrošina to nepārtrauktu darbību un nosaka to vietu valsts vai pašvaldību struktūrās. Publisko biblioteku likumi ir dažādi. Dažās valstīs vai reģionos tiek izstrādāti speciāli publisko biblioteku likumi, citās – tie ir plašāku likumdošanas aktu sastāvdaļa, kas nosaka dažādu tipu biblioteku darbību. Publisko biblioteku likumi var būt atšķirīgi ar saturu. Tie var būt vienkārši un paredzēt tikai publiskās bibliotēkas dibināšanu, apkalpošanas standartu izstrādāšanu atstājot tās struktūras ziņā, kas ir tieši atbildīga par biblioteku. Sarežģītākie likumi izklāsta, kādi pakalpojumi nodrošināmi un kādi standarti izmantojami darba procesā. Publisko biblioteku likumu piemēri pieejami *IFLA* mājas lapā (<http://www.ifla.org/V/cdoc/acts.htm>)

Tā kā pērvēlde struktūras dažādās valstīs ir atšķirīgas, arī publisko biblioteku likumu forma un saturs ir dažādi. Tādu likumiem, kas reglamentē publisko biblioteku darbību, jānorāda, kura institūcija atbildīga par to nodrošināšanu un kādā veidā notiek to finansēšana. Likumam jānorāda publisko biblioteku vieta valsts vai reģiona bibliotēku koptklā.

- Meksikā un Venecuēlā darbojas speciāli publisko biblioteku likumi, turpretī Kolumbijā un Brazīlijā noteikumi par publiskajām bibliotekām ietverti likumā par informācijas dienestiem.
- Somijas Bibliotēku likums (1998) paredz, ka publiskās bibliotēkas finansē municipalitāte, tām jāsadarbojas ar cita tipa bibliotekām, municipalitātei ir jāvērtē konkrētās bibliotēkas darbība un sniegto pakalpojumu līmenis (skat. 2. pielikumu).
- Dienvidāfrikas Republikas konstitūcija (1996) nodrošina bibliotēku un informācijas pakalpojumu konstitucionālo pamatu valstī. *Bibliotēkas, kas nav*

nacionālās bibliotēkas, tiek ierindotas provinciālās likumu kompetences sfērā. Tādējādi provinces pārvaldes orgāni ir atbildīgi par bibliotēku un informācijas pakalpojumu likumdošanas izstrādāšanu.

- Ar mērķi par publisko bibliotēku finansēšanu un uzturēšanu ir atbildīgas vietējās pašvaldības. Pašvaldību likums (1996) uzliek tām pienākumu uzturēt un attīstīt publisko bibliotēku.
- Krievijas Federācijas bibliotēku darbu federālā līmenī reglamentē *Bibliotēku likums* un *Obligātā eksemplāra likums*. Tie attiecas ne tikai uz publiskajām bibliotēkām, lai gan tām veltīta *Bibliotēku likuma* pielikuma daļa.
- Itālijas Konstitūcijas kontroles tiesības pārrīpils tu un provinču publiskajām bibliotēkām atvērīoniem. Daži reģioni ir izdevuši savus bibliotēku likumus, kas regulē bibliotēku un citu informācijas, dokumentācijas, kultūras un izglītības aģentūru sadarbību, kā arī nosaka kvalitātes standartus.
- Eiropas bibliotēku likumdošanas un politikas vadlīnijas izstrādājušas Eiropas Padome un Bibliotēku, informācijas un dokumentācijas asociāciju Eiropas birojs (*European Bureau of Library, Information and Documentation Associations*) (*EBLIDA*).

2.3.1 Saistītie likumi

Līdz šī speciālajiem likumiem, kas attiecas tieši uz publiskajām bibliotēkām, tām ir saistoša arī virkne citu tiesisko aktu. Tie ir finansiālās pārvaldes akti, datu aizsardzības, veselības aizsardzības, personāla darba drošības akti, kā arī citi normatīvie dokumenti. Bibliotēku vadītāji jābūt informēti par visiem tiesiskajiem dokumentiem, kas skar publisko bibliotēku darbību.

Bibliotēku administrācijai jābūt informētai arī par starptautiskajām profesionālajām sarunām, kuru rezultātā var tikt pieņemti politiski lēmumi un noslēgtas vienošanās, kas var nopietni ietekmēt publisko bibliotēku darbību. Šādos gadījumos bibliotēkām jāizmanto katru iespēju, lai par šo lēmumu un vienošanos rezultātiem uzzinātu visplašākā sabiedrībā un politiķi.

2.3.2 Autorties bas

Nozīmīgi publiskajām bibliotekām ir autortiesību likumi, paši attiecībā uz elektroniskajām publikcijām. Tie pastāvīgi tiek pārskatīti un atjaunoti, turklāt bibliotekariem regulāri jāseko līdzi izmaiņu likumos, kas skar visas informācijas vides. Bibliotēku darbiniekiem jāpopularizē un jāatbalsta autortiesību likumi, kas nodrošina objektīvu līdzsvaru starp autortiesību turētājiem un informācijas lietotājiem.

- Čehijas bibliotēku asociācija *SKIP* pēc pašas iniciatīvas piedalījās autortiesību likumu izstrādē. Pēc apspriešanās ar Kultūras ministriju un Čehijas Parlamenta Kultūras komitejas priekšmetiem likumtīka ieviestas bibliotekām būtiskas izmaiņas.

2.3.3 Publiskā patapinājuma tiesības

Dažs valsts ar likumu noteiktas publiskā patapinājuma tiesības, kas autoriem un citām grāmatas tapšanā iesaistītajām personām paredz samaksu par to darbu izsniegšanu lasītājiem. Svarīgi, lai samaksa par publisko patapinājumu netiktu ņemta no grāmatu iepirkumiem paredzētajiem līdzekļiem. Ja publiskais patapinājums tiek finansēts no valsts budžeta, tas nodrošina materiālu atbalstu autoriem, neietekmējot publisko bibliotēku budžetu. Dažu valstu izmaksu shēmas var sagādāt noderīgus statistikas datus par konkrētu autoru grāmatu izsniegumu. Bibliotekariem jāpiedalās ar publiskā patapinājuma samaksas mehānismu izstrādāšanā, lai būtu garantija, ka šī samaksa netiek ņemta no bibliotēkas budžeta.

- Dānijas valdība budžetā iekļauj publiskā patapinājuma samaksas līdzekļus, kas paredzti daudziem autoriem, tulkotājiem, mūzikniekiem, fotogrāfiem un komponistiem, kuri piedalījušies kāda iespieddarba radīšanā. Publisk

patāpinājuma samaksa tiek uzskatīta par atbalstu kultūras attīstībai.
<http://www.bs.dk>

2.4 Finansējums

Pietiekamam finansējumam ir izšķiroša nozīme publiskās bibliotēkas uzdevumu īstenošanai. Bez atbilstošā ilgtermiņa finansējuma nav iespējams izstrādāt bibliotēkas pakalpojumu plānu un efektīvi izmantot šīs resursus. To apliecina piemēru rinda: uzcelta jauna bibliotēka, taču līdzekļu trūkums uzturšanai nepietiek; izveidoti jauni grāmatkrājumi, bet nav naudas to papildināšanai; iegādātas jaunas automatizācijas sistēmas, taču trūkst līdzekļu to apkopei, modernizāšanai un atjaunošanai. Finansējums nepieciešams ne tikai publiskās bibliotēkas dibināšanas laikā, tam jābūt ilgstoši garantam uz regulāru nosacījumu pamata.

2.4.1 Prioritātes

Publiskās bibliotēkas pakalpojumi ir ilgtermiņa ieguldījums sabiedrības attīstībā, kam jābūt attiecīgi finansētam. Tomēr nav noliedzams fakts, ka pat visurīgākajās sabiedrībās ir grūti nodrošināt bibliotēku pakalpojumiem atbilstošu finansējumu. Tāpēcoti svarīgi, lai bibliotēku attīstība tiktu plānota, precīzi iezīmējot prioritātes. Plānošana nepieciešama neatkarīgi no bibliotēkas rēķināto līdzekļu apjoma. Lai veiktu stratēģisko plānošanu un prioritāšu noteikšanu, katram pakalpojumam nepieciešams izstrādāt rakstisku politikas izklāstu jeb īstenošanas plānu, kas regulāri apspriežams un nepieciešamības gadījumā pārskatāms.

2.4.2 Sadarbība

Neviena publiskā bibliotēka, lai cik liela un finansiāli nodrošināta būtu, viena nevar apmierināt visas lasītāju vajadzības. Tikai sadarbībā ar citām bibliotēkām, radniecīgām institūcijām un to tīkliem, kā arī piekļuves nodrošinājums citiem informācijas avotiem

auj publiskajai bibliotikai nodrošināt lasītāju informāciju vajadzības, vienlaikus paplašinot pieejamo resursu diapazonu.

2.4.3 Finans šanas avoti

Publiskās bibliotēkas tiek finansētas no dažādiem avotiem, taču naudas piešķiruma proporcijas no šiem avotiem dažādos valstīs ir atšķirīgas.

Primārie finansējuma avoti ir:

- nodokļu ieņēmumi vietējā, reģionālā vai valsts līmenī;
- institūciju dotācijas valsts, reģionālā vai vietējā līmenī.

Sekundārie finansējuma avoti var būt:

- fondu vai privātpersonu ziedojumi;
- ieņēmumi no komercdarbības, piemēram, izdevējdarbības, grāmatirdzniecības, mēkslas vai amatniecības darbu pārdošanas;
- lasītāju maksājumi, piemēram, soda naudas;
- maksas pakalpojumi, piemēram, kopšana vai drukšana;
- ārjo organizāciju sponsorējumi;
- ienākumi no speciālām loterijām.

2.4.4 Maksas pakalpojumi

IFLA/UNESCO Publisko Bibliotēku manifestā teikts: „Publiskās bibliotēkas pakalpojumi parasti ir bezmaksas”. Maksu par piedāvātajiem pakalpojumiem vai lasītāja karti nedrīkst izmantot kā publiskās bibliotēkas ienākumu avotu, jo tas dārgājumā maksājspējā kļūst par kritēriju, kas nosaka, kurš var vai nevar būt publiskās bibliotēkas lasītājs. Tas ierobežo pieejamību un tādēļ veidgāj pamatprincipu, saskaņā ar kuru publiskajai bibliotēkai ir jābūt pieejamai ikvienam. Zināms, ka dažās valstīs tiek noteikta maksa par bibliotēkas abonementa izmantošanu vai citiem speciāliem pakalpojumiem. Maksa par

pakalpojumu nenovērtējami līdz pieejamību informācijai tiem cilvēkiem, kas nevar to atļauties. Ieņēmumus no maksas pakalpojumiem drīkst tu izmantot tikai kā papildus, nevis pastāvīgu publiskās bibliotēkas finansēšanas avotu.

Dažs valsts pieņemts pieprasījums lāstiem samaksu jeb *soda naudu* par noteikt laiku nenodotiem bibliotēkas dokumentiem. Dažreiz tas nepieciešams, lai nodrošinātu materiālu pastāvīgu apriti un tie ilgstoši neatrastos pie viena lāsta. Soda naudas apjomu vajadzētu noteikt tā, lai tas neierobežotu bibliotēkas izmantošanu. Maksa nereti tiek iekasēta par individuāliem pakalpojumiem, piemēram, fotokopšanas tehnikas vai printera izmantošanu. Ar šiem maksājumiem nosakamīdāmen, lai neierobežotu lāstus.

2.4.5 Tehnoloģiju finansējums

Lai uzlabotu esošos pakalpojumus un nodrošinātu jaunus, publiskajās bibliotēkās pēc iespējams vairāk izmantojamas jaunas tehnoloģijas. Tas prasa ieviešamus ieguldījumus elektroniskajā infrastruktūrā, tās uzturēšanai un pakalpojumu sniegšanai. Lai informācijas tehnoloģijas darbotos efektīvi, tās pastāvīgi atjaunojamas un aizstājamas ar jaunām. Tā kā tas nopietni ietekmē finansiālo situāciju, tehnoloģisko iekārtu nomaiņas un atjaunošanas plāns izstrādājams savlaicīgi.

2.4.6 Ārējie finansējumi

Ārējo finansēšanas avotu piesaistīšanai bibliotēku darbiniekiem jāizmanto radoša pieeja. Tomēr viņi nedrīkst pieņemt finansējumu no jebkura avota, piemēram, ja tas rezultātā tiek apdraudēta publiskās bibliotēkas kā visiem pieejamas iestādes statuss. Komerorganizācijas dažkārt var piedāvāt finansējuma noteikumus, kas var negatīvi ietekmēt publiskās bibliotēkas pakalpojumu universālo raksturu.

- Publiskā bibliotēka Taragon (Spānijā) saņem līdzekļus no pilsētas privātajiem uzņēmumiem komerciāls un ekonomiskās informācijas dienesta uzturēšanai.

2.5 Publisk s bibliot kas p rvald ba

Publisk s bibliot kas p rvalda speci li izveidota strukt ra, kuras sast v ietilpst viet j s sabiedr bas p rst vji, ieskaitot ar viet j padom vai bibliot ku vald iev l tos. Bibliot ku vald m j izstr d darb bas noteikumi, s d m j b t atkl t m, j notiek regul ri, j dara zin ma sabiedr bai to darba gaita, j public protokoli, p rskati un finanšu atskaites. P rvald bas strukt ra atbild par kop j s politikas izstr d šanu, nevis par bibliot kas ikdienas darb bu. Jebkur gad jum bibliot kas vad t jam j piedal s p rvaldes strukt ras san ksm s un cieši ar to j sadarbojas. Bibliot kas politikas dokumentiem j b t iesp jami plaši publiski pieejamiem. Publisk s bibliot kas att st bas proces iesaist m i viet jie iedz vot ji.

Publisk s bibliot kas darbiniekiem j atskait s par paveikto darbu gan p rvaldes strukt rai, gan viet jiem iedz vot jiem, lasot p rskata refer tus, organiz jot publiskas tikšan s un konsult cijas. Profesion lie pien kumi un konsult cijas ar p rvaldes org niem veicami augst ko standartu l men . Lai gan gal gos l mumus par bibliot kas politiku j pie em p rvald bas strukt rai, bibliot kas vad t jam j mekl veidi, k šaj proces iesaist t viet jos iedz vot jus – faktiskos vai potenci los bibliot kas las t jus. Daž s valst s izstr d tas t saucam s *bibliotēku hartas*, kas v rt , nosaka un apstiprina publisko bibliot ku pakalpojumu (skat. 3. pielikumu). Š das hartas zin m m r uzskat mas par publisk s bibliot kas un las t ju vienošanos. paši noz m gas ir *bibliotēku hartas*, kas izstr d tas sadarb b ar bibliot kas las t jiem.

2.6 Publisk s bibliot kas administr cija

Publiskaj m bibliot k m nepieciešami labi vad t ji un administr t ji. Administr cijas darbam j b t virz tam uz las t ju apkalpošanas kvalit tes piln gošanu, tas nedr kst k t par pašm r i. Darbam j b t efekt vum un atbild gam. Lai sasniegtu lab kus rezult tus, lielās publiskas bibliot kas administr cij un vad b vajadz gi daudznozaru speci listi, ietverot person lu ar paš m iema m, piem ram, bibliotek rus, gr matvežus,

sabiedrisko attiecību speciālistus un sist administratīvus. Var rasties nepieciešamība pieaicināt arī pieredzējušus speciālistus no augstākstāvošajām institūcijām vai radniecīgās nozares iestādēs, piemēram, juristus, algu un pensiju speciālistus.

2.7 Publicitāte un reklāma

Publiskās bibliotēkas darbojas augošās sarežģītības sabiedrībā, kas prasa no cilvēkiem arvien vairāk laika un uzmanības. Tāpēc svarīgi, lai bibliotēkas nemitīgi atgādātu par sevi un piedāvātu tajiem pakalpojumiem. Publicitātes formas var būt visdažādākas – sākot ar vienkāršu izkārtni pie bibliotēkas kā, kur atklāts iestādes nosaukums, darba laiks un uzskaitīti piedāvātie pakalpojumi, līdz sarežģītu marketinga programmu izstrādei un mērķauditorijas izmantošanai bibliotēkas pakalpojumu reklamāšanai (skat. 6. nodaļu “Publisko bibliotēku pārvaldība un tirgvedība”).

3

Las t ju vajadz bu apmierin šana

“Publisk s bibliot kas pakalpojumi ir vien di pieejami visiem, neatkar gi no vecuma, rases, dzimuma, reli ijas, taut bas, valodas un soci l statusa.

Lai nodrošin tu publisko bibliot ku darba valsts m roga koordin ciju un sadarb bu, likumos un strat iskajos pl nos paredzama uz vienotiem pakalpojumu sniegšanas standartiem pamatota valsts bibliot ku t kla izveide.

Publisko bibliot ku t kls veidojams sasaist ar nacion laj m, re ion laj m, zin tniskaj m un speci laj m, k ar skolu, koledžu un universit šu bibliot k m.

Pakalpojumiem j b t visiem sabiedr bas locek iem fiziski pieejamiem. Bibliot ku k m j b t izdev gi novietot m, taj s nepieciešami piem roti apst k i las šanai un m c b m, k ar atbilstoša tehnolo ija un las t jiem izdev gs darba laiks. Vienlaic gi nodrošin mi rpusbibliot kas pakalpojumi tiem las t jiem, kas paši nesp j apmekl t bibliot ku.

Bibliot ku pakalpojumi piel gojami diferenc t m sabiedr bas vajadz b m – gan pils t s, gan laukos dz vojošiem las t jiem.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

3.1 Ievads

Sekm gai m r u stenošanai publiskaj m bibliot k m j b t pieejam m visiem potenci lajiem izmantot jiem. Jebk di pieejam bas ierobežojumi – gan t ši, gan gad juma rakstura – sašaurina publisk s bibliot kas iesp jas stenot prim ro uzdevumu – apmierin t sabiedr bas bibliotek r s un inform cijas vajadz bas. Efekt vu publisk s bibliot kas pakalpojumu nodrošin šan svar gi š di faktori:

- potenci lo las t ju noteikšana;
- las t ju vajadzību analizēšana;
- atsevišķiem indivīdiem un grupām paredzētu pakalpojumu pilnveidošana;
- programmu izstrādāšana kvalitātvei un apkalpošanai;
- las t ju apmērcības koncepciju pilnveidošana;
- sadarbība un resursu kopizmantošana;
- elektroniskotkluveidošana;
- pakalpojumu pieejamības nodrošināšana;
- bibliotēkai nodrošināšana.

3.2 Potenci lo las t ju noteikšana

Publiskās bibliotēkām ir visu pilsoņu un grupu apkalpošana. Nav cilvēku, kas būtu bibliotēkai izmantošanai nepiemēroti.

Publiskajai bibliotēkai ir šādas potenciālās grupas:

- Visu vecuma grupu cilvēki:
 - bērni
 - jaunieši
 - pieaugušie.
- Atsevišķas personas vai nelielas grupas ar pašām vajadzībām:
 - dažādu kultūru un etnisko grupu pārstāvji
 - invalīdi, piemēram, neredzīgie, vājredzīgie vai vājdzirdīgie
 - mājai piesaistīti cilvēki
 - institucionāli ierobežoti cilvēki, kas atrodas speciālās iestādēs, piemēram, slimnīcās vai cietumos
- Alternatīvas sabiedrības struktūras pārstāvotās pilsoņu grupas vai institūcijas:
 - izglītības, kultūras un sabiedriskās organizācijas un sabiedrības grupas
 - vietējais bizness pārstāvji
 - augstākstāvošās organizācijas, piemēram, vietējais pašvaldība

Tā kā pat visturīgākajās sabiedrībās pastāv finansiālo resursu ierobežojumi, ne vienmēr iespējams apkalpot visus lasītājus vienādi augstā līmenī. Balstoties uz vajadzību analīzi un alternatīvu pakalpojumu piekļuves iespējām, bibliotēkai izvirzīmas prioritātes.

3.3 Sabiedrības vajadzību analīze

Svarīgi noteikt, kas izmanto bibliotēku pakalpojumus un kam tie nav nepieciešami. Būtiski arī apkopot un analizēt datus, kas raksturo atsevišķu personu un sabiedrības grupu vajadzības, kuras var nodrošināt publiskā bibliotēka. (skat. paragrāfu 6.10 "Pārvaldības līdzekļi")

3.4 Pakalpojumi

Publiskajai bibliotēkai jānodrošina pakalpojumi, pamatojoties uz vietējās sabiedrības bibliotēkro un informācionālo vajadzību analīzi. Pakalpojumu plānošanas procesā precīzi nosakāmas prioritātes un izstrādājama pakalpojumu vidējā termiņa un ilgtermiņa stratēģija. Pakalpojumi paredzami konkrētām mērķgrupām, ja vietējās sabiedrībā šādas grupas pastāv.

Bibliotēkas pakalpojumus nedrīkst pakaut nekāda veida ideoloģiskam, politiskam, reliģiskam vai komerciālam spiedienam. Pakalpojumi pilnveidojami atbilstoši sabiedrības mainībai, piemēram, iedzīvotāju struktūrai, nodarbinātībai, demogrāfijai, kultūras daudzveidībai un komunikācijas metodēm. Tie pielāgojami tradicionālās kultūras izpausmēm, piemēram, atbalstot masu un televīzijas saziņas metodes, kā arī jaunās informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. Dažs valsts publiskā bibliotēku piedāvātos pakalpojumus nosaka bibliotēku likumi.

3.4.1 Pakalpojumu nodrošināšana

Lai apmierinātu lasītāju vajadzības, publiskās bibliotēkas piedāvā virkni pakalpojumu gan bibliotēkās, gan ārpus tās sabiedrībā. Bibliotēkai jānodrošina brīva piekļuve

pakalpojumiem jebkuram lasītājam, ieskaitot tos, kam ir grāmatlasrāšanās. Bibliotēkai valsts piedāvātājiem dažādos formātos un ar dažādu tehnisko līdzekļu starpniecību izmantojamus pakalpojumus:

- grāmatu un citu informāciju izsniegšana uz mājām (abonements);
- grāmatu un citu informāciju mediju izsniegšana izmantošanai bibliotēkās;
- informāciju pakalpojumu sniegšana, izmantojot iespiedprodukciju un elektroniskos dokumentus;
- konsultāciju pakalpojumi lasītājiem, ieskaitot dokumentu iepriekšpasūtīšanu;
- informāciju pakalpojumi;
- lasītāju apmācība, ieskaitot rakstpratības apguves programmas;
- dažādu pasākumu programmu sastādīšana un sagatavošana.

Tas nav izsmeļošs saraksts, bet gan dažābu tiskopublikāciju bibliotēkās piedāvāto pakalpojumu uzskaitījums. Minēto pakalpojumu spektrs un apjoms atkarīgi no bibliotēkas lieluma, kā arī pakalpojuma sabiedrības. Katrai bibliotēkai valsts katrā gadā vai vairāku bibliotēku tīklā dalībnieci, kas nodrošinātu piekļu plašam materiālu klāstam, neatkarīgi no piekuves nodrošinājuma līmeņa. Pakalpojumu sniegšana nedrīkst notikt vienīgi bibliotēkās telpās, tādēļ nodrošināma arī gadījumos, ja nokļūšana bibliotēkā dažādu iemeslu dēļ nav iespējama. Sniedzot pakalpojumus bibliotēkai vai ārpus tās, izmantojamas gan informāciju un komunikāciju tehnoloģijas, gan arī poligrāfiskie izdevumi. Detalizētāks dažādu krājumu uzskaitījums, kuru pieejamība bibliotēkai jānodrošina obligāti, izklāstāts 4.3.1. paragrāfā publicētajā sarakstā.

3.4.2 Pakalpojumi bērniem

Piedāvājot plašu dokumentu un aktivitāšu klāstu, publikāciju bibliotēkās sniedz bērniem iespēju izbaudīt lasīšanas, zināšanu apguves un radošo darbu atklāsmes prieku. Bērniem un viņu vecākiem jānodrošina, ka vislabāk izmantot bibliotēku un kā attīstīt iespieddarbu un elektroniskās informāciju izmantošanas prasmes.

Publiskaj m bibliot k m ir paša atbild ba l dzdarboties las šanas apm c bas proces un b rniem paredz tu gr matu un citu inform cijas resursu populariz šan . Bibliot kai j organiz b rniem paredz ti pas kumi – pasaku un st stu las šana un citas ar bibliot ku pakalpojumiem un resursiem saist tas aktivit tes. B rnu j iedrošina izmantot bibliot ku jau agr vecum , jo tad, visticam k, vi i b s t s lietot ji ar turpm k. Vair kvalodu valst s b rniem paredz tu gr matu un audiovizu lo materi lu pieejam ba nodrošin ma vi u dzimtaj valod .

- Daudzos Francijas re ionos publisk s bibliot kas sadarbojas ar b rnu vesel bas aizsardz bas iest d m vec kiem un b rniem paredz tu programmu organiz šan laik , kam r vi i gaida medic niskas konsult cijas. Š s programmas adres tas b rniem no dzimšanas l dz tr s gadu vecumam; to m r is mudin t vec kus las t b rniem priekš , k ar apmekl t publisk s bibliot kas.
- Bukarest (Rum nij) pils tas bibliot ka pied v pašas vasaras br vdienu programmas, ko vada br vpr t gie un kas paredz tas 11 l dz 14 gadu veciem b rniem laik , kam r vi u vec ki aiz emti darb .
- N derland gados vec ku cilv ku grupas publiskaj s bibliot k s apg st metodiku, k pareizi las t priekš b rniem skol s, b rnu dzos un b rnu apr pes centros.
- Kv nslendas štat (Austr lij) publisk bibliot ka nodrošina virkni aktivit šu b rniem (ieskaitot nodarb bas b rniem l dz 5 gadu vecumam), vi u vec kiem un aizg d iem – pasaku st st šanu, skolu apmekl jumus, iepaz šanos ar bibliot ku, kop gas las šanas grupas, interneta apm c bas un m jasdarbu pild šanas klubus.
- Džonsonas apgabala bibliot kas Kanzasas štat (ASV) pirmsskolas vecuma b rniem sagatavojušas komplektus “Augt l dz ar gr mat m” (*Books to Grow*). Katrs komplekts velt ts atseviš ai t mai un sast v no piec m gr mat m, vienas audiokasetes, vienas videokasetes un aktivit šu darba burtn cas.

- Singapūr kopš 1992.gada ar vietējās sabiedriskās organizācijas atbalstu nodibināta 41 bibliotēka bērniem, kas jaunki par desmit gadiem. Šo bibliotēku krājums ir ap 10 000 vienību, daudzpusīgs interneta pakalpojumu klāsts un studentu iespānai paredzētā telpa. Projektu finansē bibliotēku padome un vietējās sabiedriskās organizācija.
- Horvātijā Zagrebā publiskajās bibliotēkās kara laikā un pēc kara posmā īstenota pakāpeniska vairākos posmos lasīšanas programma, kuras mērķis ir lasīšanas un rakstīšanas prasmi apguves starpniecību veikt bērnu un pusaudžu psihisko un sociālo rehabilitāciju pēc kara laikā pierīst.
- (<http://www.tel.hr/kgz/head.htm>).
- Eiropas projekts *CHILIAS* izmanto globālo tīmekli, lai piedāvātu jaunus bibliotēku pakalpojumus bērniem. Projekta ietvaros izveidota tīmekļa vietne bērniem *Infoplanet*. Projekta mērķis ir popularizēt lasīšanu un grāmatu multimediju līdzekļus (<http://www.stuttgart.de/chilias/>).

3.4.3 Pakalpojumi jauniešiem

Starp bērniem un brieduma gadiem jaunieši intensīvi attīstās un kļūst par patstāvīgiem sabiedrības locekļiem ar savu individuālo kultūru. Publiskajās bibliotēkās ar izpratni jāizturas pret šo jauniešu vajadzībām un jāpiedāvā visi nepieciešamie pakalpojumi. Bibliotēkās jānodrošina jaunieši ar materiāliem, tai skaitā pieejamu elektroniskās informācijas resursiem, kas atspoguļo viņu intereses un kultūru. Dažos gadījumos tas var būt saistīts ar visdažādāko veidu materiālu iegādi, kas raksturīgi vienīgi jauniešu kultūrai un tradicionāli nav bibliotēku krājumu sastāvdaļa. Pie tam var būt pieskaitāmi, piemēram, populārus jauniešu romānus, grāmatu un televīzijas seriālus, mūzikas ierakstus, videokasetes, pusaudžu žurnālus, plakātus, datorspēles, komiksus. Lai minētie materiāli tieši atbilstu jauniešu interesēm, svarīgi pašus jauniešus iesaistīt materiālu atlasēšanas procesā. Lielākās bibliotēkās šie materiāli, izmantojot atbilstošas metodes, izvietojami speciālās telpās vai nodalās. Tas palīdz jauniešos radīt sajūtu, ka bibliotēka paredzēta tieši viņiem, kā arī pārvērtē atsvešinātās sajūtu, kuru bibliotēkās nereti izjūt šīs vecuma

grupas p rsta vji. Nepieciešams organiz t ar piem rotas p rrunas ar pilngad gajiem jauniešiem un realiz t atbilstošas programmas (skat t *IFLA Jauniešu bibliotekārās apkalpošanas vadlīnijas – IFLA Guidelines for Library Services for Young Adults*).

- Hamburg (V cija) projekta *EXIT* ietvaros jaunieši pal dz atlas t un ieg d ties jauniešu bibliot k m paredz tus informat vus materi lus. Vi u izraudz tie materi li atspogu o pašu priekšstatus par kult ras procesiem. Jaunieši nodibin juši ar savu interneta kafejn cu un sa muši sponsoru finans jumu t s izveidei (<http://www.buecherhallen.de/>)
- Kv nslend (Austr lij) publisk s bibliot kas person lu speci li apm ca darbam ar jauniešiem. Apm c b s ietverta klientu apkalpošana, programmu sast d šanas metodika un pusaudžu konsultat vo grupu un m jadarbu klubu vad šana. emot v r viet jo pusaudžu intereses, daudzas bibliot kas jauniešu vajadz b m iek rtojušas pašas telpas (<http://www.slq.gld.gov.au/pub/youthspace/index.htm>)
- Singap r tirdzniec bas kvart la centr ier kota 18 – 35 gadus veciem cilv kiem paredz ta bibliot ka. Attiec g s vecuma grupas p rsta vji pal dz juši noteikt š s bibliot kas kr juma profilu, k ar izstr d t t s projektu.

3.4.4 Pakalpojumi pieaugušajiem

Pieaugušajiem ir atš ir gas pras bas p c inform cijas un bibliotek rajiem pakalpojumiem, ko nosaka visdaž d k s situ cijas un probl mas, ar kur m vi iem n kas saskarties m c b s, darb un person gaj dz v . Pieaugušo vajadz bas j analiz un, pamatojoties uz anal zes rezult tiem, j pied v atbilstoši pakalpojumi. Pied v jumu kl st j b t ietvertiem pakalpojumiem, kas sekm :

- m žizgl t bu;
- br v laika pavad šanas iesp jas;
- informacion lo vajadz bu apmierin šanu;

- dalbu sabiedriskās aktivitātes;
- iesaisti kultūras dzīvī;
- izklaidējošu lasīšanu.

Pakalpojumiem, kas apmierina šīs vajadzības, jābūt pieejamiem arī bērniem un jauniešiem.

3.4.5 Mācībspalīdzība

Publiskā bibliotēka iesaistās mācībspalīdzībā, sadarbojoties ar skolām un citām izglītības iestādēm, lai palīdzētu visu vecumu studentiem formālās izglītības apgūvē. Uzdevums sekmēt izglītības iegūšanu nodrošina publiskajām bibliotēkām iespēju sadarboties un uzturēt kontaktus ar skolotājiem un citiem izglītības darbiniekiem. Publiskajai bibliotēkai jānodrošina daudzveidīgi vispusīgas tematikas materiāli, kas ļauj cilvēkiem saņemt viņu interesējošo informāciju un palīdz formālās un neformālās izglītības iegūšanai. Bibliotēkai jānodrošina arī rakstpratības apguves un galveno dzīves iemaņu pilnveidošanas materiāli. Līdztekus minētajām bibliotēkai jāpievērš uzmanību materiāliem un līdzekļiem studentiem, kam ar minētajiem pakalpojumiem nepietiek vai arī tie nav pieejami mājas apstākļos.

Būtiski publisko bibliotēku ietekmētālmācības attīstībā. Tālmācības studenti, mēģinot mācīties, kā pirmo materiālu avotu, visticamāk, izmanto vietējās bibliotēkas. Daudziem nepieciešama piekļuve internetam, un šī piekļuve jānodrošina publiskajai bibliotēkai. Pieaug publisko bibliotēku loma izglītības iestāžu tīklā, lai nodrošinātu pakalpojumu izmantošanu, tādējādi piedāvātātilstošas telpas un piekļuve informācijai.

- Dienviddublīnas grāfistes bibliotēku dienests (*South Dublin County Library Service* - rīj) pieaugušajiem lasītājiem piedāvā materiālus pašmācībai, tajāskait datorizētāi apmācībai, kā arī audio un video kasetes valodu apgūvei. Pakalpojuma mērķis ir radīt neitrālu un labvēlīgu gaisotni, kur katrs var mācīties sev piemērotātempā.

- Divas Oklahomas bibliotēkas (ASV) par Nacionālo humanitāro zinātņu atbalsta fondu (*National Endowment for the Humanities*) līdzekļiem subsidējuma veidā, kurām ir šādas prasmes: apguvumi, bibliotēkai jāpieaugusi, diskusiju grupas. Katra grupa vienlaicīgi lasa vienu un to pašu grāmatu, parasti klasiku, un pēc tam apspriež to grupas kuratora vadībā.

3.4.6 Brīvlaika intereses

Cilvēkiem nepieciešama informācija, kā arī dažādi materiāli brīvlaika pavadīšanai. Šovien ir ierasties, ka katrs nozīmīgais publiskais bibliotēkas uzdevums, kura realizācijai vajadzīga virkne dažādu formu pieejamu resursu. Publiskajām bibliotēkām jābūt lietiskas par kultūras, sociālo un ekonomisko izmaiņu sabiedrībā un jāpiedāvā atbilstoši pietiekami elastīgi un daudzveidīgi pakalpojumi. Publiskajai bibliotēkai jāiesaistās arī vietējās sabiedrības kultūras, vēstures un tradīciju saglabāšanā un jānodrošina to brīvā pieejamība.

Publiskajai bibliotēkai, uz savu resursu bāzes organizējot pasākumus, jāveicina dažādu paaudžu cilvēku mūslinieciskā un kultūras attīstība. Bibliotēka ir arī nozīmīgs sabiedriskais centrs, kur atsevišķi cilvēki vai arī grupas var tikt gan formālos, gan neformālos apstākļos. Paši aktīvākie ir sabiedrības, kur nav pieejamas citas tīkšanās vietas.

3.4.7 Informācijas pakalpojumi

Straujā informācijas tehnoloģiju attīstībā devusi iespēju izmantot milzīgu informācijas daudzumu visiem, kam pieejami elektroniskās informācijas līdzekļi. Informācijas nodrošinājums vienmēr bijis viens no publiskās bibliotēkas galvenajiem uzdevumiem. Pēdējos gados notikušās radikālās izmaiņas informācijas izguves, apstrādes un izmantošanas metodēs. Piedāvājot informāciju, publiskajai bibliotēkai jārisina virkne svarīgu uzdevumu:

- nodrošināt visu lme u informācijas pieejamību;
- veikt informāciju par vietējo sabiedrību un nodrošināt tās pieejamību, regulāri sadarbojoties ar citām organizācijām;
- apmērt visu vecumu lietotāju informācijpratību un atbilstošu tehnoloģiju izmantošanu;
- konsultēt lasītājus par piemērotākām informācijas avota izvēlēm;
- nodrošināt piekuves iespējas informācijai cilvēkiem ar pašmācību;
- būt par informācijas pasaules vārtiem, atstājot tos atvērtaus jebkuram un tādējādi palīdzot likvidēt plaisu starp *informācijas bagātajiem* un *informācijas nabagajiem*.

Straujā interneta attīstība lielā mērā notiek bez noteiktas sistēmas un kontroles. Lielajam informācijas apjomam, kas pieejams ar interneta starpniecību, ir atšķirīga kvalitāte un ticamības līmenis, tādēļ viens no galvenajiem bibliotēku uzdevumiem ir virzīt lasītājus pie precīziem informācijas avotiem, kas apmierina viņu pieprasījumus.

- Horsensas publiskā bibliotēka (Dānija) ir kora speciāla informācijas telpa, kur interesenti var iepazīties ar valdības, reģionālo un vietējo informāciju, saņemot palīdzību nepieciešamo veidlapu aizpildīšanai un uzzināt, kādā valsts iestādē meklējama palīdzība konkrētajā jautājumā noskaidrošanai. Te iespējams saņemt atbildes arī uz tiesiskiem jautājumiem. Pieprasījumu apmierināšanu nodrošina gan poligrāfisko izdevumu, gan interneta izmantošana (<http://www.bibliotek.horsens.dk>)
- Medelīnā (Kolumbijā) Komfenalko publiskā bibliotēka izveidojusi tīmekļa vietni, kur iekavā aktuāla informācija par pilsētu, ieskaitot ziņas par institūcijām, personlīgām, kultūras novitātīm, kā arī dažādiem pilsētas dienestiem saistīti jautājumi. Tajā publicē arī uzziņu materiālus un atbildes uz klientu visbiežāk uzdotajiem jautājumiem (<http://www.comfenalcoantioquia.com/sil>).

3.4.8 Pakalpojumi sabiedrības grupām

Lai vispusīgi iesaistītos sabiedrības aktivitātes, publiskajai bibliotēkai jāatrodas dzīves centrā. Šajā nolūkā tai jāsadarbojas ar citām sabiedrības grupām un organizācijām, piekļūstot pieskaitāmajiem valsts un vietējiem pašvaldības iestādes, biznesa sabiedrības un brīvprātīgo organizācijām, kā arī jebkāšiem iestāžu un grupu informācijas vajadzību analīzei un jāpievērš atbilstoši pakalpojumi. Minētās aktivitātes ne tikai palīdz iesaistīt tajām organizācijām, bet arī pierāda publiskās bibliotēkas līderību šajā vīzijas attīstībā. Piemēram, daudzas publiskās bibliotēkas sniedz informāciju pakalpojumus pašvaldību politiķiem un pavaldes personālam, tādējādi praktiski apliecinot publiskās bibliotēkas nozīmīgumu.

- Esekssas grāfistes bibliotēka (Anglijā) izveidojusi tīmekļa vietnes brīvprātīgo organizācijām. Par to izmantošanu tiek iekasāta neliela samaksa, kas ir zemāka par komercēnu.
- Arizonas štats (ASV) izdalījis pašvaldību subsīdiju fondu datorlaboratorijas iekārtošanai, ko izmanto gan bibliotēkās, gan pieaugušie *hualapai* cilts iedzīvotāji.
- Anglijas rietumu reģiona vidienī izstrādātais projekts *INTER-ALL*, ko finansē lietišķais Eiropas Reģiona attīstības fonds un kura mērķis ir mazākās biznesa uzņēmumu informācijas nodrošināšana. 13 reģiona bibliotēkās tiek veidoti mācību un informācijas centri, kuros nodarbināti 15 pilna laika darbinieki (<http://www.wm-libraries.org.uk>).

3.4.9 Pakalpojumi pašmācības grupām

Potenciāliem lasītājiem, kas dažādu iemeslu dēļ nevar izmantot bibliotēkas regulāros pakalpojumus, ir tiesības uz vienlīdzīgu piekļuvi tiem. Tāpēc bibliotēkai jāizvēlas līdzekļi un paņēmieni, lai bibliotēkas materiāli un pakalpojumi šiem lietotājiem būtu pieejami. Šādi līdzekļi un paņēmieni var būt:

- speciāls transports, piemēram, pārvietojams bibliotēkas, dzīvojamais transports un citi transporta veidi attālos rajonos dzīvojošu cilvēku apkalpošanai;
- mājās piesaistīt cilvēku apkalpošana vietējās vietās;
- pakalpojumu sniegšana fabrikā un citur, pieņemot uzdevumu strādniekiem vietējās darba vietās;
- pakalpojumi cilvēkiem, kas uzturas speciālos iestādēs, piemēram, cietumos un slimnīcās;
- pašapkopums un materiāli cilvēkiem ar fiziskiem un garīgiem traucējumiem, piemēram, pavaiņināt dzirdi vai redzi;
- pašmateriāli cilvēkiem, kam ir grūti būt informācijas uztveršanā, piemēram, speciāli adaptīvi materiāli lasīšanai, kasetes;
- pakalpojumi imigrantiem un cilvēkiem, kas nesēn ieguvuši pilsonību, lai palīdzētu viņiem integrēties citā sabiedrībā, kā arī nodrošināt piekļu iespējami visām nacionālās kultūras medijiem;
- elektroniskie komunikāli dzekļi, piemēram, interneta katalogi.

Pakalpojumu efektivitāte cilvēkiem ar pašmācību vajadzībām var paaugstināties, izmantojot jaunās tehnoloģijas, piemēram, runas sintezatorus vajadzīgiem cilvēkiem, tiešsaistes katalogus cilvēkiem, kas dzīvo nomaļos rajonos vai nespēj iziet no mājām, attālu rajonu piesaistīšanu tālrunē vai klām. Mūsdienu pakalpojumu sniegšanas metodes, piemēram, publiskās piekļuves katalogi (*OPAC*) adaptīvi cilvēkiem ar pašmācību vajadzībām. Nereti tieši tiem cilvēkiem, kas spēj gūt vislielāko labumu no tehnikas sasniegumiem, ir vismazākās iespējamās ieguldītā dzekļu summas. Tāpēc publiskajai bibliotēkai vajadzētu izstrādāt novatoriskus jauno tehnoloģiju izmantošanas projektus, lai paplašinātu pakalpojumu pieejamību publiskajās auditorijās.

Bibliotēku pakalpojumi sabiedrības etniskajām grupām un pamatiedzīvotājiem saskaņojami ar konkrētām grupām, piemēram, šādi pakalpojumi, visdrīzāk, var tikt ieviesti:

- šo grupu pārstāvjus iekļaut bibliotēkas personāla sastāvā;

- krājumu veidošanu, kuros ietverti attiecīgās etniskās grupas dzimtas literatūras darbi un kuri atspoguļo šīs tautas kultūras tradīcijas un zināšanas;
- pašu glabāšanas apstākļu radīšana pamatiedzīvotāju kultūras nozīmīgiem materiāliem.

3.4.10 Bibliotēka sabiedrībā

Bibliotēku pakalpojumi sniedzami ar sabiedriskās cilvēku pulcēšanas vietās.

- Santjago (Čīli) bibliotēku pakalpojumus piedāvā metro stacijās.
- Katalonijā (Spānijā) un Portugālē vasaras mēnešos bibliotēkas darbojas pludmalēs.
- Bibliotēku pakalpojumu sniegšanai izmantojami dažādi transporta veidi. Daudzās valstīs plaši izmantojamu guvušas pārvietojamās bibliotēkas. Norvēģijā un Indonēzijā pazīstamas ir *peldošās bibliotēkas* – laivas un kuteri. Indonēzijā šiem nolūkiem lieto arī velosipēdus un velorīkas. Peru portatīvotāru un grāmatu pārvietošanai izmanto zeļus, Kenijā – kamieļus, bet Zimbabvē – zeļu pajūgus. Apeldornā (Nīderlandē) grāmatu piegādāšanai lieto mopēdus.
- Dažos Dienvidāfrikas rajonos bibliotēku pakalpojumus sniedz neformālas apmetnēs, pat nelikumīgām tīklu aizņemtajās teritorijās, kurās nav infrastruktūras. Pakalpojumu sniegšana šeit ir visai daudzveidīga, piemēram, materiāli tiek izsniegti tieši no automašīnām, slimnīcām paredztiem dzelzs skapjiem, kravu pārvadāšanas konteineriem, vienkārši zem kokiem, no atsevišķu cilvēku privātajām bibliotēkām vai veikalu krājumiem. Grāmatas tiek iznomātas skolām un vecu aužu aprūpes namiem. Bērnu rehabilitācijas centros darbojas dienesti, kuru darbinieki stāsta bērniem pasakas un informē par skolu projektiem.
- Kolumbijā aužu pulcēšanas vietās tiek novietoti dzelzs skapji ar apmēram 300 grāmatām, soliņš un ziņojumu dēlis. Pakalpojums pieejams apmēram divas stundas dienā.

- Manasas , Virdžinijas štats (ASV) vietējā tirdzniecības centrā atrodas štata pirmā elektroniskā bibliotēka. Tajā nav grāmatu, taču notiek informācijas tehnoloģiju kursi un pieejami virtuālie pakalpojumi. Apgabala iedzīvotjiem šie pakalpojumi ir bezmaksas.

3.4.11 Lasīšanas veicināšana un rakstpratība

Lasīšana, rakstīšana un rīcīšana ir priekšnoteikumi cilvēka integrācijai sabiedrībā un aktīvai līdzdalībai tās norisēs. Šīs prasmes nepieciešamas ar jauno komunikācijas tehnoloģiju veiksmīgai lietošanai. Publiskajai bibliotēkai jāiesaistās aktivitātēs, kas dod iespējas cilvēkiem optimāli izmantot modernās tehnoloģijas. Tajā atbalsta arī citas institūcijas, kas cenšas likvidēt analfabētismu un veicina informācijpratību. Bibliotēkām šis process var iesaistīt tiesībzināšanu, izmantojot šādas aktivitātes:

- lasīšanas iemaņu veicināšana;
- piemērotu materiālu nodrošināšana cilvēkiem ar vāju rakstpratību;
- sadarbība ar citām sabiedriskām iestādēm, kas iesaistītas analfabētisma likvidāšanā;
- dalība analfabētisma likvidēšanas un rīcīšanas iemaņu attīstīšanas kampaņās;
- pasākumu organizāšana, kuru mērķis ir veicināt interesi par lasīšanu, literatūru un mediju kultūru;
- dalība datortehnoloģiju izmantošanas apgūvē, kā arī attiecīgā apmēcībā organizāšana;
- informācija paplašināšana par jaunajiem sasniegumiem mediju tirgū;
- palīdzība cilvēkiem nepieciešamās informācijas meklēšanā atbilstošajās formās;
- sadarbība ar pasniedzējiem, vecākiem un citām kontaktpersonām, lai palīdzētu jaunajiem pilsoņiem apgūt mācību iemaņas, kas nepieciešamas integrācijai jaunajā informācijas sabiedrībā.

Publiskā bibliotēka nodrošina virkni radošas tematikas izdevumu un var izmantot dažādas reklāmas paņēmienus, lai piesaistītu uzmanību daudzveidīgam izdevumu

kl. Tā var organizēt ar interaktīvas programmas, kas lasītājiem sniedz viedokļu apmaiņas iespājas par izlasītajām grāmatām.

- Vandsvort (Anglijā) izstrādāj interaktīvās programmas, tiek izmantota multimediju programmatūra, kas lasīšanas procesā ļauj eksperimentēt un iesaistīties dialogā par lasīto.
- Oflījas un Līmerikas grāmatu bibliotēkas (rijā) sadarbojas ar rakstniekiem programmu apguvājiem, pasniedzājiem, vietējiem organizāciju un Nacionālā pieaugušo izglītības aģentūru (*National Adult Literacy Agency*) ir aktīvas minētā prasmju apguves procesa līdzdalnieces. Tās nodrošina pieaugušiem izglītības gribētājiem un viņu pasniedzājiem plašu grāmatu un citu materiālu klāstu, kā arī popularizē lasīšanas kultūru.
- Singapūrā bibliotēka strādā ar pašmācības grupu, kur sievietes apgūst angļu valodu. Nodarbojas notiek bibliotēkās un tās atbalsta programmas stenošanu, nodrošinot nepieciešamos resursus.
- Komfenalko bibliotēka Medelinā (Kolumbijā) ik nedēļu tiek atvērta vesela lappuse pilnā galvenajā laikrakstā, kur līdzs citiem materiāliem tiek publicēti apskati un komentāri par bērnu grāmatām.

3.5 Lasītāju apkalpošana

Bibliotēkas vispārējai politikai un līdētājiem jādarbojas būtiski orientēti uz lasītāju vajadzību un tās nodrošināšanu, nevis uz bibliotēkas un tās personāla labumu. Kvalitatīvi pakalpojumi nodrošināmi tikai ar nosacījumu, ja bibliotēka aktīvi reaģē uz lietotāju vajadzībām un organizē pakalpojumus, lai šīs vajadzības apmierinātu. Apmierinātā lasītāji ir bibliotēku labākie un saprotošākie aizstāvji.

Publiskās bibliotēkas politikai jābūt virzītai uz pozitīvu attieksmi sabiedrības apkalpošanai. Tās nozīmē, ka darba procesos, kas saistīti ar vispārējās politikas izstrādāšanu, telpu plānojumu, nodotību izvietojumu, darba plānu sastādīšanu, kā arī

informatīvo un reklāmas materiālu sagatavošanu, galvenajam bibliotēkām ir jābūt pozitīvai attieksmei pret sabiedrību. Lasītāju apkalpošanas pamatīr šādi elementi:

- Bibliotēkām jābūt neitrāls un objektīvs iespaids uz visiem apmeklētājiem;
- Personālam vienmēr jābūt pieklājīgam, draudzīgam, godbijīgam un izpalīdzīgam;
- Bibliotēkām jābūt pastāvīgai personāla apmācības programmai lasītāju apkalpošanai;
- Personālam jāapgūst pamataprācību darbu ar cilvēkiem, kuriem ir pašas vajadzības vai kuri pārstāv etniskās minoritātes;
- Jāizvairās no žargona lietošanas gan mutiskā, gan rakstiskā saskarsmē;
- Personālam jāievēro draudzīgs un informatīvs stils telefona sarunās;
- Jānodrošina lādzekļi saziņai ar lietotājiem, piemēram, ziņojumu dī, biotēni vai atbilstošas tēmekļa vietnes;
- Bibliotēku pakalpojumiem jābūt pieejamiem, labi pārdomātiem un drošiem;
- Bibliotēkās iekšējā dizainam jābūt pieejamam un uzmanību piesaistošam;
- Darba laikiem jābūt izdevīgiem lasītājiem;
- Publiskajiem elektroniskajiem katalogiem jābūt pieejamiem internetā, lai lasītāji tos varētu izmantot mājās vai ārpus bibliotēkās;
- Jābūt efektīvam mājas abonementa pagarināšanas un materiālu rezervāšanas pakalpojumam;
- Lasītāju vajadzību nodrošināšanai pakalpojumi sniedzami ārpus bibliotēkās;
- Lasītājiem jāsaņem atbildes uz jautājumiem iespējami īsā laikā. Uz vāstulmi un ziņojumiem visās saskarsmes formās jāatbild nekavējoties un pieklājīgi;
- Jānodrošina iekārtas, kas garantērtu bibliotēkas izmantošanu, piemēram, pašas kastītes nododamo dokumentu atstāšanai ārpus bibliotēkas darba laika, pašapkalpes dokumentu izsniegšanas un nodošanas iekārtas, automātiskie atbildētāji, ar kuriem starpniecību sazināties ar bibliotēkas darbiniekiem laikā, kad bibliotēka ir slēgta;
- Jebkurā drukātā informācijā par pakalpojumiem jābūt pieejamai arī alternatīvās formās, piemēram, iespējami lielā šriftā vai ierakstītā kasetē. Šāda informācija jābūt pieejamai arī etnisko minoritāšu valodās;

- Ja pieejami resursi, bibliotēkai jānodrošina ar augstas kvalitātes elektroniskām iekārtām, ieskaitot speciālu aprīkojumu apmeklētājiem ar redzes un dzirdes traucējumiem.

3.5.1 Lasītāju līdzdalība

Sabiedrība iesaistā bibliotēkas pakalpojumu pilnveidošanā, izmantojot šādas metodes:

- veicot aptaujas par pakalpojumiem, kuru mērķis ir noskaidrot, kuri pakalpojumi tiek izmantoti un kādi vēl nepieciešami;
- analizējot sēdzes un atbildot uz tām;
- izpētīt viedokļus par piedāvātajiem pakalpojumiem un jaunām iniciatīvām;
- nodrošinot, ka iegūtos aptauju datus un priekšlikumus reālistiski un ieviešot, izstrādājot jaunus projektus un nosakot bibliotēkas vispārīgo politiku;
- nodrošinot atgriezenisko saiti ar lietotājiem saistībā ar viņu viedokļu un ierosinājumu ieviešanu bibliotēkas pakalpojumu pilnveidošanā;
- iekārtojot pašas sēdzes un ierosinājumu kastes, kā arī izstrādājot procedūru to apstrādei.

3.6 Lasītāju apmācība

Publiskajai bibliotēkai jāpalīdz attīstīt prasmes, kas palīdz efektīvi izmantot bibliotēkas resursus un pakalpojumus. Bibliotēkas personālam jādarbojas kā informācijas meklētājam un vārtītājam, kas visu vecumu lasītājiem palīdz efektīvi izmantot informācijas un komunikācijas tehnoloģijas. Nepieciešamas arī speciālas lasītāju apmācības programmas. Tā kā jaunās tehnoloģijas kļūst arvien pieejamākas, aizvien nozīmīgākā kļūst publiskās bibliotēkas loma gan šo tehnoloģiju pieejamības nodrošināšanā, gan ar racionālu izmantošanas iemaņu apmācībā.

Bibliotēkai regulāri jāorganizē ekskursijas gida pavadošā, kuru laikā apmeklētājiem jānodrošina iespēja iepazīties ar bibliotēkas ku un nozīmīgākajiem pakalpojumiem, piemēram, katalogiem un tehnisko aprīkojumu. Ekskursijām jābūt rīpīgi sagatavotām,

emot v r konkr t s ekskursantu grupas vajadz bas. Grupu ekskursijas pl nojamas sadarb b ar grupu p rst vošo instit ciju darbiniekiem.

- Publisk s bibliot kas Singap r izstr d programmas esošo un potenci lo las t ju rt b m. To m r is ir pal dz t orient ties bibliot k . Ekskursijas bibliot k organiz ar skol niem un b rnod rzu audz k iem. Lai pal dz tu las t jiem nepieciešam s inform cijas mekl šan , tiek pied v tas daž du l me u inform cijprat bas apm c bas.
- Rijekas publisk bibliot ka (Horv tij) organiz teor tiskus un lietiš us semin rus, kuros sabiedr bas m r grupas apg st interneta lietošanu. Min tos semin rus organiz katru gadu cit m m r grup m (<http://www.grad-rijeka.tel.hr>).
- Desmit džersijas (ASV) bibliot kas sa mušas subs dijas datorapm c bu centru izveidei. Šie l dzek i izlietoti datoru ieg dei un daž das tematikas datorapm c bu kursu organiz šanai.

3.7 Sadarb ba un resursu koplietošana

Sabiedr bas apkalpošanas l menis paaugstin s, ja bibliot kas sadarbojas inform cijas, ideju, pakalpojumu un pieredzes apmai as nol kos. Sadarb bas rezult t pakalpojumi ret k dubl jas, resursi tiek izmantoti maksim lo rezult tu sasniegšanai un las t ju apkalpošanas l me a uzlabošanai. Turkl t, atseviš i sabiedr bas locek i vai sadarb bas partneri dažos gadjumos var sniegt b tisku pal dz bu bibliot kai pašu uzdevumu vai projektu stenošan .

3.7.1 Ofici l s saites

Bibliot kai j nodibina kontakti ar cit m viet j s sabiedr bas instit cij m, piem ram, skol m, kult ras iest d m – muzejiem, galerij m un arh viem, iest d m, kas steno las šanas veicin šanas un rakstprat bas programmas, tirdzniec bas pal t m un padom m.

Sakari izmantojami partneru r c bas un resursu saska otai izmantošanai, lai kop giem sp kiem pilnveidotu pied v jamo pakalpojumu kl stu.

3.7.2 Attiec bas ar skol m

Attiec bas ar viet j m skol m un cit m m c bu iest d m pakalpojumu sniegšan ir vienas no vissvar g kaj m bibliot ku institucion laj m attiec b m. Š das sadarb bas formas var tu b t:

- resursu koplietošana;
- kop ga person la apm c ba;
- sadarb ba kr jumu att st b ;
- sadarb ba programmu izstr d šan ;
- darb bas saska ošana elektronisko pakalpojumu un t klu izmantojam b ;
- sadarb ba m c bu l dzek u izstr d šan ;
- skol nu ekskursijas publiskaj s bibliot k s;
- sadarb ba las šanas veicin šanas, las šanas un rakst bas apguves pas kumu organiz šan ;
- interneta izmantošanas programmas b rniem;
- telekomunik ciju un t kla infrastrukt ru koplietošana;
- kop gi organiz tas tikšan s ar autoriem.

(skat. *IFLA/UNESCO Skolu bibliotēku manifestu – IFLA/UNESCO School Library Manifesto.*)

3.7.3 Resursu koplietošana

Katrs bibliot kas kr jums ir sav zi unik ls. Nevien no kr jumiem nevar b t piln gi visi konkr t s bibliot kas las t jiem nepieciešamie dokumenti. T d bibliot kas var

ievrojami uzlabot pakalpojumus, nodrošinot piekūvi citu bibliotēku krājumiem. Bibliotēkas var iesaistīties kopīgās resursu izmantošanas programmās jebkurā līmenī – vietējā, reģionālā, valsts un starptautiskā, sadarbojoties ar citām plaša spektra organizācijām bibliotēkām, kurām ir specifiski informācijas resursi.

Bibliotēkai jānodrošina ar citām bibliotēkām uz laiku izmantot savus krājumus ar pastāvīgo tīklu starpniecību, piemēram, kopkatalogu vai vietējo informācijas pieejamību – skolu, koledžu un universitāšu – tīklu.

3.7.4 Bibliogrāfiskie ieraksti

Bibliotēkas resursi klasificējami un katalogizējami atbilstoši starptautiskajiem vai nacionālajiem bibliogrāfiskajiem standartiem. Tas nodrošina bibliotēkas integrāciju citos plašajos tīklos.

3.7.5 Aizemšana no citām bibliotēkām

Lai apmierinātu lasītāju informācijai vajadzības, bibliotēkai jāaizemas materiāli no citām bibliotēkām pašas sistēmas ietvaros vai ārpus tās. Bibliotēkai jāizstrādā starpbibliotēku abonementa darbības noteikumi, kas reglamentē šādu jautājumu risināšanu:

- materiālu izsniegšanu citām publiskajām bibliotēkām;
- materiālu noteikšanu, ko bibliotēka izsniedz vai neizsniedz;
- izsniegšanas termiāna noteikšanu;
- termiāna noteikšanu pieprasījumu iesniegšanai, ja nepieciešami materiāli no citām bibliotēkām;
- piegādes veidus;
- pakalpojuma maksas procedūru;
- iespējamo rēķināšanu materiālu nozaudēšanas vai sabojāšanas gadījumā.

3.8 Elektroniskie tīkli

Publiskās bibliotēkas ir vienlīdzgu iespēju nodrošināšanas institūcijas, kas tehnoloģisko sasniegumu radītās atsvešinātības un sociālās izolētības apstākļos kļūst par digitālā laikmeta elektroniskajiem informācijas vārtiem. Bibliotēkām jānodrošina piekļuve informācijai, kas dotu iespēju visiem pilsoņiem sakrīt dzīvībai svarīgā, iegūt nepieciešamo informāciju par demokrātiskajiem procesiem un sniegt pozitīvu ieguldījumu arvien globālās sabiedrības attīstībā.

Bibliotēkām jānodrošina pieeja ne vien saviem krājumiem, bet arī citu bibliotēku un informācijas iestāžu resursiem, veidojot un attīstot visu līmeņu elektroniskos tīklus – no vietējiem līdz starptautiskiem –, kā arī aktīvi tajos līdzdarbojoties. Šāda darbība var nozīmēt iesaistīšanas vietējos tīklus, tehnoloģiju līmeņa modernizācijas programmas un elektroniskos tīklus, kas saista divas vai vairākas aģentūras. Bibliotēkām vēlams iesaistīties arī valsts mēroga informatizācijas sistēmas projektu īstenošanā.

- Dānijā izveidota virtuālā publiskā bibliotēka. Tajā nodrošināta piekļuve visu publisko bibliotēku, kā arī lielkozinātnisko un speciālo bibliotēku katalogiem. Interesenti var pārsūtīt vajadzīgo materiālu no jebkuras valsts vietas un saņemt to vietējā bibliotēkā (<http://www.bibliotek.dk/>).
- Apvienotajā Karalistā virkne bibliotēku piedalās iniciatīvā "Jaut bibliotēkām". Tas ir elektronisks uzziņu dienests, kas pieejams visu diennakti 365 dienas gadā. Jautājumi tiek sūtīti elektroniski un automātiski pārādresēti dažārbibliotēkām, kas atbildi nosūtā tieši jautātājam (<http://www.earl.org.uk/ask/>).

3.8.1 Lasītāju piekļuve

Bibliotēkām jānodrošina bezmaksas publiska piekļuve vispasaules globālajam tīmeklim, lai visi pilsoņi, neatkarīgi no viņu finansiālā stāvokļa, varētu izmantot elektronisko informāciju. Bibliotēkām jābūt vismaz vienai publiski pieejamai automatizētai darba vietai ar interneta pieslēgumu un tikai lietotājiem paredzētām printerim.

3.8.2 Attīnīt piekļuve

Bibliotēkas informācijas un komunikācijas tehnoloģiju nodrošina piekļuve pēc iespējas lielākam elektronisko resursu un pakalpojumu apjomam ne vien bibliotēkās, bet arī mājās, skolā vai darba vietā. Iespēju robežās piekļuve nodrošināma 24 stundas diennaktī, septiņas dienas nedēļā. Piekļuves nodrošinājums bibliotēkas katalogam internetā padara bibliotēku pieejamu ne vien plašai sabiedrībai, bet arī personām bibliotēkās, kā arī uzlabo pakalpojumu kvalitāti.

- Sistēma *DeLAWARE*, ko izstrādājis Delāveras štata bibliotēka (ASV), dod iespēju visiem Delāveras pilsoņiem piekļūt bibliotēkas informācijas pakalpojumiem un internetam, neatkarīgi no viņu iedzīvotājiem un finansējumiem. Sistēma piedāvā daudzveidīgus tiešsaistes produktus un pakalpojumu klāstu, nodrošina pieejamību štata pārvaldes oficiālajai informācijai, piedāvā priekšmetu rādītājus atsevišķiem interneta portāliem, kā arī elektronisku piesaisti visām Delāveras štata bibliotēkām (<http://www.lib.de.us>).

3.8.3 Personāla piekļuve

Bibliotēkas personālam jābūt nodrošinātai piekļuvei vispasaules globālajam tīmeklim, kas dod iespēju nodrošināt augstā līmeņa uzziņu un konsultāciju pakalpojumus. Personāls regulāri apmācās interneta izmantošanā.

3.8.4 Informācijas ceļvedis

Publiskā bibliotēka piedāvā laiku, kas par sabiedrības starpnieku un elektroniskajiem vārtiem uz digitālo informāciju. Vienlaikus tā ir sava veida instruments, kas palīdz pārvarēt *digitālo šķirtni* ceļā uz pilnvērtīgu zinātni. Pieaug bibliotēku skaits

informācijas ceļveža loma, kura galvenais uzdevums ir nodrošināt precīzu un ticamu informāciju.

- Dņij reģionālās un vietējās bibliotēkas izdod *Publisko bibliotēku tīkļvedi (Public Libraries Net-Guide)*, kas sniedz vietēgu informāciju par visdažādākajām tīmekļa vietnēm. Piedāvāt šīs saites vietēpaši bibliotēkārī. Līdz šit klvedis Dņij izveidots bērniem un jauniešiem (<http://www.fng.dk>).

3.9 Pakalpojumu pieejamība

rtā pieejamība ir viens no publiskās bibliotēkas sekmīgā pakalpojumu sniegšanas galvenajiem nosacījumiem. Augstas kvalitātes pakalpojumi zaudē nozīmīgumu, ja cilvēki nevar tiem piekļūt. Piekļuve pakalpojumiem nodrošināma, lai tie būtu maksimāli pieejami gan esošajiem, gan potenciālajiem lietotājiem.

3.9.1 Filiālu un apkalpošanas punktu izvietojums

Publiskās bibliotēkas filiāles un apkalpošanas punkti izvietojami vietējās sabiedrības iedzīvotājiem maksimāli pieejamās vietās. Iespējams robežs tiem jāatrodas transporta tīklu un sabiedriskās aktivitāšu vietu, piemēram, veikalos, tirdzniecības un kultūras centru tuvumā. Vietās, kur tas ir mērķtiecīgi, publiskajai bibliotēkai ieteicams atrasties vienā ar citām pakalpojumu institūcijām, piemēram, lietišķās mākslas centriem, muzejiem, mākslas galerijām, sabiedriskajiem centriem un sporta iestādēm. Minētie nosacījumi var palīdzēt piesaistīt jaunus lasītājus un ekonomiskā kapitālieguldījumus un kļūt par izmaksām. Apkalpošanas punktam un filiālei jāatrodas labi pārrēķināms, gan kājām, gan ar sabiedrisko vai privāto transportu viegli sasniedzamā vietā.

Pilsētu un piepilsētu teritorijās, kur šīs ir labi attīstīta infrastruktūra, publiskajai bibliotēkai jāatrodas ne vairāk kā 15 minūšu brauciena attālumā.

- Singapūr bibliotēkas izvietotas pašvaldības dzīvojamajās ēkās un centros. Būvniecības bibliotēkas atrodas dzīvojamajās ēkās pirmajos stāvos un lielākajās daļās rajona būvniecības ir sasniedzamas piecus minūtes.

3.9.2 Darba laiks

Lai nodrošinātu bibliotēkas pakalpojumu pieejamību, bibliotēkas darba laikiem jābūt maksimāli izdevīgākiem tiem cilvēkiem, kas dzīvo, strādā vai mēdz attiecīgajā sabiedrībā.

3.10 Bibliotēku telpas

Projektējot jebkuru bibliotēku, tās darbiniekiem un pašvaldības institūcijām jāņem vērā šādi faktori:

- bibliotēkas funkcijas;
- bibliotēkas lielums;
- paredzamās telpas;
- bibliotēkas dizains;
- plauktu izvietojums;
- informācijas uzraksti un norādes;
- bibliotēkas vide;
- elektroniskais un audiovizuālais aprīkojums;
- drošības pasākumi;
- autotransporta stāvvietas.

3.10.1 Bibliotēkas funkcijas

Bibliotēkas rēķinājuma būtiski ir pietiekami liela telpa, lai īstenotu visu funkciju un pakalpojumu klāstu, kas paredzētās bibliotēkas stratēģiskajām plān un atbilst vietējiem, reģionālajiem vai valsts standartiem/vadlīnijām.

3.10.2 Bibliotēkas lielums

Publiskajai bibliotēkai nepieciešama pietiekama atkarīga no vairākiem faktoriem – attiecīgās sabiedrības konkrētajā vajadzībā, bibliotēkas veicamajām funkcijām, pieejamo resursu līmeņa, krājumu apjoma, platības un attāluma no citām bibliotēkām. Tomēr, ja dažāds valsts un katrā konkrētā projektā šie elementi var būt ievrojami atšķirīgi, nav iespējams pielikt universālu standartu kopplānā, kā nepieciešama publiskajai bibliotēkai. Tāpēc katrā atsevišķā gadījumā tiek izstrādāti vietējie standarti. Vadlīniju pielikumi iekavāti piemēri no Ontārio (Kanāda) un Barselonas (Spānija) normatīvajiem dokumentiem, kas var tikt nodēģināti plānošanas procesā (skat. 4. pielikumu *Bibliotēku ēku standarti*).

3.10.3 Paredzamās telpas

Bibliotēkai paredzamas telpas pieaugušo, bērnu un jauniešu, kā arī īpašu pakalpošanai. Bibliotēkas mērķis ir daudzveidīga materiālu klāsta piedāvājums visu sabiedrības grupu un atsevišķu indivīdu vajadzību nodrošināšanai (skat. 4.nodaļu *Krājumu attīstība*). Piedāvot pakalpojumu apjomu ir atkarīgs no bibliotēkas telpu kopplāna. Projektā jānosaka jaunu bibliotēku, projektā paredzamas šādas telpas un aprīkojums:

- telpas bibliotēkas krājumiem – grāmatām, seriāliem, speciālajām kolekcijām, skaņu ierakstiem, video kasetēm un citiem materiāliem, kā arī digitālajiem resursiem;

- las tavas pieaugušajiem, bērniem un jauniešiem, kas izmantojamas lasīšanai, mēģinājumu grupu un individuālu nodarbinātību pasniegšanai; nepieciešams nodrošināt ar pilnīga klusuma telpas;
- grupu bibliotēkas pakalpojumu telpas, kurās var glabāt un komplektēt pašus krājumus pakalpojumu sniegšanai tiem cilvēkiem, kas dažādu iemeslu dēļ nevar apmeklēt bibliotēku;
- personāla darba telpas, kurās izvietoti rakstgaldi vai datorizētas darba vietas, atpūtas telpas maltītes ieturšanai vai atpūtai darba pārtraukumos, kā arī saskarsmes telpas personiskām sarunām ar kolēģiem vai administrācijas pārstāvjiem;
- konferences telpas dažādu pasākumu rīkošanai lielākām vai mazākām grupām; šajās telpās nepieciešama atsevišķa ieeja un tualetes, jo saskarsmes paredzamas arī grupu bibliotēkas darba laikā;
- tehnoloģiskās iekārtas – publiskās datorizētās darba vietas, printeri, lasmatmiņas kompaktdisku izmantošanas vietas, kopšanas tehnika, mikrofilmu/mikrofišu lasītāji, skaņuierakstu atskaņošanas iekārtas;
- speciāls aprīkojums – kastes vai speciāli skapji atlantiem un kartēm, avīžu statīvi, brīvpieejas grāmatu un vārdnīcu plaukti, sienas vitrīnas, izstāžu stendi, katalogu un kartotēku skapji;
- telpām jābūt pietiekoši tīrām un nepieblīvām, lai gan apmeklētāji, gan personāls varētu brīvi pārvietoties. Brīvai jābūt vajadzīgu sastādīt 15-20% no kopējās platības apmeklētājiem paredzētās telpas un 20-25% - personāla telpas;
- lielākās bibliotēkās vēlams atvēlēt telpu apmeklētāju kafējnīcai;
- paredzamas telpas bibliotēkas tehniskajiem dienestiem, piemēram, liftu un apkures iekārtām, ventilācijas sistēmām, ekspluatācijas nodrošināšanai, telpu tīrīšanas līdzekļu glabāšanai utt.

3.10.4 Dizains

Bibliotēkai jāgarantē rta pieeja bibliotēkas resursiem visiem apmeklētājiem, paši personām ar fiziskiem vai garīgiem traucējumiem. Projektā jānodrošina jaunu bibliotēku, svarīgi ievrot šādas prasības:

- kas fasādei jābūt labi apgaismotai, izkrtnei, kur nodrošināts bibliotēkas nosaukums, jābūt labi saredzamai no ielas;
- bibliotēkas ieejai jābūt viegli pamanāmai un jāatrodas tajā kā pusē, no kuras tuvojas lielākā apmeklētāju daļa;
- bibliotēkai jācenšas novrst jebkurus šķēršļus, kas traucē tās izmantošanu;
- nav pieļaujamas tās projekta patnības, kas ierobežotā individuāli vai aužu grupas iespējas izmantot kādu kā daļu;
- gan fasādes, gan interjera plnojums jābūt iespējami mazāk pakpienu;
- apgaismošanas lmenim jāatbilst starptautiskiem vai valsts noteiktiem standartiem;
- bibliotēkās, kas izvietotas divos vai vairākos stāvos, jānodrošina lifti, kam jāatrodas ieejas tuvumā un jābūt pielgotiem rati krslu un bērnuratiu p rvadšanai;
- bibliotēkai jānodrošina tehniskais aprkojums izsniegto materiālu atgriešanai laikā, ja bibliotēka ir slgta. rpusdarbalaika depoztkastm jābūt cieši nosl dzam m, droš m pret z dz b m un densnecaurlaid g m;
- bibliotēkai regulri jāseko pieejamības lmenim, lai p rliecin tos, ka nav šķēršļu t s rta izmantošanai;
- iespēju robež s jāiev ro viet jē, valsts vai starptautiskie standarti, kas reglament sabiedrisko ku pieejamību inval diem.

3.10.5 Plauktu izvietojums

Materiāli jāizvieto atklātos plauktos un tiem jāatrodas tālākajiem viegli pieejamā augstumā. Plauktiem jābūt regulāriem un, varam, ar noņemamiem rītiem, lai tos varētu viegli pārvietot. Būvniecībā jānodrošina atbilstoša izmēra plauktu augstums un platums piemērojami cilvēkiem ar īpašas vajadzības.

3.10.6 Informācijas uzraksti un norādes

Uzraksti pie bibliotēkām jānodrošina ne tikai norādes uz konkrētām funkcijām, bet ir arī viena no bibliotēkas publicitātes pamatformām. Tāpēc visi informatīvie uzraksti un norādes ir jānodrošina, lai arī to starpniecību veidotu bibliotēkas kopīgā telpā un radītu labu iespaidu. Bibliotēkas iekšējās telpas un atsevišķās kolekcijas jānodrošina skaidri identificējamā ar profesionāliem standartu uzrakstiem un norādēm, lai tās varētu viegli atrast, piemēram: bibliotēkas katalogs, žurnāli, uzziņu dienests, būvniecība, tualetes, interneta piekļuves punkti, kopšanas tehnika utt. Nepieciešamas arī uzraksti jābūt arī Braila rakstā vai vietējās kopienas etnisko grupu valodās. Bibliotēkas darba laikā jābūt skaidri saskatāmām kārtībām. Jāapsver iespēja izmantot automātiskos atbildētājus, kas palīdz orientēties bibliotēkas telpās. Lai nodrošinātu ceļu uz bibliotēku, vadošās norādes izvietojamas arī tuvākajās ielās un sabiedriskos centros.

3.10.7 Bibliotēkas vide

Bibliotēkai jāradīta diapausa un atmosfēra, kas labvēlīgi noskaņotu publiku tās apmeklēšanai un izmantošanai. Bibliotēkai jānodrošina:

- pietiekami plašas telpas krājumu izvietojšanai un atklāšanai;
- pietiekami plašas, siltas un pievilcīgas telpas publikai, lai noteiktā kārtībā un rīti varētu izmantot bibliotēkas pakalpojumus;

- pietiekami plašas telpas bibliotēkās personālam kvalificētai darba pienākumu veikšanai komfortablā vidē;
- pietiekamas telpas un to modernās iekārtas.

Bibliotēkās telpās uzturama komfortabla temperatūra, lietojot efektīvas apkures un gaisa kondicionēšanas iekārtas. Gaisa mitruma regulēšana noteikti ļaus ne tikai nodrošināt krājumu saglabāšanu, bet arī rada labus apstākļus darbam.

Lielākās bibliotēkās ieteicams iekārtot kafējcafejas, kas darbojas bibliotēkās darba laikā vai tikai noteiktās stundās. Šie pakalpojumi parasti tiek nodrošināti, slēdzot līgumu ar kādu tirdzniecības firmu.

- Singapūrā izstrādāta koncepcija *bibliotēka kā dzīves stils (Lifestyle libraries)*. Šādas bibliotēkās atrodas kafējcafejas, kur var klausīties mūziku un baudīt virtuālu saziņu studentu vidū. Visas bibliotēkās atvērta septiņas dienas nedēļā.

3.10.8 Elektroniskais un audiovizuālais aprīkojums

Tā kā viens no publiskās bibliotēkās galvenajiem uzdevumiem ir plašas pieejamības nodrošināšana starp *informācijas bagātajiem* un *informācijas nabagajiem*, tai jānodrošina arī elektroniskais, datortehnikas un audiovizuālais aprīkojuma pieejamība. Pieejamība pieskaitāmi personāla datoriem ar interneta pieslēgumu, publiski pieejami elektroniskie katalogi, mikroformu lasītāji, ierakstu atskaņotāji, slaidu projektori, kā arī pašaprīkojums cilvēkiem ar redzes un citiem fiziskiem traucējumiem. Elektroinstalācijām un savienojumiem jābūt moderniem, viegli remontējamiem un pārveidojamiem. Regulāri jāpārbauda to lietošanas kārtība.

3.10.9 Drošības pasākumi

Veicami visi nepieciešamie pasākumi, lai nodrošinātu bibliotēkas apmeklētāju un personāla drošību. Jāparedz dūmu un uguns signalizācijas sistēmas, kā arī jāgarantē personāla un resursu aizsardzība. Precīzi norādītas ugunsdzēsamo aparātu un rezerves ierīču atrašanās vietas. Personālam jāapgūst pirmās palīdzības sniegšana nelaiemes gadījumos, savukārt šim nolikam paredzētām aptieciņām jāatrodas redzamās vietās. Regulāri jāorganizē praktiskas apmācības cilvēku evakuācijā ekstremālos apstākļos. Bibliotēkas vadītājam sadarbībā ar avārijas dienestiem jāizstrādā riskētas pasākumu plāns, kas stenojams neparedzētās situācijās, piemēram, ugunsgrēka gadījumā.

3.10.9.1 Autotransporta stāvvietas

Ja apmeklētāji bibliotēkā ierodas personāla gājot transporta līdzekļos, nodrošināma to novietošana stāvvietās. Autostāvvietai jāatrodas pie pašas bibliotēkas vai tieši tās tuvumā, jābūt pietiekami plašai, drošai un labi apgaismotai. Jāparedz un atbilstoši jāizvietostāvvietas invalīdu transportam. Ja konkrētajā dzīves vietā populārs transporta veids ir velosipēdi, pie bibliotēkas iekārtojamas to drošas novietnes.

4

Krājumu attīstība

“paši pakalpojumi un informācijas avoti nodrošināmi tiem lasītājiem, kas dažādu iemeslu dēļ nevar izmantot ierastos pakalpojumus un dokumentus, piemēram, valodu minoritāšu pārstāvjus, cilvēkiem ar pašmācības vajadzībām, cilvēkiem ar slimībām vai ierobežotām vietām.

Bibliotēkās jābūt visu vecuma grupu vajadzībām atbilstošiem materiāliem. To krājumu un pakalpojumu iekārtājam visu veidu informācijas mediji un modernās tehnoloģijas, kā arī tradicionālie materiāli. Būtiska nozīme ir to kvalitātei un atbilstībai vietējām vajadzībām un apstākļiem. Materiāliem jāatspoguļo laikmetīgās tendences un sabiedrības attīstība, kā arī cilvēka radošs darbs un iztēles raksturogātājs.

Krājumi un pakalpojumi nedrīkst būt pakauti ideoloģiskai, politiskai vai reliģiskai rakstura cenzūrai, kā arī komerciālam spiedienam.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

4.1 Ievads

Publiskajai bibliotēkai jānodrošina vienlīdzīgas piekuves iespējas visam resursu klāstam, kas atbilst lasītāju vajadzībām pēc izglītības, informācijas, brīvlaika pavadīšanas un personīgās attīstības. Bibliotēkai jānodrošina piekuve sabiedrības mantojumam, daudzveidīgiem kultūras resursiem un pieredzes bagātināšanai. Šim raksturogātājam jānodrošina pastāvīga bibliotēkas sadarbība un konsultācija ar vietējo sabiedrību.

4.2 Krājumu pārvaldības politika

Publisko biblioteku sistēmas ir būtiski publicējamai krājumu attīstības politikai, kas apstiprināta augstākstāvošajās institūcijās. Šīs politikas mērķis ir būtiski krājumu komplektācijai un saglabāšanai konsekventas un pietiekamas attīstības nodrošināšanai, kā arī šo resursu pieejamībai.

Par obligātu uzskatāma krājumu komplektācijai nepieciešama, lai lasītājiem tiktu nodrošināta pastāvīga jaunu materiālu piedāvājums un lai apmierinātu prasības pēc jauniem pakalpojumiem un mainīgās krājumu izmantošanas. Mūsdienu tehnoloģiju straujās attīstības kontekstā šai politikai jāatbilst ne vien konkrētās bibliotēkas krājuma, bet arī pasaules informācijas pieejamības stratēģijām.

Politikai jābalstās uz bibliotēku standartiem, ko izstrādā bibliotēku nozares speciālisti, ņemot vērā vietējās vajadzības un intereses, vienlaikus atspoguļojot sabiedrības daudzveidību. Krājumu attīstības politikai jāietverams krājumu mērķis, apjoms un saturs, kā arī šo resursu pieejamība.

- Dažās Krievijas Federācijas bibliotēkās komplektācijai politikai palīdz veidot lasītāju padome.

4.2.1 Krājumu attīstības politikas saturs

Par pamatu politikas izstrādā izmantojami universāli nosacījumi, kas piemērojami visām bibliotēkām, visprāva rakstura pieņēmumi, kuri attiecināmi uz atsevišķām valstīm vai reģioniem kopumā, kā arī konkrēti noteikumi konkrētām bibliotēkām. Minētajos pieņēmumos iekļauti šādi elementi:

Universāli nosacījumi

- *Cilvēktiesību deklarācijas XIX pants*
- *IFLA paziņojums par brīvību piekļuvei informācijai*
- paziņojumi par intelektuālo brīvību un brīvību piekļuvei bibliotēku krājumiem
- informācijas brīvība
- Starptautiskās Autortiesību konvencijas atzinumi

- *IFLA/UNESCO* Publisko bibliotiku manifesti.

Vispārīgi pieņēmumi

- krājumu pārvaldības politikas mērķis un tās saistība ar bibliotikas stratēģiju
- ilgtermiņa un īstermiņa mērķi
- krājumu pieejamības stratēģija
- krājumu pilnveidošanas un/vai bibliotikas pakalpojumu attīstības vīzija
- norādes uz atbilstošiem likumiem.

Konkrēti atzinumi

- sabiedrības vajadzību analīze
- bibliotikas prioritātes
- krājumu parametri, ieskaitot speciālos krājumus un krājumu pašu vajadzību apmierināšanai, piemēram, multikulturālos materiālus, rakstpratības apguves informāciju un resursus cilvēkiem ar pašmācības vajadzībām
- atlases un izslēgšanas principi un metodes
- piešķirtie budžeta līdzekļi
- atbildība par krājumu attīstību, atlasi un izslēgšanu institucionālā līmenī
- piekļuve elektroniskajiem resursiem, ieskaitot tiešsaistes piekļuves periodikai, datubāzēm un citiem informācijas avotiem
- bibliotikas kā elektroniskie vārti uz informāciju
- sadarbības nosacījumi ar citām bibliotikām un institūcijām
- krājumu saglabāšanas un digitalizācijas politika
- piešķirto līdzekļu audits: jaunieguvumu saņemšana, reģistrācija un ierakstu veidošana, kontrole, izslēgšana, pārdošana vai norakstīšana
- finansiālā atbildība
- drošības politika
- sēdību izskatīšanas procedūra

- resursu p rvald bas pl ns un kr jumu att st bas pašreiz jo un n kotnes vajadz bu v rt jums
- kr jumu att st bas politikas p rskats un v rt jums.

Uzskait jums nav izsme ošs, tas sniedz tikai nor des uz dažiem no jaut jumiem, kas b tu iek aujami kr jumu att st bas politik .

4.3 Resursu diapazons

Lai apmierin tu sabiedr bas vajadz bas un intereses, publiskajai bibliot kai j nodrošina piek uve plašam materi lu kl stam daudzveid gos form tos un pietiekam apjom . Bibliot kas kr jumiem j atspogu o viet j s sabiedr bas kult ra. Publiskaj m bibliot k m j atbilst m sdien g m pras b m, taj s ieviešami jauni inform cijas form ti un to piek uves metodes, turkl t jebkurai inform cijai, neatkar gi no form ta, j b t operat vi pieejamai. Vit li svar ga noz me ir viet jo inform cijas avotu un resursu att st bai.

4.3.1 Kr jumi

Publisk s bibliot kas kr jumam rakstur gi š di dokumentu veidi (saraksts gan nav uzskat ms par visaptverošu):

- dai literat ra un citi izdevumi pieaugušajiem, jauniešiem un b rniem
- uzzi u izdevumi
- piek uve datub z m
- seri lizdevumi
- viet jie, re ion lie un valsts noz mes laikraksti
- viet j inform cija
- valsts p rvaldes inform cija, tai skait viet jo p rvald bas org nu inform cija vai zi as par tiem
- lietiš inform cija

- novadp tniec bas resursi
- enealo iskie resursi
- dokumenti valsts valod
- dokumenti valsts maz kumtaut bu valod s
- dokumenti cit s valod s
- nošu izdevumi
- datorsp les
- rota lietas
- sp les
- m c bu materi li.

4.3.2 Form ti

Publisk s bibliot kas kr jumos iek aujami š di form ti (ar šis saraksts nav izsme ošs, regul ri par d s jauni form ti):

- gr matas cietaj vai m kstaj ies jum
- broš ras un slaic gas noz mes izdevumi
- av zes un citi periodiskie izdevumi, ieskaitot izgriezumu kopojumus
- digit l inform cija no interneta
- tiešsaistes datub zes
- datub zes las matmi as kompaktdiskos
- datorprogrammas
- mikroformas
- magnetofona kasetes un las matmi as kompaktdiski (*CD*)
- digit lie versat lie diski (*DVD*)
- videokasetes
- l zerdiski
- lielform ta iespiedmateri li

- materi li Braila rakst
- audio gr matas
- elektronisk s gr matas (e-gr matas)
- plak ti.

4.4 Kr jumu komplekt šana

Bibliot ku kr jumi uzskat mi par sniegto pakalpojumu papildin jumu un tos nedr kst uzskat t par pašm r i, ja vien to prim rais uzdevums nav inform cijas resursu saglab šana un konserv cija n kamaj m paudz m.

Labam bibliot kas kr jumam nav oblig ti j b t ar apjom gam, paši m sdienu digit laj pasaul . Svar g ka par kr jumu apjomu ir to atbilst ba viet j s sabiedr bas vajadz b m.

Kr jumu apjomu nosaka daudzi faktori, tai skait telpas, finansi lie resursi, las t ju sast vs, att lums l dz cit m tuvum esoš m bibliot k m, kr juma noz m gums re ion l m rog , elektronisko resursu pieejam ba, viet jo vajadz bu nov rt jums, komplekt šanas un norakst šanas proporcijas, k ar sadarb ba ar cit m bibliot k m kr jumu apmai .

4.4.1 Kr jumu krit riji

Galvenie kr jumu krit riji ir š di:

- visu sabiedr bas locek u vajadz b m atbilstošs resursu diapazons
- resursu nodrošin jums daž dos form tos, kas dod iesp ju izmantot bibliot ku visiem sabiedr bas locek iem
- jaunu nosaukumu piepl dums
- jauno gr matu eksemplarit tes pieaugums
- plašs dai literat ras un nozaru izdevumu kl sts
- negr matu resursu nodrošin jums

- piekaves iespējas resursiem, piemēram, citu institūciju bibliotēkām krājumiem, elektroniskajam datubāzēm, vietējai biedrību un pavalsts departamentu izdevumiem vai sabiedrības kultūras mantojumam
- nolietotu un satur novecojušu grāmatu, negrāmatu resursu un informācijas avotu norakstšana.

4.5 Krājumu glabāšanas un uzturēšanas principi

Jebkura lieluma publisko bibliotēkām krājums ir dokumenti daudzveidīgos formātos. Krājumu uzturēšanas principi attiecas uz visiem materiāliem, neatkarīgi no tā formāta. Breviējamie materiāli jābūt labi fiziski saviem un jā satur mērķa informācija. Apjoma ziņā mazāks, taču augstas kvalitātes krājums tiks izmantots labāk, nekā milzīgs krājums ar proporcionāli lielu vecu, nolietotu un satur novecojušu grāmatu skaitu, kur jaunie izdevumi var būt grūti pamanāmi starp vidējās kvalitātes materiāliem. Lietojot novecojušus uzziņu izdevumus, lasītājs var saņemt neprecīzu vai pat dezorientējošu informāciju.

Elektroniskie dokumenti papildina grāmatu krājumus un atsevišķos jomās tos nākotnē aizvieto. Reāla alternatīva iespējamiem materiāliem ir uzziņu un periodiskie izdevumi internetā un lasāmie kompaktdisķi (CD).

4.5.1 Komplektēšana un norakstšana

Bibliotēkas krājums ir dinamisks resurss. Tas prasa pastāvīgu jaunu materiālu iekārtību un veco materiālu aizvākšanu, tādējādi nodrošinot sabiedrības vajadzībām atbilstošu aktualitāti un informācijas precizitāti.

Krājumu komplektēšanas temps ir daudz būtiskāks nekā krājumu apjoms. Komplektēšanas tempu galvenokārt nosaka piešķirtais finansējuma apjoms, taču to var ietekmēt arī citi faktori, piemēram:

- vietējās valodās izdoto grāmatu skaits

- las t ju sast vs
- kr jumu izmantošanas intensit te
- multikultur l un valodu daudzveid ba
- iedz vot ju demogr fiskais sadal jums
- cilv ku ar vesel bas trauc jumiem un vec ku iedz vot ju pašas vajadz bas
- piek uve tiešsaistes inform cijai.

Kr juma apjomam un kvalit tei j atspogu o sabiedr bas vajadz bas.

4.5.2 Rezerves kr jumi

Dažk rt rodas nepieciešam ba agr k izdotas un ret k piepras tas gr matas izvietot plauktos, kas las t jiem nav pieejami tieši. Š d veid b tu glab jamas tikai gr matas ar paliekošu v rtbu, kas nav aizst jamas ar citiem izdevumiem vai dokumentiem alternat vos form tos. Las t jiem tieši nepieejamos plauktos b tu izvietojamas ierobežotas izmantojam bas speci las tematiskas kolekcijas, k ar dai literat ras izdevumi, kurus n kotn atk rtoti izdot nav paredz ts. Gr matas, kas satur novecojušu inform ciju vai ir slikt st vokl un var tikt aizvietotas ar jauniem izdevumiem, ir norakst mas un t s nevajadz tu glab t rezerves kr jum . Dažreiz sadarb b ar cit m bibliot k m ir lietder gi uztur t kop gu rezerves kr jumu. Rezerves kr juma uztur šana regul ri p rbaud ma. Plaša diapazona inform cijas pieejam ba internet un elektroniskaj s datub zes samazina nepieciešam bu publiskaj m bibliot k m uztur t apjom gus rezerves kr jumus.

4.5.3 Starpbibliot ku abonements

Nevienas bibliot kas vai to sist mas kr jums nevar b t pašpietiekams, t p c paši noz m ga ir efekt va un darboties sp j ga starpbibliot ku abonementa sist ma. Bibliot ku t klam, kura sast v ietilpst vair kas fili les, past v ga starpfili u apmai a auj maksim li pilnv rt gi izmantot kr jumus un nodrošina las t jiem daudzveid gu izv li.

4.6 Grāmatu krājumu standarti

Ieteiktie standarti attiecināmi uz grāmatu krājumiem, taču, lai tos attiecinātu arī uz vietējām bibliotekām, tajos ieviešamas izmaiņas atkarībā no vietējiem apstākļiem un finansiālām iespējām. Ierobežotos finansiālos apstākļos šos standartus var uzskatīt par orientjošiem un izstrādāt vidēja un ilgtermiņa stratēģijas, kuru mērķis ir minēto standartu izpildīšana nākotnē.

- Vispārīgā normatīvā nosaka, ka standartizētā grāmatu krājuma jeb tā no 1,5 līdz 2,5 grāmatām uz vienu iedzīvotāju.
- Minimālajam krājumam vismaz jāapkalpošanas punktā jeb tajā ne mazākām par 2500 grāmatām.

Mazākā apjoma krājuma līdzīgās proporcijās jābūt bērnu un pieaugušo grāmatām, daiļliterārai un nozaru izdevumiem. Lielākos krājumos parasti pārsvarā ir nozariskā literatūra. Proporcijas var mainīties atbilstoši vietējās sabiedrības vajadzībām un publiskās bibliotēkas orientācijai. Atbilstoši krājumi veidojami jauniešu vajadzību apmierināšanai (skatīt *IFLA Bibliotēku pakalpojumu vadlīnijas jauniešiem – IFLA guidelines for library services to young adults*). Ja bibliotēka veic nozīmīgas izglītības centra funkcijas, visticamāk, šis process atspoguļojas arī krājuma struktūrā.

Ja nav pieejami ticami dati par iedzīvotāju skaitu, nepieciešamas alternatīvas standartu izstrādāšanas metodes. Par pamatu krājuma apjoma standartu noteikšanai izmantojams aptuvenais bibliotēkas apkalpojamās teritorijas iedzīvotāju skaits, bibliotēkas lielums, kā arī esošo un potenciālo lasītāju skaits. Lai noteiktu krājumam un tā uzturēšanai nepieciešamo resursu apjomu, salīdzinājumam var izmantot virkni jau darbojošos bibliotēku, kuras apkalpo sabiedrības ar līdzīgu iedzīvotāju infrastruktūru un skaitu.

4.7 Standarti elektronisk s inform cijas iek rt m

Elektronisk s inform cijas pieejam bas nodrošin juma standartu izstr de atrodas s kuma stadij . Pašreiz sp k esoši standarti ir š di:

- Kan d izmanto standartu, saska ar kuru uz katriem 5000 iedz vot jiem nepieciešams viens datorpieejas punkts
- Anglijas standart ieteiktas 6 publisk s darba stacijas, ieskaitot pieejas vietas tiešsaistes katalogiem, uz 10 000 iedz vot ju
- Kv nslend (Austr lij) ieteikti š di standarti:
 - Viet s, kur iedz vot ju skaits ir l dz 50 000 – nepieciešams viens person lais dators uz 5000 iedz vot jiem;
 - Viet s, kur iedz vot ju skaits p rsniedz 50 000 – viens dators uz 5000, k ar viens papildus dators uz katriem 10 000 iedz vot jiem.

Min tajos standartos ieteikts, ka visiem datoriem j b t piesl gtiem printerim, vismaz pusei – internetam.

4.8 Kr jumu att st bas programma jaunveidot m bibliot k m

Lai uzs ktu topošas bibliot kas kr juma komplekt šanu, j veic apkalpojam s teritorijas sabiedr bas demogr fisk s situ cijas v rt jums, k ar viet jas un re ion las noz mes standartu izstr d šana, kuros j em v r iesp jam s izmai as apkalpojam rajona infrastrukt r . Ieteicošie standarti attiecin mi uz gr matu kr jumu. Citu inform cijas form tu komplekt šanai izmantojami papildus standarti.

4.8.1 Dibin šanas stadija

Jaunizveidot s bibliot k s s kotn ji komplekt jams pamatkr jums apkalpojam s teritorijas iedz vot ju visp r jo vajadz bu apmierin šanai. Šaj komplekt šanas stadij

nevajadz tu tiekties p c visaptveroša l me a sasniegšanas, ta u m in t nodrošin t t du resursu apjomu un daudzveid bu, kas apmierin tu sabiedr bas visp r j s vajadz bas. K papildin jums att st b esošajiem kr jumiem maksim li izmantojama ar starpbibliot ku abonementa sist ma. Daž s valst s viet jo kr jumu papildin šanas nol kos izmanto materi lus no nacion liem (valsts) vai re ion liem (rajonu) centriem.

- Ide l gad jum jaunizveidotas bibliot kas minim laj pamatkr jum vajadz tu b t vienai gr matai uz katru iedz vot ju.

Ja tas nav iesp jams, izstr d jams vienk ršs kr jumu att st bas pl ns, kur paredz ts minim lo pamatkr jumu izveidot laika period l dz trijiem gadiem. Šaj kr juma att st bas f z nodrošin ma ar piek uve elektroniskajiem inform cijas avotiem.

4.8.2 Nostiprin šan s stadija

Šaj att st bas stadij par m r i izvirz ms kr jumu apjoma pieaugums gan plašum , gan dzi um . V r emamas iedz vot ju paš s vajadz bas, kr jumi pilnveidojami ar konkr t ku las t ju v lmju apmierin šanai. Kad sp k st jas gr matu norakst šanas faktors, kr jumu pieauguma temps samazin s, jo to ietekm norakst šanas process.

- Sapr t gs kr jumu pieauguma pl nojums triju gadu periodam ir divas gr matas uz katru iedz vot ju.

4.8.3 Stabiliz cijas stadija

Kr jumi atbilst sabiedr bas pras b m gan to apjoma, gan dzi uma un plašuma zi . Kr jumu kvalit te tiek uztur ta, sam rojot komplekt šanas tempus ar norakst šanas tempiem. Tikl dz par d s dokumenti jaunos form tos, ar tie papildina jau esošos bibliot ku kr jumus; izmantojot jaun s tehnolo ijas, tiek nodrošin ta piek uve maksim li plašam resursu kl stam.

4.8.4 Krājumu saturu noteikšana

Bibliotēkām jānodrošina par krājumu saturu noteikšanu un vietējo sabiedrības resursu glabātājiem. Krājumu saturu noteikšanai ir jānodrošina informācijas bukletu publicēšana un krājuma saturu atspoguļošana internetā, tādējādi nodrošinot pieejamību informācijai par bibliotēku un sniedzot ziņas par izdevumiem, kas bibliotēkai tiek glabāti iespiestos formātos. Veidojot saiknes uz noderīgām tīmekļa vietnēm, bibliotēka steno nozīmīgu elektronisko vārta funkciju.

- Astoņas publiskās bibliotēkas Vejl (Dānija) veido kopīgu tīmekļa vietni, kas veļta reģionā kultūras dzīvi. Šajā lappusē pieejama arī informācija par vairākiem 2000 vietējiem organizācijām, popularizējot to aktivitātes (<http://www.netopnu.dk>).

4.9 Komplektēšanas un norakstīšanas apjomi

Vispārīgās nozīmīgās grāmatu krājumu piemērojami šādi komplektēšanas standarti:

Iedzīvotāju skaits	Ieguldījuma grāmatas uz 1 iedzīvotāju gad	Ieguldījuma grāmatas uz 1000 iedzīvotājiem gad
Mazāk par 25 000	0.25	250
No 25 000 līdz 50 000	0.225	225
Vairāk par 50 000	0.20	200

Tālākie piemēri ilustrē grāmatu krājumu apjomu sabiedrības ar atšķirīgu iedzīvotāju skaitu.

1. variants

- Nokomplektēta bibliotēka, kas apkalpo 100 000 iedzīvotāju

- Gr matu kr jums vid ji 200 000 vien bas
- Ikgad jais komplekt šanas pieaugums 20 000 vien bas

2. variants

- Nokomplekt ta bibliot ka, kas apkalpo 50 000 iedz vot ju
- Gr matu kr jums vid ji 100 000 vien bas
- Ikgad jais komplekt šanas pieaugums 11 250 vien bas

3. variants

- Nokomplekt ta bibliot ka, kas apkalpo 20 000 iedz vot ju
- Gr matu kr jums vid ji 40 000 vien bas
- Ikgad jais komplekt šanas pieaugums 5000 vien bas

4.9.1 Mazas bibliot kas un p rvietojam s bibliot kas

Visp rpie emtie kr jumu pieauguma apjomi nav attiecin mi uz maz m un p rvietojam m bibliot k m, kuru kr jumu lielums ir ierobežots. Jebkurai bibliot kai nepieciešams noteikts kr juma minimums, lai nodrošin tu pietiekamu gr matu kl stu las t ju izv lei. Komplekt šanas standarts, kas paredz 250 gr matu ieg di uz 1000 iedz vot jiem, var neb t saistošs maz m bibliot k m, kam nav fizisku iesp ju uztur t minim lo ieteicamo kr jumu – 2500 s jumu. Šajos gad jumos komplekt šanas, gr matu atjaunošanas un apmai as tempiem j pamatojas nevis uz iedz vot ju skaitu, bet gan uz kr jumu apjomu un j sast da vismaz 100 procentus gad . B tiska loma min taj s situ cij s ir efekt vai starpbibliot ku abonementa sist mai.

4.9.2 Speci lie kr jumi

Visp r jie komplekt šanas un norakst šanas tempi var neatbilst atseviš u kr jumu da u specifikai, speci liem kr jumiem vai pašiem apst k iem. Š dos gad jumos paš s

vajadz būt ietveramas komplekt šanas politik . Tā kā tekst minēti konkrēti šādu izstrādājumu piemēri:

- vietējie resursi – publiskās bibliotēkas uzdevums ir saglabāt un popularizēt resursu krājumu, kuros ietilpst vietējo iedzīvotāju kultūras mantojums, kā arī nodrošināt piekļu tiem;
- novadpētniecības resursi – materiāli, kas attiecas uz reģiona vēsturi, ir rūpīgi jācīnās, apkopojami, saglabājami un nodrošināma to pieejamība;
- sabiedrības, kurās plaši pārstātas konkrētas iedzīvotāju grupas, piemēram, bērni, pensionāri, jaunieši, vietējās nacionālās, etniskās minoritātes vai bezdarbnieki. Bibliotēkas nodrošina grupu informāciju ar vajadzības atbilstošu un pakalpojumu starpniecību;
- uzziņu izdevumu krājumi – var rasties nepieciešamība saglabāt agrāko gadu uzziņu materiālus, lai nodrošinātu vēsturisku datu izmantošanu pētnieciskos nolūkos.

5

Cilv kresursi

„Nodrošin ma efekt va profesion liem standartiem atbilstoša publisk s bibliot kas darba procesu organiz cija.

Bibliotek rs ir akt vs starpnieks starp bibliot kas las tjiem un inform cijas resursiem. Adekv tu pakalpojumu nodrošin šanas priekšnoteikums ir nep rtraukta bibliotek ra profesion l apm c ba un t l kizgl t ba”.

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

5.1 Ievads

Person ls ir vit li svar gs resurss bibliot kas darb bas nodrošin šan . Izdevumi person la vajadz b m parasti sast da iev rojamu bibliot kas budžeta da u. Lai nodrošin tu augstu sabiedr bai sniegto pakalpojumu l meni, nepieciešams labi apm c ts person ls ar pamatotu motiv cijas pak pi, kas garant efekt vu bibliot kas resursu izmantošanu un sabiedr bas pras bu apmierin šanu. Lai kvalitati veiktu šos pien kumus, person la sast vam j b t skaitliski pietiekami apjom gam.

Bibliot kas person la p rvald ba ir noz m gs uzdevums. Visiem darbiniekiem skaidri j izprot bibliot kas att st bas politika, j b t prec zi noteiktiem uzdevumiem un pien kumiem, pien c gi noregul tiem darba apst k iem un konkur tsp j g m alg m citos l dz gos amatos.

5.2 Bibliot kas person la prasmes

Publisk bibliot ka ir pakalpojumu sniedz ja visiem sabiedr bas locek iem, iev rojot vi u daudzveid g s un main g s vajadz bas. Publisk s bibliot kas person lam nepieciešama virkne profesion lu prasmju un iema u, tai skait savstarp j s saskarsmes un soci l s

situācijas apzināšanas prasmes, spēja strādāt komandā, vadības prasmes un organizatorisku procedūru kompetence. Būtiskās profesionālās iemašas un prasmes, kas nepieciešamas publiskās bibliotēkās personālam, ir šādas:

- spēja pozitīvi komunicēt
- spēja saprast lasītāju vajadzības
- prasme sadarboties ar atsevišķiem sabiedrības indivīdiem un to grupām
- zināšanas par kultūras daudzveidību un tās izpratne
- bibliotēkās krājumu un to izmantošanas pārvaldību pārzināšana
- publisko pakalpojumu pamatprincipu izpratne un atbalsts tiem
- spēja strādāt komandā efektīvu bibliotēkās pakalpojumu nodrošināšanai
- organizatoriskās iemašas, elastīga attieksme pret pārmaiņām un to ieviešanu dzīvē
- fantāzijas, iztēles spējas, atvērta pret jaunām idejām un to ieviešanu praksē
- gatavība mainīt darba metodes neparedzētās situācijās
- informācijas un komunikācijas tehnoloģiju pārzināšana.

5.3 Personāla kategorijas

Publiskajās bibliotēkās ir šādas personāla kategorijas:

- kvalificēti bibliotekāri
- bibliotekāri
- specializētais personāls
- palīgpersonāls

Dažs valsts ir papildus kategorija *tehniskie bibliotekāri* vai paraprofesionāli ar viņu kvalifikāciju.

Jebkuras kategorijas personāls noformē darbu uz pilnu vai nepilnu darba laiku. Dažs valsts viena štata vienība var būt dalīta starp diviem vai vairākiem darbiniekiem,

ko praktiski d v par darba dal šanu. Tas auj izv l ties un saglab t amat pieredz jušus darbiniekus, kam var neb t iesp ja str d t pilnu darba dienu.

5.3.1 Kvalific ti bibliotek ri

Kvalific ti bibliotek ri ir speci listi, kas apguvuši bibliot kzin tnes un inform cijas zin tnes kursu un ieguvuši augst ko izgl t bu. Kvalific ts bibliotek rs veic bibliot ku un inform cijas pakalpojumu un sist mu pl nošanu, organiz šanu, p rvald šanu un v rt šanu, lai apmierin tu apmekl t ju vajadz bas. Šajos procesos ietilpst kr jumu att st ba, resursu organiz cija un izmantošana, konsultat v s un cita veida pal dz bas sniegšana inform cijas mekl šan un izmantošan , k ar pašu sist mu izstr d šana, kas atvieglo piek uvi bibliot kas resursiem. Kvalific ti bibliotek ri uztur regul rus kontaktus ar apkalpojam s sabiedr bas locek iem. Lai pilnv rt gi veiktu paredz t s funkcijas, kvalific t person la sast v j ietilpst konkr tu nozaru speci listiem, piem ram, b rnu bibliotek riem, inform cijas un uzzi u darba speci listiem.

T l k seko dažu kvalific ta bibliotek ra darba pien kumu uzskait jums. Šis saraksts nav izsme ošs, nav ar nepieciešam bas visus šos pien kumus pild t vienlaic gi:

- sabiedr bas vajadz bu p c bibliot ku kr jumiem un inform cijas resursiem anal ze
- bibliot ku pakalpojumu att st bas politikas izstr d šana un stenošana
- sabiedr bai pied v jamo pakalpojumu pl nošana un sniegšana
- inform cijas p rzin šana, izguve un prezent šana
- uzzi u sniegšana un inform cijas piepras jumu apmierin šana, izmantojot atbilstošus dokumentus
- pal dz bas sniegšana bibliot kas resursu un inform cijas izmantošan
- pakalpojumu izstr d šana konkr tu las t ju grupu, piem ram, b rnu, vajadz b m
- datub zu veidošana un uztur šana bibliot kas un t s lietot ju vajadz bu apmierin šanai
- apmekl t jiem nepieciešamo bibliot ku un inform cijas instit ciju pakalpojumu un sist mu izstr d šana

- bibliotēkas resursu komplektēšanas politikas un sistēmas izstrādāšana
- bibliotēku un informācijas sistēmu pārvaldība un administrācija
- bibliotēkas resursu katalogizācija un klasifikācija
- bibliotēkas pakalpojumu publicitāte
- bibliotēku un to sistēmu darbības vērtēšana un efektivitātes noteikšana
- personāla atlase, vērtēšana, vadīšana un apmācība
- budžeta izstrādāšana
- stratēģiskā plānošana
- līdzdalība jauncelmu un atjaunojamu, kā arī pērvietojamo bibliotēku projektu un to dizaina plānošanā
- bibliotēku darba, informācijas pakalpojumu un atbilstošo tehnoloģiju attīstības tendenšu veicināšana.

5.3.2 Bibliotekāri

Bibliotekāra pienākumos ietilpst ikdienas darba funkciju nodrošinājums un operatīvo darbu uzdevumu veikšana, piemēram, dokumentu ievietošana plauktos, izvietojuma pārbaude, bibliotēkas materiālu apstrāde, datu ievadīšana, sistematizācija, sekretāra funkcijas un darbs ar lasītāju pieprasījumiem bezlīdzekļu veidā. Bibliotekāri ir darbinieki, kas visbiežāk kontaktējas ar apmeklētājiem, tīrīšanas darbiniekiem, lai viņiem būtu augstākā līmeņa saskarsme un komunikāciju prasmes un viņi būtu atbilstoši apmācīti.

5.3.3 Specializātais personāls

Lielās publiskajās bibliotēkās arī specializātu personālu pašu funkciju veikšanai, piemēram, datorsistēmu administratorus vai darbiniekus, kas atbild par administratīviem, finanšu liem, personāla apmācības un tirgvedības jautājumiem. Specializātu personāla kvalifikācijai drīzāk vajadzētu būt attiecināmai uz viņu specialitāti, nevis uz bibliotēku darba nozari.

5.3.4 Pal gperson ls

Pie pal gperson la pieder sargi, dežuranti, apkopji, transporta vadītji un apsardzes darbinieki. Vi i pilda noz m gas funkcijas, kas pal dz nodrošin t vienm r gu bibliot kas darb bu. Šie darbinieki uzskat mi par bibliot kas person la neat emamu sast vda u.

5.3.5 Person la sast vs

Apkalpojam s teritorijas iedz vot ju sast v am iesp ju robež s j atspogu ojas person la sast v . Piem ram, ja kopienas sast v p rst v ts iev rojams skaits noteiktas etniskas grupas iedz vot ju, ar bibliot kas person l iek aujami š s grupas p rst vji. Tas uzskat mi demonstr , ka bibliot ka kalpo visiem viet j s sabiedr bas locek iem, k ar pal dz piesaist t daž du sabiedr bas sl ū las t jus.

5.4 **tikas standarti**

Publisk s bibliot kas person ls ir atbild gs par augsta l me a tisko normu iev rošanu saskarsm ar publiku, p rjiem person la locek iem, k ar kontaktos ar cit m instit cij m. Attieksmei pret visiem apmekl tjiem j b t l dzv rt gai un pieliekamas visas p les, lai sniegt inform cija b tu piln ga un prec za. Bibliotek ri nedr kst pie aut, ka vi u person g attieksme un uzskati nosaka, kurus sabiedr bas locek us apkalpot un k dus materi lus atlas t un pied v t. Publikai j pa aujas uz bibliot kas person la objektivit ti, jo bez t s nav iesp jama visu sabiedr bas locek u vajadz bu apmierin šana. Vair ku valstu bibliot ku asoci cijas ir izstr d jušas tikas kodeksus, kas izmantojami k paraugi l dz gu kodeksu ieviešanai citur. T mek a vietn *IFLA/FAIFE* ietverta detaliz ta inform cija par bibliotek ru tikas kodeksiem vair k nek 20 daž d s valst s (<http://www.faiife.dk/ethics/codes.htm>)

5.5 Bibliotikas personāla pienākumi

Sekmīgu bibliotikas darbu nodrošina uz lietotāju darba attiecībām balstīta visa personāla komandas darbs. Turklāt būtiski, lai darbinieki galvenokārt veiktu tos darbus, kam atbilst viņu prasmes un profesionālā kvalifikācija. Par nelietderīgu resursu izmantošanu uzskatāma parādība, ja, piemēram, kvalificēti bibliotekāri regulāri pilda bibliotikas ikdienas aprītes nodrošināšanas funkcijas. Tāpša iemesla dēļ nav nepieciešams, lai katrā bibliotēkā, neatkarīgi no tās lieluma un lasītāju skaita, būtu kvalificēti bibliotekāri. Maza bibliotēka, kas ir atvērta ierobežotu stundu skaitu, nav nepieciešama kvalificēta bibliotekāra pastāvīgā klātbūtne, tāpat tajā atrodas kvalificēta darbinieka pārraudzība. Visiem lietotājiem nodrošināma iespēja konsultēties ar kvalificētu bibliotekāru. Darbiniekiem arī iestādes administrāciju slēdzams rakstisks darba līgums par iecelšanu amatā, kur skaidri definēti viņu pienākumi un atbildība. Tos nedrīkst mainīt bez iepriekšējas konsultācijām ar attiecīgo darbinieku.

5.6 Darbinieku skaits

Katrā konkrētā bibliotēkā nepieciešamā personāla lielumu ietekmē faktoru rinda, piemēram, bibliotikas ku skaits, to izmēri un izvietojums, nodotību skaits katrā, izmantošanas intensitāte, rpusbibliotikas pakalpojumi un specializēta personāla nepieciešamība. Ja atsevišķus pakalpojumus nodrošina vai papildina reģionālā vai centrālā bibliotēka, tas ietekmē nepieciešamo darbinieku skaitu vietējā līmenī. Būtisks faktors ir arī pieejamo resursu apjoms. Ēmots vēršs un citas vietējā mēroga atširbas, iesakām šāds personāla skaits:

- Viens pilna laika darbinieks uz 2500 iedzīvotājiem
- Trešajai personāla daļai (neskaitot palīgpersonas) jābūt kvalificētiem bibliotekāriem.

Šis ieteikums var mainīt tiesiskos nosaukumus. Ja nav pieejama precīza demogrāfiskā informācija, darbinieku skaitu var noteikt atkarībā no bibliotēkas lieluma, tās funkciju apjoma un lasītāju skaita. Viena metode optimāla darbinieku skaita noteikšanai ir tās pielīdzināšana citai bibliotēkai ar līdzīgiem raksturlielumiem.

5.7 Bibliotēku izglītība

Kvalificētiem bibliotēkariem jābūt darbiniekiem, kas ieguvuši bakalaura vai maģistra grādu specialitātē – bibliotēkzinātņu un informācijas zinātņu – atbilstošā augstskolā. Lai neatpaliktu no jaunākajiem sasniegumiem nozarē, bibliotēkariem jābūt nepārtraukti profesionāli pilnveidošanās procesā, izmantojot gan formālas, gan neformālas izglītības iespējas. Svarīgi, lai publiskās bibliotēkās darbinieki uzturtu ciešus kontaktus ar savas valsts profesionālajām augstskolām un būtu pilnībā informēti par to programmu saturu. Iespēju robežās viņiem jāiesaistās šo iestāžu darbībā, piemēram, lasot lekcijas, piedaloties intervijās ar topošajiem studentiem, kā arī sadarbojoties citu atbilstošu aktivitāšu organizācijās.

5.8 Apmācība

Personāla apmācība ir viens no svarīgākajiem publiskās bibliotēkas darba elementiem. Nepieciešama plānota un pastāvīga visu līmeņu personāla apmācību programma, kurā iesaistīti gan pilna, gan nepilna darba laika personāls. Informācijas tehnoloģiju straujā attīstība aktualizē regulāru apmācību, tādēļ ir apmācību programmas iekļaujums, kas saistīti ar elektroniskajiem tīkliem un dažādu informācijas avotu pieejamību. Uzskatot darbu, speciālistiem un palīgpersonām jāapgūst apmācību kurss, kas orientēts uz publiskās bibliotēkas funkciju un mērķu skaidrošanu, kā arī iepazīstināšanu ar vidi, kur bibliotēka darbojas.

Izstrādājot budžetu jaunu sistēmu ieviešanai, paredzami līdzekļi darbinieku apmācībai. Lielās bibliotēkās jābūt speciālam darbiniekam, kas izstrādā, plāno un īsteno apmācību programmas. Apmācībām nepieciešamie līdzekļi iekļaujami budžeta daļā.

- Apmērbumriem ieteikts izmantot 0,5% - 1% no kopējā bibliotēkas budžeta.

Minētais apmērbu finansēšanas lēmējs būtu saglabājam pat finansiālu grūtību periodos, jo vajadzībaslabi apmērbu personālā šodien apstākos ir pašaktuāla.

5.8.1 Darbaudzināšana

Efektīva un ekonomiska personāla apmērbu metode ir darbaudzināšanas sistēmas ieviešana. Jaunie darbinieki strādā pieredzējušā kolēģa vadībā, kas apmāca, sniedz padomus un konsultāciju. Darbaudzinātājam jāprot konsultēt jaunos darbiniekus jautājumos, kas saistīti ar viņu darba pienākumiem. Lai nodrošinātu apmērbu procesa efektivitāti, darbaudzinātājam vēlams aizpildīt atbilstošu apmērbu darbinieka veikto darbu uzskaites veidlapu.

5.8.2 Kontakti

Līdztekus apmērbu darbvietu bibliotēkām nodrošināmas iespējas apmeklēt slaucīgus kursus un piedalīties arī darba jautājumos saistītos semināros un konferencēs. Viņi mudināmi aktīvi iesaistīties atbilstošās bibliotēku asociācijās, kas palīdz veidot radošus kontaktus ar citu bibliotēku darbiniekiem, nodrošina ideju un pieredzes apmaiņas iespējas. Iespējami arī darbinieku apmaiņas projekti ar citām līdzīgām tās pašas valsts vai ārvalstu bibliotēkām, jo tas sekmē vispārīgā intereso pušu pieredzes uzkrāšanu.

5.9 Profesionālā izugsme

Lai nodrošinātu talantīgu darbinieku motivāciju un mazinātu personāla mainību, svarīgi nodrošināt visu lēmēju darbinieku izugsmes iespējas. Vēlams ieviest pašu atestāciju

vai darba vrt šanas sist mu, kas atkl tu pašreiz j s priekšroc bas un sekm tu profesion lo prasmju pilnveidošanu. Š sist ma sniedz ar iesp ju sekot karjeras att st bai.

5.10 Darba apst k i

Visam bibliot kas person lam nodrošin mi pietiekami labi darba apst k i, nodarbin t bas nosac jumiem j b t skaidri defin tiem darba l gum un ar tiem iepaz stin ms katrs jauns darbinieks. Alg m j atbilst veicam darba l menim un j b t konkur tsp j g m ar atalgojumu, ko attiec gaj sabiedr b sa em l dzv rt ga darba veic ji.

5.10.1 Vesel ba un droš ba

Person la vesel ba un droš ba izvirz ma par pašu priorit ti; stenojama atbilstoša politika un pas kumi, kas past vošo risku samazina l dz minimumam. Uzman ba piev ršama š diem nosac jumiem:

- labi person la darba apst k i
- ergonomiski projekt tas m beles un iek rtas
- tehnisku l dzeku pieejam ba darbiniekiem ar paš m vajadz b m un vesel bas trauc jumiem
- evaku cijas pl nu izstr d šana un to regul ra p rbaude
- vesel bas un droš bas riska faktoru p c iesp jas savlaic ga noteikšana
- iek rtu un kabe u sist mu atbilst ba noteiktajiem droš bas standartiem
- vesel gu un drošu person la darba apst k u veicin šanas grupu dibin šana
- br vpr t gu darbinieku – pirm s pal dz bas sniedz ju un atbild go par ugunsdroš bu – izraudz šana un apm c ba
- droš bas l dzeku nodrošin šana nakt s vai rpus bibliot kas telp m str d jošiem darbiniekiem
- autovad t ja kvalifik cijas paaugstin šana bibliot kas transporta vad t jiem
- speci l ap rba nodrošin šana vajadz bas gad jum

- kastu un citu kravu svāra, kā arī grāmatu rādītāju noslogojuma noteikšana.

Publiskās bibliotēkās bieži ir atvērta ilgā stunda, tai skaitā vakaros un nedēļas nogalās. Izstrādājot darba grafikus, pieliekamas visas pūles, lai piemērotos laikus garantētu personāla vienmēr atbilstošus darba pārtraukumus sociālu aktivitāšu veikšanai. Svarīgi, lai ar personālu tiktu uzturētas labas darba attiecības.

5.10.2 Anti-sociāla uzvedība

Jebkurā gadījumā, kas brīvi pieejama publikai, personāls dažreiz nonāk saskarsmē ar apmeklētājiem, kas uzvedas neadekvāti. Personāls apmēcims, kā izturties šādās situācijās, jābūt atbilstošam signalizācijas sistēmām, lai brīdinātu pārējos darbiniekus. Augstāko vošiem darbiniekiem jābūt gataviem nekavējoties palīdzēt jaunkajiem kolēģiem, turklāt šādi incidenti detalizēti fiksējami pašžurnālā. Izstrādājama šādiem gadījumiem atbilstošā rādītāju sistēma, iesaistot pārējos personālu, kā arī pārstrāvju no citām iestādēm, piemēram, sociālos darbiniekus.

5.11 Brīvprātīgie atbalstītāji

Ja bibliotēka izmanto brīvprātīgo sabiedrības locekļu pakalpojumus, nepieciešama rakstiski fiksēta sadarbības politika, kas nosaka šādu brīvprātīgo palīguzdevumus, viņu lomu un attiecības ar bibliotēkas personālu. Brīvprātīgo palīgus nedrīkst izmantot kā algoto darbinieku aizvietošanu.

6

Publisko biblioteku p rvald ba un tirgved ba

“Izstr d jama prec zi formul ta politika, kur noteikti m r i, priorit tes un pakalpojumi, emot v r viet j s sabiedr bas vajadz bas. Nodrošin ma efekt va profesion liem standartiem atbilstoša publisk s bibliot kas darba procesu organiz cija.”

(IFLA/UNESCO Publisko bibliotēku manifests, 1994)

6.1 Ievads

Veiksm ga publisk bibliot ka ir dinamiska organiz cija, kas sadarbojas ar cit m instit cij m un atseviš iem indiv diem plaša spektra bibliotek ro un informacion lo pakalpojumu nodrošin šan , kas atbilst m sdienu sabiedr bas daudzveid gaj m un augošaj m vajadz b m. Šim nol kam bibliot kai nepieciešami pieredz juši, labi apm c ti vad t ji un ar elast g m p rvald bas prasm m apvelt ti darbinieki. Noda apskat ti publisko bibliot ku p rvald bas pamatprincipi.

6.2 P rvald bas prasmes

Publisk s bibliot kas p rvald bai nepieciešamas iema as š d s jom s:

- vad ba un motiv cija
- konstrukt vu attiec bu uztur šana ar p rvaldes un finans t jiest d m
- pl nošana un darb bas politikas izstr d šana
- kontaktu veidošana un uztur šana ar cit m organiz cij m
- budžeta apspriešana un p rvald ba
- resursu p rvald ba
- person lvad ba

- sist mu pl nošana un att st šana
- p rmai u procesa p rvald ba
- tirgved ba un publicit te
- sabiedrisk s attiec bas un bibliot kas interešu lob šana.

6.2.1 Vad ba un motiv cija

Publisk s bibliot kas vad t jam ir noz m ga loma bibliot kas pamatv rt bu apzin šan un populariz šan , kas veicina bibliot kas iek aušanos starptautiskaj , valsts un viet j infrastrukt r . Vad t jam/-ai j aizst v bibliot kas intereses kontaktos ar viet jo varu un cit m daž du instit ciju ieinteres taj m pus m, lai t d j di akcent tu bibliot kas noz m bu sabiedr b , k ar piesaist tu adekv tu finans jumu t s uztur šanai un att st bai. Bibliot kas vad t jam j r p jas, lai p rvaldes iest des b tu inform tas par jaun kaj m tendenc m publisko bibliot ku att st b , k ar par to noz m go lomu jaunu pakalpojumu pieejam bas nodrošin šan .

Bibliot kas vad t js ir atbild gs par darbinieku motiv ciju, aktivit ti, vitalit ti, k ar par pakalpojumu un person la snieguma efektivit ti. Vad t jam ir noteicoš loma ar tehnisko iek rtu un apr kojuma att st b , k ar efekt v bibliot kas resursu, tai skait inform cijas tehnolo iju, izmantošan , t d j di maksim li piln gi nodrošinot sabiedr bas past v gi augoš s vajadz bas p c bibliotek rajiem un informacion lajiem pakalpojumiem.

6.2.2 Attiec bas ar p rvaldes un finans t jiest d m

Izvirz to m r u sasniegšanai bibliot kai nepieciešams atbilstošs un stabils finans jums. Svar gi ir izveidot un uztur t labv l gas attiec bas ar instit cij m, kas p rvalda bibliot kas darbu un nodrošina finans jumu. Bibliot kas vad t jam j veido sadarb bas kontakti ar padomi vai komiteju, kuras pak aut b ir attiec g bibliot ka. Uzturamas ne tikai form las attiec bas, bet ar neform li kontakti, lai viet j s varas p rst vji b tu inform ti par bibliot kas darba pašreiz j m aktualit t m, k ar n kotnes pl niem.

6.2.3 Pl nošana un politikas izstrāde

Pl nošana nodrošina :

- bibliotēkas atbilstību sabiedrības vajadzībām
- pārvaldības iestādes, bibliotēkas administrācijas un personāla darbam rīcību un uzdevumu izpratni
- efektīvu un saprātīgu sabiedrisko naudas izdevumu izmantošanu
- darba procesu pārtīcību, neatkarīgi no izmaiņām personāla sastāvā
- pastāvīgu pakalpojumu spektra paplašināšanu, piesaistot arvien lielāku sabiedrības uzmanību
- mērķtiecīgu un elastīgu darbību pārmaiņu situācijās.

Lai nodrošintu vienlīdzīgu pakalpojumu pieejamību visiem sabiedrības locekļiem, nepieciešama bibliotēkas pamatmērķu, ilgtermiņa un īstermiņa darba plānu, stratēģijas un darba kvalitātes rādītāju aktualitātes apzināšana. Stratēģiskie un operatīvie darba plāni izstrādājami detalizēti, tiem nepieciešama atbilstoša dokumentācija un tās apstiprināšana. Plānošana veicama nevis izolēti un patstāvīgi, bet gan ciešā sadarbībā ar pārvaldības, finansētājiem un bibliotēkas personālu, kā arī esošajiem un potenciālajiem lasītājiem. Stratēģiskajam plānam jābūt lasītājiem orientētam un tajā ietvertami šādi elementi:

- pārskaits par sasniegto
- vajadzību izpēti
- prioritāšu un īstermiņa mērķu noteikšana
- stratēģiju izstrāde ilgtermiņa mērķu sasniegšanai
- veiksmīgā darba noteicošo faktoru identifikācija
- budžeta piešķirums
- resursu pilnveidošana optimālas efektivitātes nodrošināšanai
- iekšējās un ārējās darbības snieguma noteikšana un vērtēšana
- vajadzību un darbības politikas atkārtota vērtēšana.

6.2.4 Operatīvā plānošana

Lai bibliotēkas darbs būtu koncentrēts uz stratēģiskajām plānā noteikto prioritāro mērķu un uzdevumu sasniegšanu, nepieciešams operatīvais plāns. Tajā ietverami šādi elementi:

- pakalpojumu orientācija
- stratēģiskajām plānā noteikto prioritāro mērķu un uzdevumu īstenošana
- saskaņotu stratēģiju operatīvo elementu izstrādāšana
- precīzu mērķu definēšana un izpildes termiņu noteikšana
- ieguldītā līdzekļu lēmumu atbilstošu paredzamo rezultātu noteikšana
- personāla līdzdalība plāna realizācijā
- atbildīgā personāla pienākumu precīza sadale
- regulāras plāna izpildes kontroles, vērtēšanas un koriģēšanas programma.

Ja bibliotēkas darbs rodas nepieciešamība pēc vietējās pavaldības organizācijām, konkrētās rīcības vai noteiktas procedūras, tai atbilstoši normatīvajiem aktiem jābūt precīzi formulētai un dokumentātai, informējot visas iesaistītās puses. Bibliotēkas pavaldības procesā ietilpst arī biznesa un tirgvedības plānu izstrādāšana, tirgus izpēte, sabiedrības vajadzību un bibliotēkas esošo un potenciālo lietotāju interešu analīze.

Perspektīvā plānošanai jābūt orientētai uz pozitīvu pārmaiņu un tajās cenšamies līdz minimumam samazināt paredzamā pēdējās perioda neērto pakalpojumu sniegšanu gan personālam, gan lasītājiem. Lai pārmaiņas noritētu efektīvi, tajās jābūt iesaistītiem visiem ieinteresētajiem personām.

6.3 Tīklu veidošana un uzturēšana

Bibliotēkas vadītājam jānodrošina tīklu veidošana un uzturēšana nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī, iespējami robežs izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas. Tas savukārt garantēs vietējā līmeņa lasītājiem plašāka spektra resursu pieejamību. Bibliotēkas

las t ju interes s t s vad t jam j veido labas darba attiec bas ar cit m sabiedriskaj m instit cij m, piem ram, skol m, viet j m pašvald b m un br vpr t gaj m organiz cij m, lai aktualiz tu bibliot kas k viet j sabiedrisko norišu un kult ras centra lom u sabiedr b . Iesp ju robež s bibliot kas vad t jam j r p jas ar par to, lai bibliot ka ie emtu akt vu un pozit vu vietu p rvald bas organizatoriskaj strukt r .

6.4 Finanšu p rvald ba

Finanšu p rvald ba un pl nošana ir vit li svar gi aspekti, lai bibliot ka funkcion tu ar optim liem rezult tiem, minim l m izmaks m un maksim lo atdevi. Šo m r u sasniegšanai bibliot kas vad t jam nepieciešams:

- izv l ties piem rot kos finansu resursu piesaistes pa mienus no valsts, pašvald bu un citiem avotiem
- pamatojoties uz bibliot kas ilgtermi a pl niem, izstr d t 3-5 gadu finansu s darb bas pl nu, kur atspogu ota pieš irt finansu izmantošana
- izdal t finansu bibliot kas politik noteikto un priorit t m atbilstošo pas kumu stenošanai
- l dzek u izmantošanas optimiz cijas nol kos iesp ju robež s veidot partnerattiec bas un sadarb bu resursu ieg d
- apr in t pas kumu un programmu izmaksas veiks m kai perspekt vajai pl nošanai
- izstr d t darb bas politiku regul rai atbilstošas infrastrukt ras atjaunošanai
- iesp ju robež s izmantot automatiz t s tehnolo ijas darba efektivit tes un produktivit tes paaugstin šanai
- ieviest sist mas, kas nodrošina katra darbinieka pilnu atbild bu par pieš irtu l dzek u izmantošanu
- uzlabot person la darb bas produktivit ti un efektivit ti.

6.5 Resursu p rvald ba

Iev rojama bibliot kas budžeta da a tiek izlietota daž du materi lu ieg dei. Bibliot kas vad t jam j nodrošina l dzek u sapr t gs izmantojums atbilstoši izvirz taj m priorit t m, k ar j seko ieg d to materi lu m r tiec gai glab šanai un pieejam bai, t d j di sniedzot maksim lo atdevi bibliot kas las t jiem.

6.6 Person lvad ba

Bibliot kas person ls ir svar g kais resursu elements, bet darbinieku algas parasti sast da liel ko budžeta da u. B tiski, lai person lvad ba norit tu iej t gi, konsekvienti un balst tos uz lietiš iem principiem, t d j di nodrošinot darba efektivit ti, augstu motiv cijas l meni un gandar jumu par paveikto. Svar g ko person lvad bas procesa elementu uzskait jums:

- Objekt va darbinieku pie emšanas proced ra. Amata apraksts un nepieciešam s pras bas amata kandid tam izstr d jamas pirms attiec g s vakances izsludin šanas. Intervijas j veic visiem amata kandid tiem vien dos apst k os. Pie emot l mumu par darbinieka iecelšanu amat , j pamatojas vien gi uz profesion lu v rt jumu un atbilst bu attiec gajam amatam, neietekm joties no jebk diem citiem faktoriem.
- Labas sazin šan s iesp jas starp iest des visu l me u darbiniekiem. Vad t jam regul ri j veic iekš j s saskarsmes sist mu p rbaude, lai p rliecin tos, ka darbinieki ir labi inform ti par bibliot kas visp r jo darb bas politiku un atseviš iem t s procesiem.
- Iesp ja person lam piedal ties bibliot kas politikas izstr d un cit s aktivit t s. Veicin ma darbinieku iniciat va iema u un pieredzes maksim lai izmantošanai. Person la iesaist šana l mumu pie emšanas proces aus darbiniekiem izjust l dzatbild bu bibliot kas pakalpojumu pilnveidošanas politik .
- Pie emami pozit vas darb bas principi, veidojot pašus sektorus speci lu uzdevumu veikšanai.

6.7 Bibliotēku sistēmu plānošana un attīstība

Lai nodrošinātu efektīvu resursu izmantošanu, bibliotēkai nepieciešams veselā sistēmu komplekss, piemēram, izsnieguma kontrolei, finanšu pārvaldībai, iekšējai komunikācijai. Bibliotēkai vadītājam jānodrošina attiecīgo sistēmu ieviešana, nepieciešamās gadījumā piesaistot specializētu personālu tūlīt uzturšanai. Nodrošināt darbinieku apmācību šo sistēmu lietošanai, turklāt regulāri veicama to efektivitātes pārskatīšana.

6.8 Pārmaiņu pārvaldība

Sakarā ar informācijas tehnoloģiju straujo attīstību, sociālo un demogrāfisko pārmaiņu pasaulē ar publiskās bibliotēkas, līdzīgi daudzām citām institūcijām, piedzīvo nepērtāktu dažādu grūtību prognozējamu pārmaiņu periodu. Tā rezultātā publiskajām bibliotēkām pavēršas neierobežotas iespējas, jo viens no to galvenajiem uzdevumiem ir informācijas nodrošinājums. Minētais process ir izaicinājums gan bibliotēkai vadītājam, gan personālam, kam jānodrošina, lai pārmaiņas tiktu ieviestas efektīvi, ar minimālu spriedzi gan atsevišķiem darbiniekiem, gan visai iestādei. Bibliotēkai vadītājam jānosaka apzinātie problēmas, kādas rodas nepērtāktu pārmaiņu rezultātā, kā arī izstrādāt risināšanas plānus.

6.8.1 Nākotnes plānošana

Bibliotēkai vadītājam jāpazīna dominējošie procesi gan bibliotēku nozarē, gan ārpus tās ietvariem, kas var būtiski ietekmēt bibliotēku darbātālkatstību. Vadītājam jāvelta laiks jaunākās informācijas apgūšanai un tālākizglītībai, lai varētu paredzēt gaidāmo pārmaiņu ietekmi uz bibliotēkas nākotnes veidolu, pašai informācijas tehnoloģijām. Bibliotēkai vadītājam jāseko ar tam, lai pārņemtu nākotnes perspektīvā būtisku informāciju par jauno personālu un bibliotēkai attīstības politikas izstrādātāji.

6.9 Pilnvaru deleģējums

Bibliotēkas vadītājs sadarbībā ar vietējo pavalsts pārvaldes organizāciju ir atbildīgs par publiskās bibliotēkas darbu. Tomēr arī tiem bibliotēkas darbiniekiem, kas ir atbildīgi par kdu no resursu veidiem – krājumiem, personālu vai telpām – veicamas noteiktas pārvaldības funkcijas un tas ir jāapzinās gan bibliotēkas vadītājam, gan attiecīgajiem darbiniekiem. Šī iemesla dēļ darbinieki nodrošināmi ar atbilstošu apmācību un iespēju robežsveidā jū piedalās bibliotēkas politikas izstrādā. Organizatoriskās atbildības funkcijas deleģējam darbiniekiem viszemākaj atbilstošaj līmenī. Precīzi un saprotami definējams, kādi pienākumi tiek deleģēti un kāds ir atskaites mehānisms augstāko līmeņu vadītājiem. Lai darbinieki efektīvi pildītu deleģētos pienākumus, nodrošināmas atbilstošas apmācības vadzinātājs. Plānveidīgā pilnvaru deleģēšanas sistēmā nodrošina iespēju optimāli izmantot darbinieku iemašas un pieredzi, kā arī plašas profesionālas izaugsmes iespējas. Tā paplašina arī bibliotēkas darbības procesos un attīstībai iesaistīto darbinieku skaitu, paaugstina darbīsniegtogandarījumu un veicina darbinieku karjeras izaugsmi.

6.10 Pārvaldības pamēieni

Publiskajās bibliotēkās izmantojami dažādi pārvaldības pamēieni. To nozīmīgums atkarīgs no vairākiem faktoriem, piemēram, kultūrvides, bibliotēkas lieluma un profila, citu organizāciju nodalījumu vadības stila, pieredzes un esošā finansējuma. Tā kā uzskaitītie publiskās bibliotēkas galvenie pārvaldības pamēieni izmantojami gandrīz jebkurā situācijā:

- sabiedrības vajadzību analīze
- pārraudzība un vērtēšana
- snieguma noteikšana.

6.10.1 Sabiedrības vajadzību analīze

Lai nodrošinātu sabiedrības vajadzību atbilstošus pakalpojumus, publiskajai bibliotēkai jānosaka šo vajadzību apjoms. Tā kā vajadzības un centieni ir mainīgi, to noteikšana regulāri jāatkrīto, valsts, ik pēc pieciem gadiem. Sabiedrības vajadzību vērtēšana ir process, kur bibliotēka apkopo detalizētu informāciju par vietējo sabiedrību, tās bibliotēkām un informācijām vajadzībām. Plānošana un darbības politikas izstrādāšana balstās uz vajadzību izpēti rezultātiem, tādējādi nodrošinot pieejamo pakalpojumu un vajadzību savstarpēju atbilstību. Dažs valsts sabiedrības vajadzību analīzes nepieciešamību vietējās pavalsts orgāni nosaka ar likumu. Apkopotajai informācijai ietveramas šādas ziņas:

- sociāli demogrāfiskā informācija par vietējo sabiedrību, piemēram, vecums, dzimums, etniskais sastāvs, izglītības līmenis
- dati par vietējām organizācijām, piemēram, izglītības iestādēm, veselības centriem, slimnīcām, soda izciešanas vietām, brīvprātīgo organizācijām
- informācija par vietējiem uzņēmumiem un komercdarbību
- ziņas par iedzīvotāju dzīvesvietām bibliotēkās pakalpojamā mikrorajona teritorijā
- sabiedriskā transporta pieejamības raksturojums
- dati par citu vietējo institūciju pieejamajiem informācijām pakalpojumiem.

Minētās uzskaites jums nav izsmērētas, tādēļ veicami papildus pētījumi, lai noskaidrotu, kāda informācija nepieciešama sabiedrības vajadzību analīzes veikšanai katrā konkrētā situācijā. Tomēr jebkurā vietējo apstākļu kontekstā būtisks aspekts ir vietējās sabiedrības profila noteikšana, kas bibliotēkās vadītājiem jānotiek pieejamo pakalpojumu attīstībai un publicitātei, ieviejojot konkrētās sabiedrības vajadzības. Sabiedrības vajadzību analīzes nolūkā veicamas regulāras lasītāju aptaujas, lai noskaidrotu, kādi bibliotēkai un informācijai pakalpojumi nepieciešami un kāda ir viņu attieksme pret jau esošajiem pakalpojumiem. Lasītāju aptauju šāna prasas ietvaros, tādēļ, ja bibliotēkās rīcībā

ir atbilstoši l dzek i, objekt v kus rezult tus var ieg t, ja aptauju veic ar bibliot ku nesaist ta organiz cija.

6.10.2 P rraudz ba un v rt šana

Izvirz to uzdevumu veikšanas gait bibliot kas vad bai j veic past v ga finanšu kontrole, darba procesu p rraudz šana un v rt šana. Administr cijas pien kums ir nodrošin t past v gu darba rezult tu kontroli, k ar sekot, lai darba strat ija un rezult ti nodrošin tu izvirz to m r u sasniegšanu. Aktu lu tenden u un virz bas identific šanai regul ri apkopjami statistikas dati. B tiski bibliot kas darba kontroles pa mieni ir sabiedr bas vajadz bu un las t ju apmierin t bas izp te, k ar darba efektivit tes r d t ji. Izstr d jama pied v to pakalpojumu kvalit tes, k ar to sabiedrisk noz m guma noteikšanas metodika. Regul ri veicama visu bibliot kas darb bas programmu un pakalpojumu v rt šana, lai p rliecin tos, ka tie:

- nodrošina izvirz to uzdevumu un galam r u sasniegšanu
- ir pietiekami aktu li un regul ri
- atbilst sabiedr bas piepras jumam
- sp j apmierin t main g s vajadz bas
- var tikt uzlaboti, pilnveidoti un p rskat ti
- ir nodrošin ti ar nepieciešamajiem resursiem
- atbilst pieš irtajam finans jumam.

Lai paaugstin tu bibliot kas darba procesu un proced ru efektivit ti un lietder bu, nepieciešams tos past v gi v rt t un p rskat t.

6.10.3 Snieguma r d t ji

Ticamas inform cijas pieejam ba par bibliot kas snieguma r d t jiem ir b tisks darba v rt juma, efektivit tes, lietder bas un pakalpojumu kvalit tes noteikšanas l dzeklis. Statistikas datu v kšana par bibliot kas resursiem, person lu, pakalpojumiem, apgroz bu, daž d m aktivit t m utt. nodrošina inform ciju turpm kai darba pl nošanai, nor da pak aut bu un sniedz atbalstu vad bai kompetentu l mumu pie emšan .

Lai izv rt tu un uzraudz tu bibliot kas m r u stenošanu, izmantojami š di snieguma r d t ji:

Izmantošanas r d t ji:

- izsniegums uz vienu iedz vot ju
- kop jais apmekl jumu skaits uz vienu iedz vot ju
- apkalpoto iedz vot ju procentu lais daudzums
- izsniegums uz vienu vien bu, t.i., resursu apgroz ba
- sniegto uzzi u skaits uz vienu iedz vot ju
- kop jais izsniegums darba laika stund
- elektronisko pakalpojumu un ne-gr matu materi lu pieejas punkti.

Resursu r d t ji:

- kop jais kr juma apjoms uz vienu iedz vot ju
- datortermin lu skaits uz vienu iedz vot ju
- tiešsaistes publisk s piek uves punktu skaits uz vienu iedz vot ju.

Cilv kresursu r d t ji:

- pilna laika darbinieku skaits uz kop jo iedz vot ju skaitu
- profesion lo darbinieku skaits uz iedz vot ju skaitu
- pilna laika darbinieku skaits uz las t ju skaitu.

Kvalitātes rādītāji:

- lasītāju apmierinātība
- apmierinātības pieprasījumi.

Izmaksu rādītāji:

- funkciju nodrošināšanas, pakalpojumu un aktivitāšu izmaksas
- darbinieku izmaksas atsevišķu funkciju veikšanai, piemēram, grāmatu apstrādei, dažādu programmu izpildei
- kopējās izmaksas uz vienu iedzīvotāju, lasītāju, apmeklētāju, pakalpojumu u.t.t.

Salīdzināmības rādītāji:

- statistikas dati salīdzinājumi ar citu radniecīgu starptautiska, nacionāla vai vietējā līmeņa bibliotēku darbības rādītājiem.

Līdzekļu ar dažādu izmaksu un pakalpojumu statistikas datu vākšanu un apkopšanu noskaidrojamas arī potenciālo bibliotēkās lasītāju vajadzības, veicot tirgus izpēti, turklāt izmantojot šim nolīkam pastāvīgas grupas un sabiedrības aptaujas.

Jānav pieejami precīzi statistikas dati par iedzīvotājiem, izstrādāt darba kvalitātes rādītājus ir sarežģīti. Šodien izmantojamas ziņas par iedzīvotāju kopskaitu, veicama izmaksu pielīdzināšana bibliotēkās lasītāju un apmeklētāju skaitam, kā arī salīdzināšana ar citiem līdzīgiem bibliotēkām.

6.10.4 Snieguma noteikšana

Snieguma noteikšana publiskajās bibliotēkās notiek jau vairākus gadus. Izstrādātā virkne rādītāju investīciju apjoma noteikšanai visos vai atsevišķos pakalpojumu veidos, to atdēvējot tajiem rezultātiem. Turklāt, piemēram, uzdevu dienesta izveidošanai nepieciešamas investīcijas atbilstošām personām, materiāliem, aprīkojumam un telpām. Atdeves rādītāji ir sākotnējie pieprasījumu skaits, apmierināto pieprasījumu skaits, ieguldītā resursu

apjoms, kā arī citu pakalpojumu, piemēram, rezervācijas dienestu ieguldījums. Iegto datu ikgadējais salīdzinājums aļauj noskaidrot, kā pilnveidojusies bibliotēkas sniegto pakalpojumu efektivitāte.

- Dānijas Nacionālā bibliotēku pārvalde (*Danish National Library Authority*) nodrošina publisko bibliotēku snieguma vērtējuma nepieciešamo datubāzi, programmatūru (*computer software*) un atbilstošu rokasgrāmatu. Tas nodrošina visām Dānijas publiskajām bibliotēkām vienotu pieeju informācijas apkopošanai, tādējādi ļaujot veikt rādītāju salīdzinājumu ar citām bibliotēkām un citu nozīmīgumu lasītāju aptauju rezultātiem. (<http://www.kib.dk>)
- Izstrādātā publisko bibliotēku pārvaldības sistēma. Tā pamatojas uz sociālo svides un sabiedrības pētījumiem un nosaka kultūras pasākumu plānošanas un īstenošanas kārtību, iesaistot vietējos iedzīvotājus, sekojot kolektīvās pārvaldības gaitai un nosakot publiskās bibliotēkas snieguma ietekmi uz vietējo sabiedrību.

Datortehnoloģijas vienkāršo snieguma mērīšanu un ļauj izstrādāt un ieviest mērīšanu bibliotēku pakalpojumu modeļus. Snieguma rādītāju noteikšana plānojama un konsekventi veicama noteiktā laikposmā. Detalizāta informācija par bibliotēkas snieguma rādītājiem rodama standartā: ISO 11620:1998 Informācija un dokumentācija. Bibliotēku darbības rādītāji (*Information and documentation. Library performance indicators*). Cits veids kā iegūt noderīgus rādītājus par bibliotēkas sekmīgumu ir salīdzināt ievades un izvades galvenos datus ar citām līdzīgām publiskajām bibliotēkām. Šie izejas dati palīdz bibliotēkai snieguma noteikšanā.

6.11 Tirgvedība un pakalpojumu attīstība

Lai pareizi izprastu lasītāju vajadzības un plānotu efektīvu to apmierināšanu, bibliotēkas vadība var izmantot tirgvedības pamērenus. Bibliotēkai jāreklamē savi pakalpojumi, lai informētu lasītājus par piedāvātajiem pakalpojumiem bibliotēkās un informāciju loģiski vajadzību nodrošināšanai.

6.11.1 Tīrģvedības un pakalpojumu attīstības stratēģija

Bibliotēkas rīcībā būt rakstiski izstrādāt komunikāciju, tīrģvedības un pakalpojumu attīstības stratēģiju, lai nodrošinātu visplašāko sabiedrības informāciju par pakalpojumiem. Stratēģijai jāietver tīrģvedības un komunikāciju, kā arī pakalpojumu popularizācijas programmu virtošanas metodes.

6.11.2 Tīrģvedības un pakalpojumu attīstības plāns

Tīrģvedības stratēģijas veiksmīgai īstenošanai bibliotēkai jāizstrādā uz kopīgo stratēģiju balstīts tīrģvedības un pakalpojumu attīstības plāns. Plānā ietverami šādi elementi:

- tradicionālo iespiedmateriālu, elektronisko resursu un saziņas līdzekļu izmantošana
- izstādes un ekspozīcijas
- efektīva norīžu sistēma bibliotēkas telpās un ārpus tām
- regulāra informācija par bibliotēkai pieejamajiem resursiem
- lasīšanas iemaņu un rakstpratības pasākumi
- pasākumu lasītājiem ārpus mājdzīvokļa
- grāmatu tirgi
- bibliotēku tīmekļa vietņu adreses
- saites uz radniecīgiem interneta resursiem
- bibliotēku draugu un atbalsta grupas
- ikgadējā bibliotēku nedēļas pasākumi un citas reklāmas aktivitātes
- ieviešanu atceres dienu un gadskārtu uzskaiti
- bibliotēku telefonu grāmatas un citi vietējas nozīmes uzdevumi
- finanšu līdzekļu piesaistes akcijas un kampaņas
- publicitātes pasākumi un uzstādīšanas plašāko sabiedrības grupām
- speciālas publikācijas, piemēram, par bibliotēkām vai vietējās sabiedrības vēsturi.

Saraksts nav pilnīgs, tas papildināms ar citiem vietējiem apstākļiem raksturīgiem elementiem.

6.11.3 Sadarbība ar plašsaziņas līdzekļiem

Bibliotēkas personālam jābūt apmācītam plašsaziņas līdzekļu izmantošanā, lai ar to starpniecību popularizētu bibliotēkas pakalpojumus, kā arī spētu apmierināt mediju pieprasījumus. Darbiniekiem jāapgūst iemaņas vietējai preseī paredzētu rakstu un paziņojumu preseī gatavošanā, jāpārvalda uzstāšanās un interviju sniegšanas prasme radio un televīzijā. Bibliotēkas personālam jāprot popularizēt bibliotēkas pakalpojumus telekomunikāciju tīklos, veidot bibliotēkas tīmekļa vietni.

6.11.4 Sabiedrības atbalsts

Bibliotēkas vadītājam jāpūljas, lai sabiedrība izprastu bibliotēkas sniegto pakalpojumu nozīmīgumu. Municipālajam, reģionālajam un nacionālajam finansētājiem jāapzinās bibliotēkas neatsveramā loma sabiedrības un tās atbalsta tīklā.

6.11.5 Sabiedrības atbalsta iegūšana

Bibliotēkai nepieciešama akceptēta darbības politika un stabila programma sabiedrības atbalsta iegūšanai. Tajā ietverami šādi elementi:

- “bibliotēkas draugu un atbalstītāju” apvienību organizāšana finansu līdzekļu piesaistei un vispārīgam atbalstam
- sadarbība ar vietējām institūcijām vienīgā iniciatīvā atbalstam, piemēram, jaunu kultūrceltniecībai vai jaunu pakalpojumu ieviešanai
- kontaktu dibināšana ar dažādiem sabiedrības grupu krājumu papildināšanai un konkrētu pakalpojumu uzlabošanas nolūkos

- sadarbība ar aužu grupām, kas gatavi izteikt savu viedokli, aizstātot bibliotēkas intereses un tās pakalpojumu attīstību
- bibliotēkas darbinieku piedalšanās daudzveidīgās aktivitātēs, tādējādi stiprinot sabiedrības izpratni par bibliotēkas nozīmīgumu.

Sabiedrības atbalsts bibliotēkai lielā mērā atkarīgs arī no tā, kā bibliotēka nodrošina pakalpojumu sniegšanu.

6.11.6 Aizstāvība

Bibliotēkai nepieciešama precīzi izstrādāta, apstiprināta un rakstiski fiksēta darbības politika, kurā definēta tās loma sabiedrības atbalsta piesaistīšanai.

Labi informēta sabiedrība spēj sniegt jebkuru atbalstu publiskajai bibliotēkai un aktīvi aizstāvēt tās intereses. Pozitīvas cilvēku atsauksmes par bibliotēku un tās pakalpojumiem ir viens no efektīvākajiem bibliotēku tirgvedības paņēmieniem. Ar interešu aizstāvšanu jāsaprot sadarbības vietējiem lēmumiem pieņemtiem konkrētiem rīcības pasākumiem noteikta juridiska, politiska vai finansiālā rakstura jautājuma risināšana.

6.11.7 Sadarbība ar pavalsts institūcijām

Bibliotēkas vadītājam vismaz reizi gadā jātiekas ar bibliotēkas finansu un pavalsts institūciju, lai pārbaudītu tās pakalpojumu efektivitāti, attīstības plānus, sasniegumus un pastāvīgos problēmas. Bibliotēkai jāņem vērā robežsajūgums par valsts iestāžu pārstrādi iesaistīšanās visos tās nozīmīgākajos pasākumos, piemēram, jaunas bibliotēkas atklāšana, jauna pakalpojuma ieviešana, interneta pieslēguma punkta vai jaunas kolekcijas atklāšana, finansu piesaistīšanas kampaņas pasākumi.

6.11.8 Dalba vietju sabiedrības dzīv

Viena no efektīvākajām reklāmas stratēģijām ir labi informētu bibliotēkas darbinieku un tās komitejas vai padomes locekļu līdzdalība sabiedrības pasākumos. Kā piemēri minamas šādas aktivitātes:

- jaunu grāmatu prezentācijas, informācija par pasākumiem radio un televīzijā
- darbība pieaugušo un bērnu literatūras un kultūras apvienībās
- publikācijas pastāvīgās laikrakstu sadaļās
- atbalsts organizācijām un kampaņām, kas cīnās pret analfabētismu
- iesaistīšanās vietējo organizāciju aktivitātēs
- atbalsts skolu iniciatīvām
- sadarbība ar vietējām vēstures un tēlošanas biedrībām
- dalība kādā no pakalpojumu sniegšanas organizācijām, piemēram, "Rotari klub"
- vietējo institūciju apmeklējumi bibliotēkas pakalpojumu popularizācijas nolūkā.

6.11.9 Vērtējums

Bibliotēkai jāveic pastāvīga tirgvedības programmas un pakalpojumu popularizācijas vērtēšana, kā arī jāseko, lai vērtējuma rezultāti tiktu iemēti vērtējamajās kotnes programmās.

1.pielikums

***IFLA/UNESCO* publisko bibliotēku manifesti**

Pieņemtie zināšanas

Sabiedrības un individuālā līmenī, labklājība un attīstība ir cilvēces pamatvērtības. Tās sasniedzamas tikai labi informētiem pilsoņiem, izmantojot demokrātiskās tiesības un aktīvi piedaloties sabiedrības dzīvē. Sabiedrības aktīvā līdzdarbošanās demokrātiskās attīstības atkarīga no individuālo izglītības līmeņa, kā arī brīvas un neierobežotas pieņemtie zināšanas, idejas, kultūrai un informācijai.

Publiskā bibliotēka kā vietējā līmeņa zināšanu ieguves avots nodrošina pamatapstākļus pilsoņu un sociālo grupu mērķizglītībai, patstāvīgai lēmumu pieņemšanai un kultūras attīstībai.

Manifesti paūst *UNESCO* nostādni par publisko bibliotēku kā iedarbīgu izglītības, kultūras un informācijas avotu, kā arī nozīmīgu cilvēku apziņu ietekmējošu miera ideju un garīgās labklājības nostiprināšanas līdzekli.

UNESCO aicina valstu un vietējās pārvaldības organizāciju atbalstīt un aktīvi iesaistīties publisko bibliotēku attīstībā.

Publiskā bibliotēka

Publiskā bibliotēka ir vietējais informācijas centrs, kas nodrošina pieejamību visu veidu zināšanām un informācijai.

Publiskās bibliotēkas pakalpojumi ir vienlīdz pieejami visiem, neatkarīgi no vecuma, rases, dzimuma, reliģijas, tautības, valodas vai sociālā statusa. Paši pakalpojumi un informācijas avoti nodrošināti tiem lasītājiem, kas dažādu iemeslu dēļ nevar izmantot ierastos pakalpojumus un dokumentus, piemēram, valodu minoritāšu pārstāvjus, cilvēkiem ar pašmācības vajadzībām, cilvēkiem slimnīcās vai ieslodzījumā.

Bibliotēkās jābūt visu vecuma grupu vajadzībām atbilstošiem materiāliem. Tā kā jūtos un pakalpojums tiek aujami visu veidu informācijas medijā un modernās tehnoloģijas, kā arī tradicionālie materiāli. Būtiska nozīme ir to kvalitātei un atbilstībai vietējām vajadzībām un apstākļiem. Materiāliem jāatspoguļo laikmetīgās tendences un sabiedrības attīstība, kā arī cilvēka radošais darbs un iztēles raksturogskāzmes.

Krājumi un pakalpojumi nedrīkst būt pakauti ideoloģiskā, politiskā vai reliģiskā rakstura cenzūrai, kā arī komerciālam spiedienam.

Publiskās bibliotēkas uzdevumi

Publiskajai bibliotēkai jāsniedz šādi ar informāciju, lasīšanu un rakstpratību, izglītību un kultūru saistīti pamatpakalpojumi:

1. bērnu lasīšanas iemaņu veidošana un nostiprināšana no agras bērnu vecuma;
2. atbalsts individuālajai izglītībai un pašizglītībai, kā arī visu lēmumu formā lajai izglītībai;
3. labvēlīgu apstākļu nodrošināšana personāla radošajai attīstībai;
4. bērnu un jauniešu iztēles un radošo spēju veicināšana;
5. kultūras mantojuma, mākslas un zinātnes sasniegumu, kā arī jaunatklājumu apzināšana;
6. visu izpildītājmākslas žanru izpausmju pieejamības nodrošināšana;
7. starpkultūru dialoga un kultūru daudzveidības veicināšana;
8. atbalsts mutvārdu kultūras tradīcijām;
9. piekūves nodrošināšana visiem sabiedrībai adresētajām informācijas veidiem;
10. atbilstošu informācionālo pakalpojumu sniegšana vietējiem uzņēmumiem, biedrībām un interešu grupām;
11. informācijas tehnoloģiju attīstības, informācijpratības un datorprasmju apguves sekmēšana;
12. atbalsts un dalība visām vecuma grupām paredzētajās literārsajās aktivitātēs un programmās, nepieciešamības gadījumos ar iniciatīvas šādu pasākumu organizāšanu.

Finans šana, likumi un t kli

Publisk s bibliot kas pakalpojumi parasti ir bezmaksas. Viet j s un valsts p rvaldes instit cijas ir atbild gas par publiskajam bibliot k m. Bibliot ku darbu nosaka speci li likumi, bet finans šanu nodrošina valsts un viet jie varas org ni. Bibliot kas darbam j b t noz m gam kult ras att st bas, inform cijas nodrošin šanas, las šanas veicin šanas un izgl t bas ilgtermi a strat isk pl na pamatkomponentam.

Lai nodrošin tu publisko bibliot ku darba valsts m roga koordin ciju un sadarb bu, likumos un strat iskajos pl nos paredzama uz vienotiem pakalpojumu sniegšanas standartiem pamatota valsts bibliot ku t kla izveide.

Publisko bibliot ku t kls veidojams sasaist ar nacion laj m, re ion laj m, zin tniskaj m un speci laj m, k ar skolu, koledžu un universit šu bibliot k m.

Darb ba un p rvald ba

Izstr d jama prec zi formul ta politika, kur noteikti m r i, priorit tes un pakalpojumi, emot v r viet j s sabiedr bas vajadz bas. Nodrošin ma efekt va profesion liem standartiem atbilstoša publisk s bibliot kas darba procesu organiz cija.

Veicin ma sadarb ba ar noz m giem partneriem, piem ram, las t ju grup m un atseviš iem profesion iem viet j , re ion l , valsts, k ar starptautisk m rog .

Pakalpojumiem j b t visiem sabiedr bas locek iem fiziski pieejamiem. Bibliot ku k m j b t izdev gi novietot m, taj s nepieciešami piem roti apst k i las šanai un m c b m, k ar atbilstoša tehnolo ija un las t jiem izdev gs darba laiks. Vienlaic gi nodrošin mi rpusbibliot kas pakalpojumi tiem las t jiem, kas paši nesp j apmekl t bibliot ku.

Bibliot ku pakalpojumi piel gojami diferenc t m sabiedr bas vajadz b m – gan pils t s, gan laukos dz vojšiem las t jiem.

Bibliotek rs ir akt vs starpnieks starp bibliot kas las t jiem un inform cijas resursiem. Adekv tu pakalpojumu nodrošin šanas priekšnoteikums ir bibliotek ra nep rtraukta profesion l apm c ba un t l kizgl t ba.

Lai pal dz tu las t jiem apg t bibliot kas resursu izmantošanas iema as, izstr d jamas rpusbibliot kas pakalpojumu un las t ju apm c bas programmas.

Manifesta stenošana

Valsts un vietējās varas pārstāvji, kā arī bibliotekāru sabiedrība visā pasaulē aicināta stenot *Manifestā* formulētos principus.

Manifests sagatavots sadarbībā ar Starptautisko Bibliotēku asociāciju un institūciju federāciju (*IFLA*).

Ar *Manifesta* tekstu vairāk nekā divdesmit valodās var iepazīties šeit :

<http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm>

2.pielikums

Somijas Bibliotēku likums (904/1998)

Izdots Helsinkos 1998. gada 4. decembrī.

Saskaņā ar parlamenta lēmumu noteikts:

1. nodaļa Mērķi

1. Likums nosaka, ka municipālajām publiskajām bibliotēkām jāsniedz bibliotēkniecības un informācijas pakalpojumi, kā arī jāpopularizē šie pakalpojumi gan valsts, gan reģionālajam līmenī.
2. Publisko bibliotēku bibliotēkro un informāciju pakalpojumu mērķis ir nodrošināt pilsoņiem vienlīdzīgas iespējas personāli, literatūru un kultūras nodarbus, nepātrauktai zināšanu līmeņa, personīgo un pilsonisko iemaņu attīstībai, internacionalizācijai un mērķizglotībai.

Bibliotēku darbam jārisinā ar virtuālo un interaktīvo pakalpojumu attīstības veicināšana, to izglītojošu un kultūras saturu atklāšana.

2. nodaļa Bibliotēku un informācijas pakalpojumu organizācija

3. Municipālīte ir atbildīga par likumā minēto bibliotēku un informācijas pakalpojumu organizāciju.

Municipalities are required to provide information services and to ensure that they are available to all citizens in an accessible manner. Municipalities are also required to ensure that the information services are available to all citizens in an accessible manner.

Bibliotēkas ir jānodrošina ar pakalpojumiem bibliotēku un informācijas darba speciālistiem un pastāvīgā atjaunošanas procesā esošiem bibliotēkas materiāliem un iekārtām.

Bilingvāls municipalitāšu vienlīdzīgu pamatiem ir emamas vārābu valodu pārstāvju intereses.

Municipālajos apgabalos, kas atrodas vēsturiskajās šīs apdzīvotajās teritorijās, uz vienlīdzīgu pamatiem ir emamas vārābu, tātad somu valodu grupu intereses.

3. nodaļa Bibliotēku un informācijas pakalpojumu tīkls

4. Publiskajai bibliotēkai jāstrādā valsts un starptautiskās nozīmes bibliotēku un informācijas tīklu ietvaros sadarbībā ar citām publiskajām, zinātniskajām un izglītības iestādēm bibliotēkām.

Bibliotēkas, kas darbojas kā publisko bibliotēku tīklu centrālās bibliotēkas un provinču bibliotēkas, papildina publisko bibliotēku sniegtos pakalpojumus.

Publisko bibliotēku centrālās bibliotēkas ir municipalitātes publiskās bibliotēkas, kuru ar municipalitātes piekrišanu ir apstiprinājusi atbilstošā ministrija. Tās darbības sfērā aptver visu valsti.

Provinciālās bibliotēkas ir municipalitātes publiskās bibliotēkas, kuru ar municipalitātes piekrišanu ir nozīmējusi atbilstošā ministrija. Tās darbības sfērā nosaka attiecīgā ministrija.

Centrālās bibliotēkas un provinces bibliotēkas uzdevumus nosaka pašs dekrets. Ministrija pēc konsultācijām ar municipalitāti var atcelt centrālās vai provinces bibliotēkas statusu.

4. nodaļa Bibliotēku bezmaksas pakalpojumi

5. Konkrētās bibliotēkas krājumu izmantošana un to izsniegšana lasītājiem ir bezmaksas pakalpojums.

Grāmatu un citu publiskās bibliotēkas dokumentu izsniegšana, izmantojot centrālās un provinces bibliotēkas starpbibliotēku abonementu, ir bezmaksas pakalpojums.

Par citiem bibliotēkas pakalpojumiem municipalitāte var noteikt maksu, kas nepārsniedz šo pakalpojumu pašizmaksu.

Izņēmuma gadījumos pašizmaksas apjomā noteikt maksu var to pārsniegt.

5. nodaļa Vērtējums

6. Bibliotēku un informācijas pakalpojumu snieguma vērtēšanu veic municipalitāte.

Vērtēšanas mērķis ir uzlabot piekļuvi bibliotēku un informācijas pakalpojumiem un sekmēt to attīstību. Vērtējuma ietverta bibliotēku un informācijas pakalpojumu nodrošināšanas, snieguma kvalitātes un izmantoto resursu efektivitātes kontrole.

Katrai municipalitātei ir pienākums piedalīties minētajā vērtēšanā.

Lēmumus par valsts mēroga vērtēšanu un dalību starptautiskos vērtējumos pieņem atbilstošā ministrija, kas vērtēšanu veic kopā ar provinces pārvaldes iestādi. Municipalitāte piedalās šajās apakšpunktā minētajā vērtēšanā.

Nozīmīgākajiem vārtējuma atzinumiem jābūt publiski pieejamiem.

6. nodaļa Bibliotēku un informācijas dienestu valsts pārvalde

7. Atbilstošajai ministrijai jābūt bibliotēku un informācijas dienestu valsts mēroga administratoram. Provinces pārvaldes iestādei jābūt reģionālajam administratoram. Provinces valsts pārvaldes iestādes uzdevumus nosaka atbilstošs dekrēts.

7. nodaļa Citi noteikumi

8. Bibliotēku sistēmās jābūt pietiekamam skaitam kvalificētu bibliotēku un informācijas darbinieku un citu personālu.

Bibliotēku darbinieku kvalifikācijas kritērijus nosaka atbilstošs dekrēts.

Atsevišķos gadījumos atbilstošā ministrija var pieņemt izņēmumus formālajos kvalifikācijas kritērijos.

9. Lai daļēji segtu bibliotēku darba izmaksas, municipalitāte atbilstoši *Izglītības un kultūras finansējuma nodrošinājuma likumam (Act on the Financing of Educational and Cultural Provision(635/1998))* saņem noteiktu valsts palīdzību.

Lai daļēji segtu bibliotēku celtniecības un rekonstrukcijas izmaksas, municipalitāte saņem *Izglītības un kultūras finansējuma nodrošinājuma likumā* noteiktus valsts dotācijas. Bibliobusa vai grāmatu pārvaldīšanai paredzētā kuģa iegāde pielīdzināma celtniecībai.

10. Bibliotēka var izstrādāt pašus noteikumus, kuros ietverta to izmantošanas kārtība, kārtības rīki un pienākumi. Par bibliotēkas noteikumu pārkāpšanu piemērojams pārkāpumam atbilstošs naudas sods.

11. Detalizēti likuma piemērošanas noteikumi izklāstami statistiski.

Somijas bibliotēku dekrēts (1078/998)

Izdots Helsinkos 1998.gada 18.decembrī.

1. paragrafs Publisko bibliotēku centrālās bibliotēkas funkcijas

Publisko bibliotēku centrālās bibliotēka

1. darbojas kā valsts starpbibliotēku abonementa centrs
2. veicina publisko bibliotēku savstarpīgo sadarbību, kā arī publisko un zinātnisko bibliotēku sadarbību
3. izstrādā ieteicamās metodes un paņēmienus bibliotēku un informācijas pakalpojumu organizācijai
4. steno citas atbilstošās ministrijas noteiktās funkcijas.

2. paragrafs Provinces bibliotēkas funkcijas

Provinces bibliotēka

1. sniedz atbalstu savam reģiona publiskajām bibliotēkām informācijas un starpbibliotēku abonementa pakalpojumu nodrošināšanai
2. attīsta informācijas pakalpojumus bibliotēkās pārvaldītajā reģiona robežās
3. nodrošina attiecīgajam nodarbinātībniekiem bibliotēku personāla apmācības jaunu darba formu un attīstības projektu ieviešanu
4. steno citas atbilstošās ministrijas noteiktās funkcijas.

3. paragrāfs Provinces pārvaldes funkcijas

Provinces pārvalde

1. sadarbojas ar atbilstošo ministriju paraugu un sekmē bibliotēku un informācijas pakalpojumu attīstību, kā arī vērta pakalpojumu pieejamību un kvalitāti
2. veicina reģionālo, nacionālo un starptautisko attīstības projektu izstrādāšanu bibliotēku un informācijas darbībā
3. īsteno citas atbilstošas ministrijas noteiktas funkcijas.

4. paragrāfs Kvalifikācijas prasības

Ne mazāk kā divi trešdaļi personāla, par ko runāts *Bibliotēku likuma (904/1998)* 8.nodaļas 1.apakšpunktā, jābūt universitātes grādam, koledža diplomam vai profesionālai kvalifikācijai, kas ietver vai ir papildināta ar minimums 20 ieskaitām bibliotēkzinātnu un informācijas zinātnu universitātē vai profesionālā mācību iestādē. Kvalifikācijas prasības personai, kas atbild par bibliotēku un informācijas darbu municipalitātē, noteikts augstākais universitātes grāds, kas ietver vismaz 35 ieskaites bibliotēkzinātnu un informācijas zinātnā.

5. paragrāfs Stāšanās spēkā

Dekrēsts stājas spēkā 1999.gada 1.janvārī.

4.paragrāfa 1.apakšpunkta noteikumi neattiecas uz darbiniekiem, kas pieņemti darbā pirms Dekrēta apstiprināšanas.

Uz jebkuru vakances aizpildīšanas procedūru, kas norit jūsi pirms Dekrēta apstiprināšanas, attiecināmas kvalifikācijas prasības, kas bijušas spēkā pirms šī Dekrēta apstiprināšanas.

Līdz Dekrēta apstiprināšanai veicami tūlītēji pasākumi, kas nepieciešami, lai nodrošinātu nepieciešamību pasākumiem.

6. paragrafs Pagaidu noteikumi attiecībā uz personām

Šeit nav apskatīti

7. paragrafs Pagaidu noteikumi attiecībā uz mēģinājumiem pabeigšanu

Šeit nav apskatīti

3.pielikums

Las t ju harta

Vair kas publisk s bibliot kas izstr d jušas speci las las t ju hartas. K piem rs public ta Bakingemš ras gr fistes bibliot kas (Anglij) Las t ju harta.

Bakingemš ras gr fistes bibliot kas las t ju harta

V loties, lai Bakingemš ras bibliot kas apmekl t ji sa emtu visaugst k s kvalit tes pakalpojumu, Hart noteikti standarti, ko cenšamies ieviest vis s bibliot k s, kurus las t jiem ir ties bas sagaid t. Hart run ts ar par to, k r koties, ja v laties, lai pakalpojumi main tos vai uzlabotos.

Bibliot kas sol jums

- Bakingemš ras gr fistes teritorij ir fili u un p rvietojamo bibliot ku t kls. Konsult cij s ar viet jiem iedz vot jiem p rliecin mies, ka darba laiks iesp ju robež s atbilst vi u vajadz b m.
- Elektroniskie katalogi fili l s nodrošin s klientus ar detaliz tu inform ciju par visu bibliot ku kr jumu saturu.
- Izsniegtos materi lus var nodot atpaka vai pagarin t to izmantošanas termi u ne tikai taj bibliot k , kur tie izsniegti, bet ar jebkur cit gr fistes bibliot k .

Sol jumi pakalpojumu sniegšan

- J s apkalpos ar identifik cijas kart m nodrošin ti darbinieki, kas apm c ti las t ju apkalpošan .
- M su darbinieki b s izpal dz gi un laipni, apguvuši prasmes un pieredzi, kas auj labi veikt darba pien kumus.

- Pie letes vai uzzi u galda, iz emot las t ju piepl duma maksimumstundas, jums nen ksies gaid t ilg k par 3 min t m.
- Piepras juma izpildes laik tiks sniegta atbildes uz jaut jumiem, k ar inform cija par pas t juma izpildei nepieciešamo laiku.
- M s atbild sim uz v stul m un telefonu zvaniem tri un kvalific ti ne ilg k k tr s darba dienu laik . Nepieciešam bas gad jum 10 darba dienu laik tiks sniegta izv rst ka atbilde.
- 70% piepras to materi lu m s nodrošin sim 15 dienu laik un 80% - 30 dienu laik . Ilg k var n kties gaid t bieži piepras tus vai rpus gr fistes robež m pas t mus materi lus. Ja tas b s nepieciešams, m s inform sim j s par pas t juma izpildes gaitu.

Sol jumi attiec b uz vien du pieejam bu

- M s nodrošin sim pakalpojumu, kas atspogu o viet jo sabiedr bu kult ru un valodu daudzveid bu.
- M s dar sim visu, lai nodrošin tu infrastrukt ras un pakalpojumu pieejam bu cilv kiem ar paš m vajadz b m.
- M s nodrošin sim bibliot kas pakalpojumu paš m las t ju grup m, taj skait pie m jas piesaist tiem un valsts apr p esošiem.
- M su person ls sa ems nepieciešam s konsult cijas un apm c bu, kas aus bez jebk das diskrimin cijas apmierin t visu las t ju vajadz bas.

Sol jumi uzklau t un konsult t

- M s sniegsim detaliz tu inform ciju par pakalpojumiem, kad vien J s to v l sieties.
- M s uzklau sim j su viedokli par bibliot kas darbu. Ieteikumus vai viedok us, kuros j s grib tu dal ties, izsakiet viet j s bibliot kas vad bai vai aizpildiet atsauksmju, s dz bu un ierosin jumu veidlapu.

- Katr bibliot k vismaz reizi trijos gados m s veiksīm las t ju apmierin t bas p tniec bu un public sim t s rezult tus.
- M s konsult simies ar las t jiem par galvenajiem jaut jumiem, kas saist ti ar bibliot kas pakalpojumiem, un inform sim par izmai m un att st bas tendenc m.

M s r p gi sekosim, lai Hart ietvertie sol jumi tiktu iev roti. Darba standarti katru gadu tiks p rskat ti un public ti.

4. pielikums

Ontario (Kanāda) un Barselonas (Spānija) bibliotēku ku standarti

Nav universāla standarta, kas noteiktu publisko bibliotēku lielumu. Tomēr dažs valstis un reģionos šādi standarti ir izstrādāti. Ķēdergi piemēri bibliotēku plānošanai pielikumā ietverti standarti, ko izmanto Ontario (Kanāda) un Barselona (Spānija). Izširošais faktors, kas nosaka galveno bibliotēkas telpu platību, ir sabiedrības konkrētās vajadzības. Pielikumā publicētie piemēri izmantojami saistībā ar *Vadlīniju* paragrāfa 3.10 *Bibliotēku ēkas* apakšpunktiem.

Plānojot bibliotēku, jāņem vērā, ka automatizācija ir mainījusi pakalpojumu struktūru, tāpēc bibliotēkas telpu plānojums jāievēro esošs un paredzams tehnoloģiju izmaiņas.

Ontario publiskās bibliotēkas vadlīnijas 1997

Lai noteiktu nepieciešamo telpu platību, Ontario publiskajās bibliotēkās izmanto šādus parametrus.

1. **Vidējā platība uz vienu cilvēku.** Sabiedrība, kurā iedzīvotāju skaits nesasniedz 100 000, atbilstošais standarts nosaka 56m² (600 kv. pēdas) uz 1000 iedzīvotājiem.
2. **Kas lieluma noteikšanas galvenie komponenti.**
 - (1) Krājumiem paredzamā platība: krājumiem nepieciešamā platība nosakāma, izmantojot vidējo standartu – 110 sējumi uz 1m² (10,8 kv. pēdas). Šādā platībā nodrošina nelielu plauktu augstumu un pietiekami platas starpplauktu ejas specializētās zonās, piemēram, telpās, kur izvietoti bērnu un uzziņu literatūras krājumi, un standartizētu plauktu augstumu un platumu lielākās zonās, kur izvietota nozaru literatūra.

Nepieciešamā platība = 1m² (10,8 kv.pēdas) uz katrām 110 sējumiem.

- (2) Apmeklētājiem paredzamā platība: pieņemamais standarts lasītājiem nepieciešamai platībai bibliotēkās ir 5 lasītāju vietas uz 1000 iedzīvotājiem. Bibliotēkai nepieciešamas arī individuālas mēcību vietas pieaugušo un bērnu zonās, kā arī *neformālas sēdvietas*, uzziņu literatūras galdi, audiovizuālo materiālu izmantošanas darbastacijas un publiskas interneta piekļuves vietas. Standarts katrai lasītāju vietai paredz 2,8m² (30 kv.p.das).
- (3) Darbiniekiem paredzamā platība: ieteicamais standarts, ko izmanto personāla skaitliskās sastāva noteikšanai, paredz 1 darbinieku uz 2000 iedzīvotājiem (skatīt arī *paragrāfu 5.6*). Darbiniekiem nepieciešamā platība nosakāma, pamatojoties uz standartu, kur uz vienu darbinieku paredz 16,3m² (175 kv.p.das). Ieteikums piemērojams darba vietai, lasītāju apkalpošanas galdu, gaitēju, atpūtas telpu, slēgtu telpu plānošanai. Nepieciešamā platība: 16,3m² (175 kv.p.das) uz vienu darbinieku, ja paredzēts 1 darbinieks uz 2000 iedzīvotājiem.
- (4) Daudzfunkcionālais zīdulis: platības nosakāmas atbilstoši bibliotēkas plānotajiem pakalpojumiem – kursiem, mācību programmas.
- (5) Tehniskās telpas: minētās platības ietilpst tualetes, apsardzes telpas, darbnīcas, lifti, kāpņu telpas utt. Nepieciešamā platība pārcēlma telpām maziņš, ja bibliotēkai ir kopīgas tehniskās telpas ar citu tajā pašā kvadrātā izvietotu iestādi. Tehnisko telpu platība nosakāma: 20% no bibliotēkas izmantojamās platības (t.i., 20% no kopplatības, kas uzskaitāta 1.-4.apakšpunktā).
- (6) Minimālā kopplatība. Bibliotēkai projektētās kopplatības nedrīkst būt mazāka par 370m² (4000 kv.p.das).

Daudzfili u sist m atseviš as fili les plat ba nedr kst b t maz ka par 230m² (2500 kv. p das), kam pievienojami 14m² (150 kv. p das) uz katriem papildus 1000 s jumiem, ja kr jums p rsniedz 3000 s jumus.

Ontario Public Library Guidelines: A Development tool for small, medium and country libraries. 1997. Sudbury, Ontario: Ontario Library Service North.

Diputació de Barcelona bibliotēku dienests : publiskas bibliotēkas pamatstandarti

Pārskats par 1999. gada marta

	Filiālbibliotēka				Centrālā bibliotēka		Reģionālā bibliotēka	
	Pilsētās 3000-5000	Pilsētās 5000-10000	Pilsētās 10-20000	Pilsētās 20-30000	Pilsētās 30-50000	Pilsētās Vairākus 50000	Pilsētās Līdz 50 000	Pilsētās Vairākus 50000
LEDZVOTĀJU SKAITS								
TELPAS, m²								
Publiski pieejamās platības								
Vestibilis	15-15	15-30	30-40	40-60	60-110	110-150	60-110	110-150
Daudzfunkcionālais	-50	50-60	60-80	80-100	100-150	150-200	100-150	150-200
Vispārīgā izsniegumiem uzzīmē	130-200	200-270	270-410	410-645	645-930	930-1450	580-930	930-1450
Žurnāli / audiovizuāliem materiāliem	60-90	90-100	100-115	115-140	140-250	250-400	110-250	250-400
Platības mēriem	60-90	90-120	120-160	160-225	225-300	300-360	180-300	300-360
Personālam paredzētās platības								
Darba telpas	15-15	15-20	20-20	20-30	30-40	40-100	50-65	65-180
Saimniecības telpas	20-30	30-40	40-60	60-80	80-150	150-230	115-210	210-350
Atpūtas telpas	-10	10-10	10-15	15-20	20-30	30-35	20-35	35-40
Automāšņu novietne					-40	40-75	75-150	150-170
Bibliotēkārā darba platība	300-500	500-650	650-900	900-1300	1300-2000	2000-3000	1300-2200	2200-3300
Palīgelpas								
Tehniskās telpas)							
Koridori u.c.)	Kopējā būvplānā veido bibliotēkārā darba platība plus 30%						
Labiercības)							
Kas kopplatība	390-650	650-845	845-1170	1170-1690	1690-2600	2600-3900	1690-2860	2860-4290
APRĀKŪMUS								
Darba vietas lasīšanai, darbam ar audiovizuālo tehniku un datoriem (darba vietu skaits)								
Vispārīgā	20-30	30-40	40-60	60-85	85-115	115-145	50-115	115-145
Platības mēriem	15-20	20-25	25-35	35-50	50-65	65-75	40-65	65-75
Žurnāli: galdi	2-4	4-4	4-6	6-10	10-15	15-20	6-15	15-20
neformāli	6-8	8-10	10-10	10-15	15-20	20-25	10-20	20-25
Audiovizuālā tehnika		6-8	8-12	12-16	16-20	20-25	16-20	20-25
Personālie datori	4	6-8	8-10	10-14	14-18	18-27	14-18	18-27
CD-ROM datubāzes (kompaktdiski)		1-2	2-2	2-4	4-5	5-9	5-6	6-9
Daudzfunkcionālais	-35	35-45	45-60	60-75	75-115	115-150	75-115	115-150
Plauktu platība: 33 grāmatas x m	300	395-760	760-1090	1090-1515	1515-2120	2120-2725	1820-2425	2425-3335
CD turētāji: 225 CD/60x90 cm		5-7	7-10	10-13	13-17	17-25	15-20	20-30

Resursu saraksts

Vispārējais jautājums

An Chomhairle Leabharlanna (The Library Council), *Joining forces: delivering libraries and information services in the information age*, Dublin, The Library Council, 2000.

Associazione Italiana Biblioteche, *Linee guida per la valutazione delle biblioteche pubbliche Italiane*, Rome, Associazione Italiana Biblioteche, 2000.

Baró i Llambias, M and Mañà i Terré, T., *Formarse per informzarse: propostes per a la integracio de la biblioteca a l'escola*, Barcelona, Edicions 62, Rosa Sensat, 1994.

Benton Foundation, *Buildings, books and bytes: libraries and communities in the digital age*, published by the Benton Foundation at the request of the W. K. Kellogg Foundation, 1996.

<http://www.benton.org/Library/Kellogg/buildings.html>

Benton Foundation, *Local places, global connections: libraries in the digital age*, published by the Benton Foundation and Libraries for the Future, 1999.

<http://www.benton.org/Library/Libraries/home.html>

Bibliotheken '93. Strukturen - Aufgaben - Positionen, Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände (BDB), Berlin, Goettingen, BDB, Berlin, Deutsches Bibliotheksinstitut, 1994.

Calenge, Bertrand, *Les petites bibliothèques*, Paris, Cercle de la librairie, 1993. Council for Cultural Cooperation, Culture Committee, *Council of Europe/EBLIDA guidelines on library legislation and policy in Europe*, 2000.

Dominguez Sanjurjo, Maria Ramona, *Nuevas formas de organizacion y servicios en la biblioteca publica*, Gijon, Spain, Trea, 1997.

England. Culture, Media and Sport Committee (UK), *Culture, Media and Sport - sixth report - public libraries*, London, House of Commons, 2000.

<http://www.parliament.the-stationery-office.co.uk/pa/cm199900/cmselect/cmcmds/241/24102.htm>

England. Department of Culture, Media and Sport, *Comprehensive, efficient and modern public libraries - standards and assessment*, London, Department of Culture, Media and Sport, 2001.

England. Libraries, Information and Archives Division, *Libraries for all: social inclusion in public libraries: policy guidelines for local authorities in England*, London, Department for Culture, Media and Sport, 1999.

England, Library and Information Commission, *New library: the people's network*, London, Department for Culture, Media and Sport, 1998.

Finland. Ministry of Education, *Public libraries in Finland - gateways to knowledge and culture*, Helsinki, Ministry of Education, 1999.

http://www.minedu.fi/minedu/culture/libraries_gateways.html

Firsov, V. R., *GoSudarstvennoye zakonodatelnoye regulirovanie dejatelnosti bibliotek*, St Petersburg, Rossijskaja natsionalnaja biblioteka, 2000.

Florida Library Association, *Standards for Florida public libraries: a vision for the 21st century*, Florida, Florida Library Association, 1995.
<http://www.dos.state.fl.us/dlis/Standards/index.html>

Germany. Working Party Joint Career Profile of the BDB, *Career profile 2000: the changing roles of libraries and librarians*, Berlin, Bundesvereinigung Deutscher Bibliotheksverbände eV, 2000. <http://www.bdbverband.de/index2.html>

Greenhalgh, Liz and Worpole, Ken with Landry, Charles, *Libraries in a world of cultural change*, London, UCL Press, 1995.

Hayes, Robert M. and Waiter, Virginia A., *Strategic management for public libraries: a handbook*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1996.

Himmel, Ethel and Wilson, William James, with the ReVision Committee of the Public Library Association, *Planning for results: a public library transformation process - the guidebook*, Chicago, American Library Association, 1998.

Himmel, Ethel and Wilson, William James, with the ReVision Committee of the Public Library Association, *Planning for results: a public library transformation process - the how-to manual*, Chicago, American Library Association, 1998.

IER Planning, Research and Management Services, *The library's contribution to your community: a resource manual for libraries to document their social and economic contribution to the local community*, Gloucester, Ontario, Canada, Southern Ontario Library Service, 1998.

Illinois Library Association, *Serving our public: standards for Illinois public libraries*, Chicago, Illinois Library Association, 1997.

Information Centre for Information Ethics
<http://www.infoethics.net>

Information on guidelines and standards in Spain
<http://www.fundaciongsr.es/documentos/default3.htm>

Information on library law in Spain
http://www.mcu.es/legislacion/i_legislac.html

Ireland. Department of Environment and Local Government, *Branching out: a new public library service*, Dublin, Stationery Office, 1998.

ISO 11620, *Information and documentation. Library performance indicators*, Geneva, ISO, 1998.

King Research Ltd, *Keys to success: performance indicators for public libraries: a manual of performance measures and indicators*, London, HMSO, 1998.

Kulicova, L. V., *Publichnaja biblioteka v uslovijah mestnogo samoupravlenija, Posobie*, St Petersburg, Rossijskaja natsionalnaja biblioteka, 2000.

La biblioteca escolar en el contexto de la reforma educativa: documento marco,

Madrid, Ministerio de Educacion y Ciencia, 1995.

La biblioteca publica, un compromiso politico: primeras jornadas "Biblioteca publica y politicas culturales", Barcelona, Fundacion Bertelsmann, 1997.

Library Association, *Code of professional conduct and guidance notes*, 3rd edn, London, The Library Association, 1999.

Library Association, *Model statement of standards for public library services*, London, The Library Association, 1995.

Library Association, Public Library Charter Working group, *A charter for public libraries*, London, The Library Association, 1993.

Library Board of Queensland, *Guidelines and standards for Queensland public libraries*, Brisbane, Library Board of Queensland, 1997.

McClure, Charles R., et al., *Planning and role setting for public libraries: a manual of options and procedures*, Chicago, American Library Association, 1987.

Le metier de bibliothecaire, Paris, Cercle de la librairie, 1996.

Modelnij standart dejatelnosti publichnoj biblioteki, Proekt 9 vinositsja na obsugdenie Sektsiej po bibliotechnoj politike i zakonodatelstvu RBA, St Petersburg, 2000.

Moore, Nick, *Measuring the performance of public libraries*, Paris, UNESCO, 1989.

Ontario Library Service North, *Ontario public library guidelines: a development tool for small, medium and county libraries*, Sudbury, Ontario, Canada, Ontario Library Service North, 1997 (with updates to June 2000).

Oregon Library Association, *Standards for Oregon public libraries 2000*.
<http://www.olaweb.org/pld/standards.html>

Ot massovoj k publichnoj biblioteke, Materiali seminara (10-11 Nojabrja 1992 Moskva), Moscow, 1993.

Performance measurement and quality management in public libraries, Proceedings of IFLA Satellite Meeting, Berlin, 25-28 August 1997, Berlin, Deutsche Bibliothekinstitut, 1998.

Rural information provision in developing countries: measuring performance and impact, prepared for UNESCO on behalf of IFLA by Antoinette F. Correa, Kingo J. Mchombu, Djibril Ndiaye, Gloria M. Rodriguez, Diana Rosenberg and N. U. Yapa, Paris, UNESCO, 1997. http://www.unesco.org/webworld/highlights/rural_250399.html

Salaberria, Ramon, *Bibliotecas publicas y bibliotecas escolares: una colaboracion imprescindible*, Madrid, Ministerio de Educacion y Cultura, 1997.

Scotland. Convention of Scottish Local Authorities, *Standards for public library services in Scotland: a report by a working party appointed by the Arts and Recreation Committee of the Convention of Scottish Local Authorities*, Edinburgh, Convention of Scottish Local Authorities, 1995.

Singapore. Library 2000 Review Committee, *Investing in a learning nation: report of*

the Library 2000 Review Committee, Singapore, SNP Publishers, 2000.

Sturges, Paul and Neill, Richard, *The quiet struggle: information and libraries for the people of Africa*, 2nd edn, Mansell, London, 1998.

Taesch-Wahlen, Danielle, *Concevoir, realiser et organiser une bibliotheque: memento a l'usage des élus, des responsables administratifs et des bibliothecaires*, Paris, Cercle de la librairie, 1997.

Texas Library Association, Public Libraries Division, Standards Committee, *Guidelines for Texas public libraries*, Austin, Texas, Texas Library Association, 1992.

Turner, Bridget, *Research document of the lack of study facilities in Gauteng Province and its impact on community libraries*, Gauteng Provincial Library and Information Services, South Africa, 1999.

Wisconsin Department of Public Instruction, *Wisconsin public library standards*, 3rd edn, Madison, Wisconsin, State of Wisconsin Department of Public Instruction, Public Library Development, 2000. <http://www.dpi.state.wi.us/dlcd/pld/standard.html>

Zweig, Douglas, Wilcox Johnson, Debra, Robbins, Jane, et al., *The TELL IT! manual: the complete program for evaluating library performance*, Chicago, American Library Association, 1996.

kas

Brawner, Lee B., and Beck, Donald K. Jr, *Determining your public library's future size: a needs assessment and planning model*, Chicago, American Library Association, 1996.

Dahlgren, Anders, *Planning the small library facility*, 2nd edn, Small Libraries Publication, #23, Chicago and London, Library Administration and Management Association, 1996.

Dahlgren, Anders, *Public library space needs: a planning guide*, 1998, State of Wisconsin, Department of Public Instruction, Public Library Development, 1998. <http://www.dpi.state.wi.us/dlcl/pld/plspace.html>

IFLA Section on Library Buildings and Equipment, *Intelligent library buildings: proceedings of the tenth seminar of the IFLA Section on Library Buildings and Equipment, The Hague, Netherlands, 24-29 August, 1997*, Marie-Francoise Bisbrouck and Marc Chauveinc (eds), IFLA Publication - 88, Munich, K. G. Saur, 1999.

Koontz, Christine M., *Library facility siting and location handbook*, Westport, Conn., Greenwood Press, 1997.

McCabe, Gerard, *Planning for a new generation of public library buildings*, Westport, Conn., Greenwood Press, 2000.

Prototipo de bibliotecas publicas, Madrid, Ministerio de Cultura, 1995.

Sannwald, William W., *Checklist of library building design considerations*, 3rd edn, Chicago, American Library Association, 1997.

IFLA/UNESCO manifesti

IFLA, Section of Public Libraries, *The IFLA/UNESCO Public Library Manifesto*, The Hague, IFLA, 1995. Available in various languages at:

<http://www.ifla.org/VII/s8/unesco/manif.htm>

IFLA, *The IFLA/UNESCO School Library Manifesto*, Ottawa, National Library of Canada, 1999.

IFLA standarti un vadl nijas

IFLA, Mobile Libraries Round Table, *Mobile library guidelines*, Professional Report #28, By Robert Pestell, The Hague, IFLA, 1991.

IFLA, Section of Libraries for the Blind, Standards Development Committee, *Approved recommendations on working out national standards of library services for the blind*, F. Cylke, W. Byrne, H. Fiddler, S.S. Zharkov (eds), The Hague, IFLA, 1983.

IFLA, Section for Libraries for Children and Young Adults, *Guidelines for library services for young adults*, The Hague, IFLA, (n.d.).

IFLA, Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons, *Guidelines for library services to deaf people*, 2nd edn, Professional Report # 62, By John Michael Day, The Hague, IFLA, 2000 [also available in French, German, Russian and Spanish].

IFLA, Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons, *Guidelines for library services to prisoners*, Professional Report # 34, Frances E. Kaiser (ed.), The Hague, IFLA, 1995 [also available in German].

IFLA, Section for Libraries Serving Disadvantaged Persons, *Guidelines for libraries serving hospital patients and the elderly and disabled in long-term care facilities*, Professional Report #61, The Hague, IFLA, 2000.

IFLA, Section for Library Services to Multicultural Populations, *Multicultural communities: guidelines for library services*, 2nd edn, The Hague, IFLA, 1998 [also available in French and Spanish].

IFLA, Section of Public Libraries, *The public library as the gateway to the information society: the revision of the IFLA guidelines for public libraries, proceedings of the IFLA/UNESCO Pre-Conference Seminar on Public Libraries*, 1997, The Hague, IFLA, 1998.

IFLA, Section of Public Libraries: website of public library acts (various)
<http://www.ifla.org/V/cdoc/acts.htm>

IFLA, Working Group, *Guidelines for libraries serving hospital patients and disabled people in the community*, Professional Report #2, The Hague, IFLA, 1984.

IFLA vadl nijas (sagatavošan), 2001. gada febru ris

IFLA, Section of Libraries for the Blind, *National standards of library services for the blind* [anticipated publication date 2002].

IFLA, Section of Libraries for Children and Young Adults, *Guidelines for children's services* [anticipated publication date 2002].

IFLA, Section of Libraries for Disadvantaged Persons, *Guidelines for dyslexia* [anticipated publication date 2001].

IFLA, Section of School Libraries and Resource Centres, *Guidelines for school libraries* [anticipated publication date 2002].

Priekšmetu saraksts

- administrācija 2.6, 5.3.1, 5.3.3
- aprakojums, iekrta
 - audiovizuālais 3.10, 3.10.3, 3.10.8
 - elektroniskais 3.5, 3.10, 3.10.3, 3.10.8
 - vispārjais 3.4.9, 3.5
- audiovizuālā materiāli 3.4.2, 3.4.3, 3.4.9, 3.5, 3.10.3, 4.3.2
- autortiesības 2.3.2, 2.3.3
- bērni, pakalpojumi 1.3.4, 3.4.2, 4.6, 4.9.2
- bibliogrāfiskie ieraksti 3.7.4
- bibliotēka, skat. publiskā bibliotēka
- bibliotēkas interešu aizstāvība 6.2.1, 6.11.3, 6.11.4, 6.11.5, 6.11.6, 6.11.7, 6.11.8
- bibliotēku harta 2.5, 3.pielikums
- brīvprātīgie atbalstītāji 5.11
- cenzūra 1.5, 3.4
- cilvēkresursi, darbaspēks, skat. personāls
- darba laiks 3.9.2, 5.3
- drošība 3.10.9, 5.10.1
- tikas kodeksi 5.4
- tikas standarti 5.4
- finansējums, līdzekļu piešķiršana
 - avoti 2.4.3, 2.4.5, 2.4.6, 6.2.2
 - vispārjais 2.4, 6.2, 6.2.2, 6.2.3
- finansāli, finanšu
 - pārvaldība un plānošana 6.4
- formāti 1.6, 1.12, 3.4.1, 3.4.3, 3.4.11, 4.3, 4.3.2
- informācija
 - ceļvedis 3.6, 3.8.4
 - finansējums 2.4.3
 - internets 1.3.2, 3.4.5, 3.4.6, 3.4.7, 3.4.9, 3.5, 3.8, 3.8.1, 3.8.2, 3.8.3, 3.10.8, 4.5, 4.5.2, 6.11.2, 6.11.3
 - nodrošinājums 1.3.2, 1.3.3, 1.3.4, 3.4, 3.4.1, 3.4.2, 6.8
 - pakalpojumi 3.4.7, 3.4.8, 3.4.9
 - piekļuve, pieejamība 1.3.2, 3.4.6, 3.4.7, 4.2, 4.2.1, 4.3, 4.8.1
 - politika 5.3.1
 - resursi 1.3.2
 - starpbibliotēku abonements 3.7.5, 4.5.3, 4.8.1, 4.9.1
 - vajadzības 1.3.2, 1.3.3, 1.3.4, 3.4.4, 3.4.8
 - vispārjais 1.3.2, 1.7, 1.10, 3.4, 3.4.1, 3.4.6, 3.4.7, 3.8, 3.8.2, 5.3.1, 5.7, 5.8, 6.2.1, 6.2.2, 6.8.1
- informācijas brīvība 1.5, 4.2.1
- informācijas uzraksti un norādes 3.10, 3.10.6
- izglītība, atbalsts 1.3.1, 3.4.5
- pašsaslauģu grupas, pakalpojumi 1.6, 3.2, 3.4.9, 4.9.2, 5.3.1, 6.11.2
- jaunieši, pakalpojumi 3.4.3, 4.6, 4.9.2
- katalogs, elektroniskais 3.4.9, 3.5, 3.8.2, 3.10.8, 6.10.3

klients, skat. las t js
komplekt šana 4.4, 4.4.1, 4.5, 4.5.1, 4.6, 4.8, 4.8.1, 4.8.2, 4.8.3, 4.8.4, 4.9,
4.9.1, 4.9.2
konsultat vie pakalpojumi 3.4.1
kr jumi
 apjoms 4.3.2
 att st bas politika 4.2, 4.2.1
 diapazons, kl sts 4.3, 4.3.1, 4.3.2
 komplekt šana, att st ba 4.4, 4.8, 4.8.1, 4.8.2, 4.8.3
 krit riji 4.4.1
 rezerves kr jumi 4.5.2
 speci lie 4.9.2
 uztur šana, glab šana 4.5
 veidi 4.3.1
kult ra, viet j 1.8
kult ras resursi
 att st ba 1.3.5, 1.8, 3.4.6
 trad cijas 1.3.5, 1.8, 3.4, 3.4.6

las šanas veicin šana 3.4.1, 3.4.2, 3.4.11
las t js
 apm c ba 1.3.3, 3.4.2, 3.4.7, 3.4.8, 3.4.11, 3.6
 grupas 6.11.2, 6.11.5
 l dzdal ba 2.5, 3.5.1
 pakalpojumi 3.4, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.3, 3.4.4, 3.4.5, 3.4.6, 3.4.7, 3.4.8, 3.4.9
las t ji
 anti-soci la uzved ba 5.10.2
 potenci lie 3.2
las t ju apkalpošana 3.5
las t ju harta, skat. bibliot ku harta,
lietot js, skat. las t js
likumi, informat vie akti
 autorties bu 2.3.2
 bibliot ku 2.3, 3.4
 br vais laiks un atp ta 3.4.4, 3.4.5, 3.4.6
 saist tie 2.3.1, 6.2.4
 Somijas Bibliotēku likums (1998) 2.pielikums

maksa par pakalpojumiem 2.4.4
mediji
 elektroniskie 3.4.3, 3.4.7, 6.11.2
 prasmes 3.4.2, 6.11.3
 veidi 4.3
m r i 1.3, 6.2.3
minorit šu grupas 1.6, 3.4.9
mutv rdu trad cijas 1.8, 3.4
m žizgl t ba 3.4.4, 3.4.5

nacion l inform cijas politika 2.2.2, 3.8
norakst šana 4.2.1, 4.5.1, 4.8.1, 4.8.2, 4.8.3, 4.9, 4.9.1, 4.9.2
novadp tniec ba 1.8, 3.4.6

OPAC, skat. katalogs, elektroniskais

pakalpojumi

- filiāls, apkalpošanas punkti 3.9.1
 - nodrošinājums 1.10, 3.4, 3.4.1
 - sniegšana 1.10, 1.11, 1.12, 3.4, 3.4.10
- pakalpojumi 2.5, 6.10.3
- personāls 6.2, 6.8
- personāla un vairošana 5.3.1, 6.2.3, 6.2.4, 6.10, 6.10.1, 6.10.2, 6.11.9
- personāla struktūra 2.5, 6.2.1, 6.2.2, 6.11.7
- personāls
 - līdzekļi, pamācība 6.10
 - prasmes 6.2
- personāls 1.11, 3.4.1, 3.4.2, 3.4.11, 6.11.2
- personāls, darbinieki
 - apmācība 3.5, 3.8.3, 5.3.1, 5.8, 6.7, 6.9
 - bibliotēkās 5.3
 - darbapstākļi 5.10
 - darbā dzimšana 5.8.1
 - iespēja konsultācijās 5.5
 - izglītība 5.7
 - kategorijas 5.3
 - kvalificēti bibliotēkās 5.3, 5.3.1
 - pieņemšana 5.3.1, 5.5
 - pilnvaru deleģējums 6.9
 - prasmes 5.2, 6.6
 - sastāvs 2.6, 3.4.9, 5.3.5
 - specializācija un palīgpersonāls 5.3, 5.3.3, 5.3.4, 5.6, 5.8
 - vadība 5.1, 5.3.1, 6.2, 6.6
- personāla attīstība 1.3.3, 1.4
- pieaugušie, pakalpojumi 3.4.4
- piekļuve, pieejamība
 - attīstība 1.6, 3.8.2
 - rtā 3.9, 3.10.4
 - vispārīgā 1.3.2, 1.6, 3.4, 3.7, 3.8, 3.9, 6.10.3
- plānošana
 - bibliotēkas sistēma 6.7
 - operatīvā 6.2.4
 - stratēģiskā 6.2.3
 - vispārīgā 2.4.1, 5.3.1, 6.2, 6.2.3, 6.8.1, 6.10.1
- plauktu izvietojums 3.10, 3.10.5
- prioritātes 2.4.1, 3.2, 4.2.1
- profesionālā izaugsme 5.9
- publicitātes skatītāģvedība un publicitātes publiskā bibliotēka
 - attiecību modeļi ar personāla struktūru 2.2
 - attīstība 1.10, 6.2.3
 - definīcija 1.2
 - dokumenti, materiāli 4.3
 - kas un dizains 1.11, 3.10
 - funkcijas 3.4.1, 3.10.1
 - likumi (normatīvie akti) 2.3
 - mērķi 1.3
 - personāls, vadība 2.5
 - personālam 4.9.1, 5.3.1
 - resursi 1.12
 - sociālā loma 1.3.6
- publiskais patapinājums 2.3.3

rakstpratība 1.3.1, 1.3.3, 3.4, 3.4.5, 3.4.11, 6.11.2
resursu p rvaldība 1.12, 6.2.1, 6.5

sabiedrība

atbalsts 6.11.4, 6.11.5

vajadzības 1.7, 4.2

vajadzību analīze 3.4.4, 3.4.8, 4.2.1, 6.2.4, 6.10.1

sabiedrība, informācija pakalpojumi 3.4.1

sabiedrības grupas, pakalpojumi 3.4.8

sadarbība 1.3.5, 2.4.2, 3.7, 6.3

sniegums

noteikšana 6.10, 6.10.4

rt d t j i 6.10.3

standarti

bibliotēku 3.10, 4.pielikums

elektroniskās informācijas iekārta 4.7

krājumu 4.6, 4.8, 4.9

līdzekļu personāla apmēri 5.8

personāla lielums, lēmumi 5.5, 5.6

statistika 6.10.2, 6.10.3, 6.10.4

tlmība 3.4.5

tkli

elektroniskie 3.8

resursu koplietošana 3.7.3

vietījie 3.8

vispārījie 3.4.1, 3.7.3, 6.3

tikšanās vieta 1.3.6, 3.4.6

tirgvedība un publicitāte

plānošana 6.11.2

politika 6.11.1

vispārj 2.7, 3.4.11, 5.3.1, 6.2, 6.11

transports 1.10, 3.4.9

UNESCO Publisko bibliotēku manifesti 2.4.4, 4.2.1, 1.pielikums

vadība, vadīšana 6.2

vrtība skat. p rraudzība un vrtība